

Portretrecht

Gerard Schuijt en Dirk Visser

voor
iedereen

PORTRETRECHT VOOR IEDEREEN

Portretrecht

Gerard Schuijt en Dirk Visser

voor
iedereen

Mets & Schilt
Amsterdam

Inhoud

1. Mama, je staat in de *Nieuwe Revu* 7
2. De burgemeester van Leeuwarden 15
Portretrecht
3. De naturiste 25
Wat is een portret?
4. Stripquiz in de disco 37
Wat betekent toestemming?
5. Vrijplaats voor geluk 48
Wat is een redelijk belang?
6. Zilveren Camera 59
Portretrecht en vrijheid van meningsuiting
7. Crime Time 73
Portretrecht en vrijheid van nieuwsgaring
8. Zij is je moeder! 86
Is een publicatie- of uitzendverbod mogelijk?
9. 't Schaep met de Vijf Pooten 97
Commercieel portretrecht

10. De Máxima-kalender 111
Royalty's en andere public figures
11. Gaat het weer een beetje, meneer Dröge? 124
Stem, naam en andere persoonskenmerken
12. De naakte waarheid 137
Epiloog en verantwoording
- Enkele wetsteksten 144
- Verklarende woordenlijst 149
- Literatuur over portretrecht 154
- Register 155

De foto blijkt paginagroot afgedrukt te zijn bij een artikel met als opschrift:

SEX

HET JAAR WAARIN ALLES KAN

Van incestplegers tot fistfucken op tv. Van SM op Internet tot openbare sex op de Amsterdamse Wastelandparty's. 1995. Het jaar waarin alles mag, kan en moet. Waarom?

Op de omslag van *Nieuwe Revu* wordt het verhaal aangekondigd:

Het jaar van de OPENBARE SEX. Fistfucking op tv. Vrijpartijen in de disco. Orgieën op straat. Hoe Nederland sex buiten de deur ontdekt.

Jans is op z'n zachtst gezegd niet blij met deze publicatie van de foto. *Nieuwe Revu* wordt in een oplage van enkele honderdduizenden verspreid onder abonnees, in de losse verkoop en in leesmappen. Daarnaast is de inhoud van het blad op het internet gezet.

Hoewel het grootste kwaad al is geschied, probeert zij in een rechtszaak de uitgever en de fotograaf Gerard Wessel te verbieden de foto nog eens af te drukken, vraagt zij afgifte van de negatieven, een bevel om de bewuste pagina uit de exemplaren in de leesmappen te scheuren en een voorschot op de schadevergoeding van vijftwintigduizend gulden.

Portret

De publicatie van dit portret van haar vormt volgens Jans een ernstige inbreuk op haar persoonlijke levenssfeer. Zij heeft er grote bezwaren tegen dat haar wijze van feestvieren buiten de kring van de aanwezigen op het feest bekend wordt. Bekenden van haar en

anderen in haar omgeving zullen haar gedrag zedeloos vinden, vreest Jans. Zij waande zich veilig in de beschermde omgeving van dit volgens haar besloten feest, tussen gelijkgestemden.

De immateriële schade die zij geleden heeft, bestaat onder meer in het feit dat haar partner haar verlaten heeft omdat hij de publicatie als gezichtsverlies heeft ervaren. Verder heeft haar zoon ernstig onder de situatie geleden: hij heeft enkele dagen niet naar school durven gaan en zijn schoolprestaties zijn sindsdien zeer slecht, haar verhouding met hem is daardoor onder druk komen te staan. Ook de relatie met haar familie, vrienden en kennissen is bekoeld en Jans is nog steeds een bron van vermaak voor mensen in haar woon- en werkomgeving.

Bij de rechter biedt *Nieuwe Revu* duchtig verweer. De gewraakte foto bevat helemaal geen portret. Van Jans, die schuin van achteren is gefotografeerd, is het gelaat niet te zien, althans zo weinig ervan dat zij op straat niet herkend zal worden door iemand die haar niet kent. Van schending van de privacy kan volgens het blad geen sprake zijn, want de foto is genomen op (boven!) de openbare weg. Op de openbare weg heb je geen recht op bescherming van je privacy, zegt *Nieuwe Revu*, want Jans 'is vrijwillig in de openbaarheid getreden, op een publiek schavot, in het kader van een exhibitionistisch evenement, ten overstaan van toeschouwers, fotografen en cameraploegen, met in seksueel opzicht grenzeloos gedrag'.

Persvrijheid

Als de rechter dat allemaal niet wil aannemen, dan heeft *Nieuwe Revu* nog een flinke pijl op zijn boog: de persvrijheid. Het is de taak van de media om de maatschappij te informeren over wat er in de samenleving aan de hand is. De media dragen bij aan het openbare debat in onze pluriforme maatschappij. Zij dienen een

algemeen belang door van normveranderingen, zoals door Jans gepersonifieerd, verslag te doen. En het is in het bijzonder de taak van de pers de informatie ook te illustreren met beelden; de uitgever heet (dan nog) Geïllustreerde Pers bv. Veel beter dan tekst kunnen beelden immers de lezer overtuigen van de betrouwbaarheid van het verhaal. In deze context bezien heeft de publicatie van deze foto volgens *Nieuwe Revu* onmiskenbaar nieuws- en informatiewaarde. Als er dus al een inbreuk is geweest op het portretrecht van Jans, dan wordt die inbreuk gerechtvaardigd door de vrijheid van de media om de samenleving te informeren.

Vragen

Het hier vertelde verhaal roept een aantal vragen op, die illustratief zijn voor het onderwerp van dit boekje en die we in de volgende verhalen min of meer systematisch zullen bespreken.

Wat is portretrecht en wat is recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer?

Wat is eigenlijk een portret?

Wat betekent het als je ingestemd hebt met het maken van het portret en wanneer heb je eigenlijk daarmee ingestemd?

Ben je op de openbare weg vogelvrij tegen schending van je privacy, zoals *Nieuwe Revu* in bovengenoemde zaak stelde?

Wat is er waar van de stelling van *Nieuwe Revu* dat de eventuele inbreuk op je persoonlijke levenssfeer en het portretrecht gerechtvaardigd wordt door de vrijheid van de media om te informeren?

We hebben het uiteraard niet alleen over de gedrukte media, maar ook over met name televisie. 'Op de televisie komen' is evenzeer als de publicatie van een foto in een krant of tijdschrift een openbaarmaking van een portret. In dat verband kunnen we dezelfde vragen stellen bij uitzendingen van programma's als *Bed- en*

andere geheimen, Taxi, Blik op de weg, Spookhuis, Breekijzer en vele andere programma's waarin mensen nogal eens letterlijk 'te kijk gezet worden'.

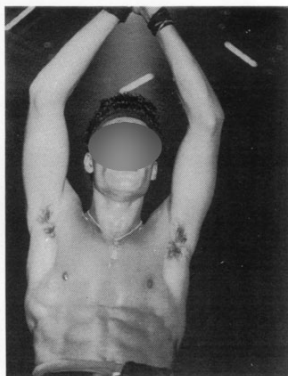
Mogen de media werken met een verborgen camera en zo ja wanneer? Kunnen we ons beschermen tegen een overval van Pieter Storms en zijn ploeg met draaiende camera?

Commercieel gebruik

Er is nog een ander aspect, geïllustreerd door een portret van een jongeman met blote borst dansend in – alweer – een Amsterdamse disco, deze keer de iT. De jongeman, laten we hem Martin noemen, kan wat bijverdienen door voor vijfenzeventig gulden met een dansgroepje op te treden. Van dat optreden worden foto's gemaakt, die later gebruikt worden voor een reclamefolder met het opschrift 'Mooi bloot gezocht voor de Toplessparty'. De folder

Mooi bloot gezocht voor de Toplessparty

■ moet TOPLESS ofwel BOVEN BLOOT komen naar het grote feest waarmee de iT de herfst vieren. Op 21 september is de Toplessparty, waarmee in de discotheek de temperaturen waarschijnlijk tot tropische hoogten zullen stijgen. Naarmee wil de iT voorlopig nog geen fischbed nemen van de zomer en de feer van storm, regen en vallende kladde nog even buiten de deur houden. De Toplessparty wordt een feest om te kijken en bekken te rijden. Pump it up Baby is het advies en dat zal voor velen een reden zijn om de komende weken op de portchool nog iets te doen aan training en fitness. Topless, maar ook andere vormen an-less (behalve sexless) dingen mee naar die fantastische prijzen. Ien jaarabonnement voor het Gay 'Innocente Mandate zal de eerste rij zijn. De tweede prijswinnaar kan ij Safe Sun tien keer onder het zon-ekanon en als derde prijs is er een aalt' voor tien bezoeken aan de umsterdamse Thermos-sauna. Manfred Langer zal hoogst persoonlijk de podiumprijs voor zijn rekening nemen en dat wil zeggen een complete massage door hem zelf dus afgewend. Laat je BOVEN BLOOT zien op de TOPLESSPARTY van 21 september in de iT.

Martin danste voor f 75,- voor de fotograaf van de iT, maar mocht die foto gebruikt worden voor een advertentie in de Gay Krant?

iNews

is een speciale pagina in De GAY Krant.
Redactie: Manfred Langer.

Discotheek iT,
Amstelstraat 24,
1017 DA Amsterdam,
tel. 020-6.250.111.

Openings tijden:
Donderdag van 23.00 tot 4.00 uur.
Vrij entree.
Vrijdag van 23.00 tot 5.00 uur.
Entree: vrij tot 24.00 uur, daarna fl 10,00, opnieuw gratis vanaf 3.30 uur.
Zaterdag van 23.00 tot 5.00 uur, vrij entree vanaf 3.30 uur.
Entree: fl 10,00.

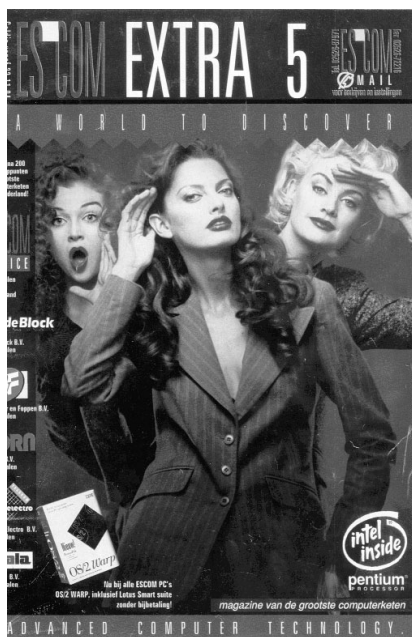
Zondag van 23.00 tot 4.00 uur.
Entree: fl 10,00.
Op vrijdag en zaterdag uitsluitend (Gay) Men.
Gays mogen op die avonden hun vriendin introduceren.
Dark Room open op vrijdag en zaterdag.
Uitsluitend gays.
Keep IT Safe.

wordt ook in zijn geheel gebruikt voor een advertentie op de achterpagina van de *Gay Krant*, hét homoblad van Nederland.

Martin wordt door bekenden in zijn omgeving met de homo-beweging en homoparty's in verband gebracht en daar heeft hij, geen homo zijnde, bezwaar tegen.

Ook hier weer de vraag: wat betekent Martins instemming met het maken van de foto's, terwijl hij voor het optreden nog wel een geldelijke vergoeding heeft gekregen?

Wat betekent überhaupt het gebruik van portretten in advertenties, op posters, in reclamespots op televisie? Martin is geen bekende persoonlijkheid, maar hoe staat het met het voor reclamedoeleinden gebruiken van portretten van politici, bekende figuren uit de showbizzwereld, sportlieden, leden van de koninklijke

Links: portret van model Claudia of van Silvia Millicam?

familie en anderen? Hoe staat het, anders gezegd, met het ‘commerciële portretrecht’, ook wel het recht op verzilverbare populariteit genoemd?

Verzilverbare populariteit

De te vroeg gestorven comédienne Silvia Millicam werd twee keer achter elkaar uitgeroepen tot de populairste vrouw van Nederland, stond twee keer naakt in de *Playboy*, werd gekozen tot ‘Lingerie-draagster van het jaar’, trad op in tal van televisieprogramma’s, waaronder haar eigen show, figureerde in de roddelbladen en werkte, ongetwijfeld tegen betaling, mee aan diverse commercials. Dat was haar goede recht. Maar toen computerbedrijf ESCOM in een folder en op billboards reclame maakte met een model dat erg veel op Silvia leek, kon Silvia toen stellen: ‘Dat is mijn portret, dat voor reclamedoeleinden wordt gebruikt. Dan wil ik daar ook geld voor zien?’ Mocht die ander wel mooi weer spelen met haar portret en haar populariteit?

Geldt – we gaan nog een stapje verder – portretrecht ook voor het nabootsen van iemands stem, zoals geschiedde met de stem van Gert-Jan Dröge en die van koningin Beatrix?

We laten het nu nog bij vragen, maar in de volgende hoofdstukken hopen we met nieuwe verhalen stukje bij beetje ook antwoorden te geven.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Pres. Rb. Amsterdam 22 december 1994, *AMI* 1995-7, p. 136

m.nt. J.H. Spoor (*Silvia Millicam*)

Rb. Amsterdam 10 juli 1996, *Mediaforum* 1996-10, p. B136-B138

(*Wastelandparty*)

Rb. Utrecht 4 december 1996, *NJ* 1998, 43 (*Stem Gert-Jan Dröge*)
HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook *AMI*
1997-7, p. 143-145 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M.*)
Pres. Rb. Amsterdam 7 juli 2000, *KG* 2000, 115; ook
Mediaforum 2000-9, nr. 56 m.nt. J.J.C. Kabel
(*Stem koningin Beatrix*)

De burgemeester van Leeuwarden

Portretrecht

De gemeente Leeuwarden pleegt haar burgemeesters te eren door een portret te laten maken en dat op te nemen in de eregalerij in het stadhuis. De burgemeester die in 2002 met ruzie vertrok, mevrouw L.M. van Maaren-van Balen, had er echter helemaal geen trek in te worden opgenomen in die eregalerij. Het bericht daarover herinnerde ons aan het geval van een eerdere burgemeester van de Friese hoofdstad, die het ambt met veel waardering tot zijn pensioen had uitgediend, mr. A.A.M. van der Meulen. Eind 1970 komen de vroede vaders van Leeuwarden op het idee om drie naoorlogse burgemeesters door een kunstschilder te laten ver-eeuwigen. Cultuurpolitiek gezien slaat men twee vliegen in één klap. Een deel van de contraprestatiegelden voor beeldend kunstenaars wordt gericht besteed en er komen schilderijen aan de stadhuismuren te hangen, die een aanwinst voor de gemeenschap kunnen zijn. De bekende kunstschilder Sjoerd de Vries wordt ingehuurd en de toen al oud-burgemeester Van der Meulen moet heel wat uurtjes poseren. Maar als het schilderij klaar is, vindt de geportretteerde zijn oren te lang, zijn neus te groot, zijn ogen te veel loensen. Letterlijk schrijft hij: ‘De afbeelding is niet overeenkomstig de werkelijkheid, in het bijzonder het onderste gedeelte van het gezicht; de oren zijn te groot; de haarkleur is afwijkend.’

Van der Meulen heeft echter een sterk wapen: het portretrecht! Hij verbiedt het schilderij in het stadhuis op te hangen.

Het portretrecht is geregeld in enkele artikelen van de Auteurswet, in het bijzonder de artikelen 19-21 en 35, die evenals enkele andere achter in dit boek zijn opgenomen. Niet omdat iedereen een auteursrecht op zijn eigen gezicht zou hebben, is het portretrecht in de Auteurswet geregeld, maar omdat het de auteurs van een portret én anderen die over openbaarmaking van het portret kunnen beslissen, beperkingen oplegt. Het portretrecht geeft aan de geportretteerde een aantal rechten tegenover degene die het portret gemaakt heeft én tegenover bijvoorbeeld de gemeente Leeuwarden die het portret van de oud-burgemeester in het stadhuis wil ophangen, én tegenover – ander voorbeeld – de hoofdredacteur van een krant of tijdschrift die de ‘rechten’ van een foto van een persfotograaf heeft aangekocht. Artikel 35 maakt het zelfs tot een strafbaar feit deze bepalingen te overtreden, maar dat wordt zelden gehanteerd.

Tegen schending van het portretrecht wordt meestal bij de burgerlijke rechter opgetreden omdat het een onrechtmatige daad is (zie de verklarende woordenlijst op blz. 149). Een onrechtmatige daad is – kort gezegd – een doen of nalaten waardoor men bij een ander schade veroorzaakt, terwijl dat doen of nalaten in strijd is met de wet – in dit geval de Auteurswet – óf in strijd is met de zorgvuldigheid die men in het maatschappelijk verkeer jegens elkaar in acht behoort te nemen.

In opdracht gemaakte portretten

De wet maakt onderscheid tussen portretten die ‘in opdracht door, vanwege of ten behoeve van de geportretteerde’ zijn gemaakt en portretten waaraan zo’n opdracht niet ten grondslag ligt. Als je naar de fotograaf gaat om een pasfoto te laten maken, dan is dat ‘in opdracht’. De bruidsreportage die je door een fotograaf laat verzorgen – of dat tegen betaling is of niet, doet niet ter

zake – bevat ook portretten die ‘in opdracht’ zijn gemaakt. Het portret van onze burgemeester kwam tot stand in opdracht ‘ten behoeve van de geportretteerde’, omdat het voor Van der Meulen, zoals de rechter later zou oordelen, ‘eervol kan worden geacht dat een van hem geschilderd portret in de portrettenreeks van de burgemeesters der stad zou worden opgenomen en in het gemeentehuis in Leeuwarden zou worden opgehangen’. Ook het portret dat de ouders van hun baby laten maken, wordt ‘in opdracht’ en wel ‘ten behoeve van de geportretteerde’ vervaardigd.

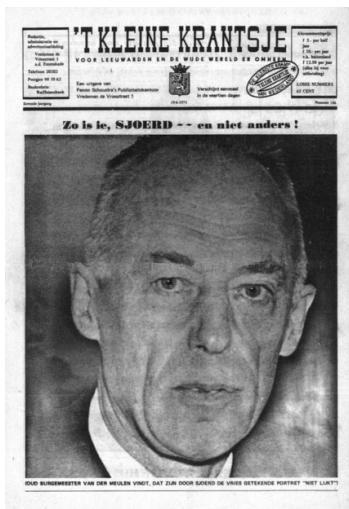
Verbodsrecht

Met betrekking tot deze in opdracht gemaakte portretten heeft de geportretteerde een sterk recht. Als niet iets anders is overeengekomen, mag dat portret niet openbaar worden gemaakt – door publicatie, tentoonstelling e.d. – zonder toestemming van de geportretteerde (of tot tien jaar na zijn dood zonder toestemming van zijn nabestaanden). In dit geval heeft de geportretteerde dus

FOTO KOEIJAN WITTEVEEN

Schilder Sjoerd de Vries: op de witte plek zou hij het portret van mr. A.A.M. van der Meulen willen laten zien, maar dat mag nog niet.

Mr. A.A.M. van der Meulen, oud-burgemeester van Leeuwarden, die het van hem geschilderde portret niet vond 'lijken'. Op deze foto stond hij goed, vond hij.

een absoluut verbodsrecht ofwel een vetorecht. Hij kan het portret als het ware eerst keuren en dan beslissen of het ook openbaar gemaakt mag worden. Dat deed onze burgemeester van Leeuwarden.

Zelfs toen de kunstenaar zijn kunstwerk wilde exposeren en daarvoor aan de rechter verlot vroeg, kreeg hij nul op het rekest. Het schilderij belandde in een depot, zodat Martin van Amerongen kon schrijven: 'Buiten Friesland kent men Sjoerd de Vries voornamelijk dank zij een schilderij dat vrijwel geen mens heeft gezien.'

Op 10 oktober 1993 overleed de oud-burgemeester en vijf jaar later dacht men bij de gemeente: nu kunnen we het schilderij toch wel eens gaan ophangen. Maar de weduwe stak daar een stokje voor. De gemeente moet tot 10 oktober 2003 – tien jaar na zijn dood – geduld hebben. Dan heeft het meer dan dertig jaar geduurd sinds de totstandkoming van het portret.

Het bruidspaar dat, hoewel het alweer in scheiding ligt, nog dagelijks geconfronteerd wordt met een aantal foto's uit de bruidsreportage die de plaatselijke fotograaf ongevraagd in de etalage heeft gezet, kan daar bezwaar tegen hebben. Het kan dus naar binnen stappen en de winkelier erop wijzen dat hij geen toestemming voor deze openbaarmaking heeft gekregen en de foto's onmiddellijk uit de etalage moet verwijderen. Elk van de beide echtelieden kan dat doen en overigens hoeft er geen sprake te zijn van een scheiding. Het paar mag nog steeds dolgelukkig met elkaar zijn. Men hoeft namelijk geen reden aan te voeren waarom men zijn toestemming tot openbaarmaking niet geeft. Vandaar dat er over deze duidelijke en keiharde bepaling zo weinig rechtspraak is en vandaar dat we het er in dit boekje verder ook nauwelijks meer over zullen hebben. Waar wel verschil van mening over kan zijn, is de vraag wat er is afgesproken als partijen iets anders zijn overeengekomen.

Overigens heeft de geportretteerde van een in opdracht gemaakt portret nog een ander recht, namelijk om zónder toestemming van de maker – de kunstschilder, de fotograaf – het portret te laten verveelvoudigen. Het bruidspaar kan dus naar believen in honderd- of duizendvoud afdrukken van de mooiste bruidsfoto laten maken op de dankbetuiging. De nabestaanden kunnen een portret van de overledene in veelvoud laten afdrukken op een bidprentje of een andere herinnering.

Niet in opdracht gemaakte portretten

De persfotograaf die op 2 februari 2002 een foto schiet van een houderige prins Willem-Alexander en de juist op dat moment boos kijkende prinses Máxima, heeft voor publicatie van die foto evenwel geen toestemming van het koninklijk paar nodig. Dat portret is níet in opdracht tot stand gekomen. De fotograaf is een van de velen die op de perstribune op de Dam is toegelaten. Hij

Deze foto van de 'balkonscène' is een niet in opdracht gemaakt portret.

mág foto's maken van de 'balkonscène' en van de rijtoer, hij heeft er geen opdracht toe, althans niet van of vanwege het bruidspaar, de geportretteerden.

Met betrekking tot zulke portretten geeft de wet in artikel 21 van de Auteurswet geen absoluut verbodsrecht. Ook deze geportretteerden – de kroonprins en zijn bruid – hebben een recht, maar dat is minder hard: zij kunnen zich tegen de openbaarmaking van hun portret verzetten als zij een redelijk belang daarbij hebben. Om precies te zijn, de wet zegt dat het openbaar maken van een portret dat zonder daartoe strekkende opdracht is vervaardigd, niet geoorloofd is voor zover een redelijk belang van de geportretteerde (of, na zijn overlijden, van zijn nabestaanden) zich daartegen verzet. Men zegt in dat geval ook wel dat dan de publicatie van het portret een onrechtmatige daad is of kortweg onrechtmatig is.

Tegen (verdere) publicatie van die foto waar zij zo ongunstig op staan afgebeeld, kunnen Willem-Alexander en Máxima zich dus wel verzetten, maar dan hebben zij het veel moeilijker. Zij

moeten aantonen daarbij een redelijk belang te hebben en daarover kunnen de meningen nog wel eens verschillen.

Aanvankelijk wilde de wetgever bij de totstandkoming van de Auteurswet in 1912 alleen iets regelen met betrekking tot de portretten waartoe opdracht wordt gegeven. Maar op aandrang van de Tweede Kamer werd, waarschijnlijk ook in verband met de in die tijd steeds sterker oprukkende persfotografie, de huidige bepaling van artikel 21 opgenomen, omdat – bij monde van het kamerlid Drucker – ‘ook bij portretten, die niet in opdracht zijn vervaardigd, openbaarmaking in hooge mate onbehoorlijk (kan) zijn. Een algemene regel is in dezen niet te stellen; alles hangt af van de bijzondere omstandigheden van het geval’.

De wetgever beseftte daarbij kennelijk dat voor de niet in opdracht gemaakte portretten aan de geportretteerde geen vetorecht moest worden gegeven. Dat zou het werk van de media volledig onmogelijk maken. Dagelijks worden talloze portretten gemaakt die worden gepubliceerd in kranten en tijdschriften en via de televisie worden openbaar gemaakt, en tegenwoordig ook via het internet. Het is uiteraard ondoenlijk telkens daarvoor toestemming te vragen. Het zou niet alleen ondoenlijk, maar ook uiterst onwenselijk zijn om de geportretteerden – meestal politici, industriëlen, vakbondsleiders, sportlieden en andere publieke persoonlijkheden – een verbodsrecht te geven, waarmee zij censuur zouden kunnen uitoefenen op de media, terwijl die media hun doen en laten juist dienen te controleren. En, laten we wel bedenken, het overgrote deel van die portretten in de media levert geen enkel probleem op. Men zou meestal in de verste verte niet kunnen bedenken welk ‘redelijk belang’ de geportretteerde heeft om zich tegen de publicatie te verzetten. Of de wetgever dat in 1912 allemaal zo beseft heeft, wagen wij te betwijfelen, want er is in de

Tweede Kamer nauwelijks over gediscussieerd, maar het was in elk geval een wijze beslissing de geportretteerde géén vetorecht te geven voor de niet in opdracht gemaakte portretten.

Vage norm

Maar toch, door te spreken van een redelijk belang, heeft de wetgever ons opgezaald met wat juristen een ‘vage norm’ noemen. Wat is redelijk? Wat is een belang? Wat is een redelijk belang? Daarover gaan nu juist de conflicten tussen geportretteerden en degenen die hun portret willen openbaar maken en veelal reeds openbaar gemaakt hebben. Mogen wij niet weten dat prins Willem-Alexander heel houterig kan zijn en dat prinses Máxima heel boos kan kijken? Welk redelijk belang hebben zij om die foto uit de krant te houden? Moeten zij als aanstaande koning en koningin niet accepteren dat de bevolking nieuwsgierig is en dat de media aan die nieuwsgierigheid tegemoet komen? Het koningsgezinde publiek pleegt nogal dubbelhartig te zijn. Aan de ene kant vindt het, zo blijkt uit onderzoek, dat ook de leden van de koninklijke familie recht hebben op hun privacy en door de media met rust moeten worden gelaten, maar aan de andere kant wil het alles over hen weten en koopt het ‘de bladen’. Die houterigheid en dat boos kijken op die dag hebben we overigens verzonnen.

Dát ‘het redelijk belang’ van artikel 21 van de Auteurswet een vaag begrip is, maakt het portretrecht overigens juist zo interessant, omdat elk geval weer een nieuw en eigen specifiek geval is en elk geval dus opnieuw beoordeeld moet worden aan de hand van alle omstandigheden van het geval. Bij een conflict hebben we daar rechters voor. In dit boekje kunnen we slechts een greep doen uit de rijk gevulde mand van rechterlijke beslissingen.

Playboy

Hoe belangrijk het onderscheid is tussen een portret dat in opdracht is vervaardigd en een zonder opdracht, ondervindt de actrice Ella van Drumpt, bekend als de kuise onderwijzeres in de tv-serie *Medisch Centrum West*. Zij speelt in de softpornografische Nederlandse film *De gulle minnaar* en als gebruikelijk worden tijdens de opnamen foto's gemaakt van enkele scènes, de zogeheten stills, die voor de promotie en de publiciteit moeten dienen. Ook van Ella met weinig kleren aan en in sexy poses, aantrekkelijk genoeg voor *Playboy*, dat er bovendien een wat flauwe, hier en daar ranzige tekst als bespreking aan toevoegt, waarin Ella in de film gezet wordt tegenover haar kuise rol in de populaire serie.

Ella van Drumpt, die niet bloot in de *Playboy* wil staan, voert aan een redelijk belang te hebben zich tegen deze openbaarmaking van haar portret in deze context te verzetten en eist schadevergoeding. Zij vindt dat zij in haar eer, reputatie en goede naam geschaad is, doordat *Playboy* geen onderscheid weet te maken tussen de rollen die zij als actrice speelt en Ella zelf. Zij verliest, omdat de rechter vindt dat zij nu eenmaal een naaktrol in die film speelt, dat zij zichzelf in de publiciteit heeft begeven door haar rollen in *Medisch Centrum West* en in deze film, dat zij kon verwachten dat een naaktblad als *Playboy* belangstelling zou hebben voor de publicatie van haar naaktfoto's en dat de publiciteit via *Playboy* in verhouding tot die via de film relatief beperkt is.

In de vakpers wordt echter opgemerkt dat de stills zijn gemaakt 'in opdracht door of vanwege' haar, namelijk door de producent van de film, zoals de gemeente Leeuwarden opdracht had gegeven tot het maken van een portret van de scheidende burgemeester. Maar helaas heeft Ella in de overeenkomst met de producent toestemming gegeven de foto's voor reclamedoeleinden en voor illustraties bij besprekingen te verspreiden. Als Ella met

succes had kunnen aantonen dat het opdrachtportretten zijn en als zij niet ‘anders was overeengekomen’, dan had zij simpel kunnen stellen dat zij geen toestemming voor deze publicatie heeft gegeven.

Jans daarentegen uit ons eerste verhaal kan dan wel aanvoeren, dat *Nieuwe Revu* de foto van haar zonder haar toestemming heeft gemaakt en afgedrukt, maar daar komt zij bij de rechter niet ver mee. Toestemming heeft *Nieuwe Revu* niet nodig gehad, want het portret is niet in opdracht gemaakt. Aan de orde is alleen de vraag of Jans een redelijk belang heeft zich tegen deze publicatie te verzetten.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Pres. Rb. Den Haag 3 januari 1994, *AMI* 1996-1, p. 8-13 m.nt.

J.F. Haeck (*The bold and the beautiful*)

Rb. Haarlem 8 februari 1994, *AMI* 1995-5, p. 93 m.nt.

G.A.I. Schuijt (*Ella van Drumpt*)

Rb. Amsterdam 10 juli 1996, *Mediaforum* 1996-10, p. B136-B138
(*Wastelandparty*)

Voor wat betreft het verhaal over de burgemeester van Leeuwarden: dank aan Martin van Amerongen (*NRC Handelsblad* 4 februari 1989), aan N. van Lingem (*Auteursrecht in hoofdlijnen*, p. 154) en aan de auteurs van *In opdracht – Portretten van Sjoerd de Vries*, een boekje dat in 1998, in de beperkte oplage van 250 exemplaren, verscheen bij uitgeverij De Drijvende Dobber, met onder andere de tekst van het vonnis waarin de rechter besliste dat Sjoerd de Vries het portret van oud-burgemeester Van der Meulen niet mocht exposeren.

De naturiste

Wat is een portret?

Anna is met haar moeder en broer op een naturistencamping in Frankrijk. Op een ochtend loopt een Fransman te fotograferen. Er is een Hollander bij, die wat beter Frans spreekt dan Anna. Hij zegt dat het alleen voor eigen gebruik van de naturistenclub is of zoiets. Dus Anna en het vriendinnetje met wie ze staat te praten, vinden het goed dat er gefotografeerd wordt. Anna is achttien jaar.

Tien jaar later – Anna is inmiddels lerares geworden – ontdekt zij dat in haar klas de *Naturistengids* circuleert, kennelijk tot groot vermaak. Op het omslag staat een foto van Anna met het vriendinnetje op de camping. De *Naturistengids* is overal in het land bij de ANWB verkrijgbaar. In Den Haag ligt hij zelfs op de balie naast de kassa.

Anna (rechts) op de naturistencamping, ziet zichzelf terug op het omslag van de Naturistengids. Het haar valt voor haar ogen. Is dit een portret van haar?

De fotograaf blijkt een zekere Dreumont te zijn en hij beroept zich erop dat een Hollander zich destijds als tolk heeft opgeworpen en dat hij via deze tolk gehoord heeft dat de meisjes hun toestemming voor publicatie in de exclusieve natuuristenpers gaven. Dat hoort Anna pas tijdens de procedure die zij tegen de uitgever heeft aangespannen. Zij heeft nooit zo'n toestemming gegeven en zeker niet voor verspreiding via de ANWB. Anna heeft goedgevonden dat er foto's werden gemaakt.

De rechter zou – eind jaren tachtig – inderdaad beslissen dat het enkele feit dat Anna naakt is afgebeeld in dit blad met een zo grote oplage, voor haar een redelijk belang oplevert om zich tegen deze publicatie van haar portret te verzetten, maar voor hij daaraan toekwam, moest hij beslissen over het belangrijkste verweer van de uitgever: het is geen portret. De foto is en profil genomen en je ziet Anna's ogen niet eens. Het haar valt ervoor.

Uiteraard wijst Anna erop dat iedereen in haar omgeving haar herkend heeft. Niet voor niets is dat blad in haar klas van hand tot hand gegaan.

Ja zuster, nee zuster

De uitgever denkt sterk te staan. Een twintigtal jaren eerder heeft de Hoge Raad bepaald dat een portret een afbeelding is van het gelaat van een persoon, met of zonder die van verdere lichaamsdelen. Het gaat om sleutelhangers met poppetjes van de hoofdfiguren uit de televisieserie *Ja zuster, nee zuster*, niet alleen eind jaren zestig populair, maar ook nu nog getuige de toneelvoorstelling in 2000 en de film die in 2002 is uitgebracht met uiteraard de bekende liedjes *Mijn opa*, *In een rijtuigje* en *Wil u een stekkie van de fuchsia*.

Ergens in 1968 heeft een zeepfabrikant in het kader van een reclamecampagne de sleutelhangers verspreid. Het zijn minuscule

De sleutelhanger met de Ja zuster, nee zuster-figures: als de gelaats-trekken niet overeenstemmen met die van Leen Jongewaard en Hetty Blok, dan zijn de poppetjes volgens de Hoge Raad geen portretten van hen.

poppetjes die ‘Zuster Klivia’, ‘Opa’ en ‘Gerrit’ moeten voorstellen. De kleren lijken nog het meest: het verpleegstersuniform van Zuster Klivia, het bonkertje en de pet van Opa, het mutsje van Gerrit. Voor de zekerheid heeft men op de voetstukken de namen van de figuren vermeld: ‘OPA’, ‘GERRIT’ en ‘ZUSTER KLIVIA’.

De acteurs Hetty Blok (Zuster Klivia) en Leen Jongewaard (Opa en Gerrit) maken bezwaar tegen dit gebruik van hun portretten voor commerciële doeleinden, ook al heeft Annie M.G. Schmidt, de schrijfster van de serie, er – buiten hun medeweten – toestemming voor gegeven.

In de procedure die volgt stelt de zeepfabrikant, net als de uitgever van de *Naturistengids*, dat er geen sprake is van een portret, omdat de poppetjes niet ‘lijken’ op Hetty Blok en Leen Jongewaard. Eigenlijk zijn partijen het daarover eens, zo stelt het ge-

rechtshof vast. Maar een beetje mistig blijft of ze het erover eens zijn dat de poppetjes niet lijken op Hetty Blok en Leen Jongewaard, dan wel op Blok als Zuster Klivia en Jongewaard als Opa en Gerrit.

Hetty Blok en Leen Jongewaard stellen echter dat je naar het geheel van de afbeelding moet kijken en niet alleen naar dat piepkleine gezichtje, waarin je nog net de snor van Opa kan vermoeden. Het gaat volgens hen om de herkenbaarheid van het geheel. Het publiek associeert de poppetjes spontaan met de populaire figuren uit de tv-serie, wat er bovendien voor de duidelijkheid nog eens op vermeld staat. De Hoge Raad verwerpt echter dit associatieargument en vindt dat men moet blijven bij de omschrijving die de wetgever in 1912 in zijn toelichting heeft gegeven: een afbeelding van het gelaat, met of zonder die van andere lichaamsdelen. En nu het hof heeft vastgesteld dat die afbeelding van het gelaat op de poppetjes, ook volgens partijen zelf, niet een afbeelding is van het gelaat van Hetty Blok en Leen Jongewaard, is daarmee de kous af.

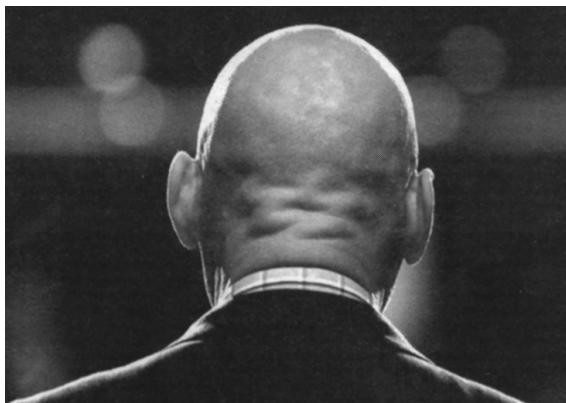
Men hoort de kritiek al losbarsten. Ouderwets standpunt, het gaat om de herkenbaarheid, dat kan ook op grond van andere lichaamsdelen dan het gelaat; dat kan ook door houding, kleding, kenmerkende symbolen, zoals de anjer van prins Bernhard, de sigaar van Churchill, het zwarte ooglapje van de toenmalige Israëli-sche minister van Defensie Mosje Dajan. Tegenwoordig zou men zeggen: een foto van Pim Fortuyn, met zijn kale kop en grote oren, is – ook van achteren genomen, zoals op de foto van Roel Rozenburg – een portret van Pim Fortuyn. Net zoals – nog steeds – de foto van nota bene de achterkant van Johan Crujff in Ajaxshirt met rugnummer 14.

De uitgever van de *Naturistengids* beroept zich in de zaak van Anna dus op het standpunt van de Hoge Raad, dat het gelaat be-

palend is en Anna houdt vol: dit is wel degelijk een portret van mij, ook al zie je mijn ogen niet. Ik ben duidelijk herkenbaar.

Anna's typerende lichaamshouding

Sommigen zeggen dat de Hoge Raad 'om gaat', dat wil zeggen terugkomt op een eerder standpunt. Anderen zeggen dat de Hoge Raad zijn standpunt wat nader heeft 'verfijnd', wat vaak een vriendelijker manier is om hetzelfde te zeggen. Hoe dit ook zij, in het geval van Anna vindt de Hoge Raad dat er wél sprake is van een portret. Het gaat erom dat wie Anna kent, haar in het portret herkent. Dat hoeft helemaal niet onmiddellijk of bij eerste oogopslag; de herkenning kan ook bij nadere bestudering tot stand komen. Het is ook te veel gevraagd dat men pas van een portret zou mogen spreken als iemand die Anna niet kent, zich een goed beeld kan vormen van hoe Anna eruitziet. Maar de belangrijkste overweging van de Hoge Raad is toch wel dat niet uitsluitend de afgebeelde geelaatstrekken tot herkenbaarheid hoeven te leiden. Ook andere factoren, zoals een typerende lichaamshouding, kunnen volgens de Ho-

Portret van Pim Fortuyn?

ge Raad daarbij een rol spelen. Kennelijk is de houding waarin Anna op de foto staat, typerend voor haar.

Dit is een opening naar de herkenbaarheid door associatie, maar pas op, de Hoge Raad gebruikt de woordjes ‘daarbij’ en ‘ook’. Dat zou kunnen betekenen dat er nog wel iets van herkenbaarheid aan de hand van de gelaatstrekken over moet blijven, wat bij de poppetjes van *Ja zuster, nee zuster* niet het geval is, zoals althans de partijen dat zelf hebben uitgemaakt. Onzeker blijft dus nog of die foto's van achteren van Johan Cruijff en Pim Fortuyn volgens de Hoge Raad een portret opleveren. Maar goed, dit soort discussies is voer voor juristen die twisten over de vraag of de Hoge Raad nu wel of niet ‘om’ is gegaan.

Voor de goede orde moeten we er overigens op wijzen dat de Hoge Raad de poppetjes van *Ja zuster, nee zuster* nóch de foto van Anna onder ogen hoeft te hebben gehad. De Hoge Raad oordeelt niet over de feiten, maar over het recht, dat wil zeggen over de vraag of de lagere rechter de wet juist heeft toegepast, de juiste criteria heeft aangelegd en zijn beslissing goed heeft gemotiveerd. In dit geval dus of het hof de juiste criteria heeft toegepast voor de vraag wanneer een afbeelding een portret is.

Voor ons is van belang dat het vooral gaat om de herkenbaarheid en dat het niet per se nodig is dat de ogen, de neus en de mond allemaal zichtbaar zijn.

Het verweer van *Nieuwe Revu* tegen Jans uit ons eerste verhaal, dat de foto geen portret vormt, wordt door de rechtbank dan ook zonder veel omhaal verworpen. Jans is herkend door wie haar kenden.

Afbalken

Sommige kranten en tijdschriften menen portretten van verdachten of veroordeelden te mogen publiceren als zij een balkje

Dit balkje was niet voldoende om de bokser onherkenbaar te maken.

REQUIEM VOOR EEN LICHTGEWICHT

over de ogen aanbrengen. Afbalken of afblokken noemen ze dat, bij televisie 'fuzzen'. Na de uitspraak van de Hoge Raad in de zaak van Anna tegen de *Naturistengids* weten we dat dat meestal niet voldoende is om herkenning te voorkomen. Een bokser, ooit lichtgewicht kampioen van Nederland, maar later wat aan lagerwal geraakt, ziet de kampioensfoto in *Panorama* met het verhaal over zijn criminele reilen en zeilen. Zijn ogen zijn afgebalkt. Toch herkent zijn omgeving en de hele bokswereld hem aan wat nog van zijn gelaat zichtbaar is, aan zijn postuur, aan de situatie en aan de gebruikte initialen. Het gerechtshof in Amsterdam verwerpt de stelling van *Panorama* dat het geen portret van de bokser is, 'daar de afbalking niet zodanig is, dat de geportretteerde daardoor onherkenbaar is geworden'.

Vermomming

Hetty Blok en Leen Jongewaard speelden een rol in een tv-serie en in de procedure tegen de zeepfabrikant wordt eigenlijk niet

duidelijk of de poppetjes niet lijken op Hetty Blok en Leen Jongewaard, dan wel op Hetty Blok als Zuster Klivia en op Leen Jongewaard als Opa en als Gerrit. Toch is dat niet van belang. Ook in de vermomming kan de acteur of actrice herkenbaar zijn en is er sprake van een portret.

De actrice Kitty Courbois vond het helemaal niet prettig toen een foto van haar als Kniertje in Herman Heijermans' *Op hoop van zegen* tweemaal prominent in het neofascistische blaadje *De Levensboom* stond. Zij wilde met de beweging van 'de zwarte weduwe' – die het gedachtegoed van haar man, de NSB'er Rost van Tonningen, levend probeert te houden – op geen enkele wijze in verband worden gebracht. Geen discussie dat het gaat om een portret van Kitty Courbois.

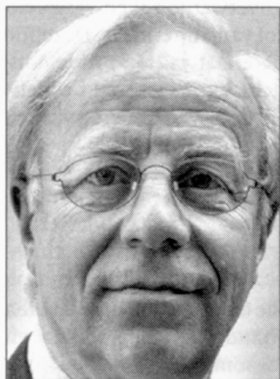
Dolf Brouwers speelde Sjef van Oekel in een VPRO-serie van Wim T. Schippers. Later produceerde diezelfde Wim T. Schip-

Ook de stripfiguur Van Oekel (rechts) is een portret van de acteur Dolf Brouwers (boven).

pers met tekenaar Theo van den Boogaard een wekelijkse strip in *Nieuwe Revu* met Sjef van Oekel in de hoofdrol van meestal gewoon een schuine mop. Daar begon Dolf Brouwers een hekel aan te krijgen. Geen discussie over de vraag of hier sprake is van een portret van Dolf Brouwers.

Bram van der Vlugt als zichzelf en als Sinterklaas.

Sinterklaas

Ook Sinterklaas speelt een rol en het is bij de goedheiligman juist de bedoeling dat hij niet herkend wordt – althans niet door de kleine kindertjes. De rechter vindt dat een portret van de acteur Bram van der Vlugt als dé Sinterklaas van Nederland, die van Amsterdam dus en van de televisie, herkenbaar is. ‘Zichtbaar is immers dat het hier om de bekende televisiesinterklaas gaat, terwijl bekend is dat deze Sinterklaas door Van der Vlugt wordt verbeeld. Door deze combinatie van gegevens bestaat de wetenschap – of kan gemakkelijk de wetenschap worden verkregen – dat het hier om een portret van Van der Vlugt gaat’, zo formuleert de president van de Amsterdamse rechtbank het, die daarmee dicht in de buurt komt van de associatie die tot herkenning kan leiden. Hij

had misschien ook kunnen zeggen – in de lijn van de Hoge Raad in het naturiste-arrest – dat Van der Vlugt ‘voor wie hem kennen herkenbaar is’.

Hoe ook vervaardigd

Silvia Millicam maakte er bezwaar tegen dat een ander in een reclameposter voor het bedrijf ESCOM zoveel op haar leek en aldus met haar populariteit goede sier probeerde te maken. Zij deed een beroep op haar portretrecht. Maar de rechter oordeelde: het is een foto van het model Claudia en dus een portret van Claudia, niet van Silvia. Dat was erg kort door de bocht, vinden kritische commentatoren. De wetgever spreekt in de toelichting van een afbeelding van het gelaat, ‘hoe ook vervaardigd’. Men kan een portret maken door te fotograferen, te tekenen, te schilderen, te kleien, te beeldhouwen, door digitaal te manipuleren. Waarom zou een portret van Silvia niet gemaakt kunnen worden door te grimeren? De grimeur Arjen van der Grijn (bekend van onder meer *Koot en Bie* en *Jiskefet*) heeft er geen moeite mee om van Kees van Kooten Ed van Thijn te maken! Zo maken de grimeurs van Head Affairs in het programma *Kopspijkers* schitterende portretten van Herman Heinsbroek en vele anderen.

De echte Silvia.

*Portret van Silvia of
van Claudia?*

De echte Claudia.

Wat als Claudia nu eens puur toevallig op Silvia lijkt? Dat was het verweer van ESCOM, maar Silvia bestreed dit door zich te laten fotograferen als het model op de poster. Daarmee wilde ze zeggen: zie maar hoe welbewust gekozen is voor een verwarringwekkend echt lijkende look-a-like en zij vond het verdacht dat voor die andere bekende in de advertentie, Daphne Dekkers, géén look-a-like-poging was gedaan. Dit is de échte Daphne Dekkers.

Voor grimeurs en digitale beeldmanipulators is het een fluitje van een cent om portretten verwarringwekkend veel op die van anderen te laten lijken. Het zou vreemd zijn als op die manier actief en bewust geprofiteerd zou kunnen worden van de verzilverbare populariteit van anderen. Als dergelijke look-a-likes met opzet worden gemaakt, is dat volgens ons een ongeoorloofde inbreuk op het portretrecht. In dit geval een inbreuk op het commerciële portretrecht, maar ook kan men op deze manier iemands privacy aantasten met een look-a-like door het portret een privacy-schendende setting te geven. In beide gevallen is het eerder een probleem wie wat moet bewijzen: moet Silvia bewijzen dat Claudia het opzettelijk heeft gedaan of moet Claudia bewijzen dat het puur toeval is? Daarover moet de rechter dan eerst beslissen. In het geval van Silvia kwam de rechter daar niet aan toe, omdat hij van de onjuiste veronderstelling uitging: het is Claudia, dus is het geen portret van Silvia Millicam.

Stel nu dat twee mensen écht heel erg op elkaar lijken, laten we zeggen een eeneiige tweeling. De een is een heel beroemde soapster, de andere heeft een kantoorbaan. De soapster heeft principieel geen trek in commercials, maar een adverteerder gaat naar de tweelingzus en maakt met haar een serie commercials. In dit geval zal men met recht kunnen zeggen dat het géén portret van de soapster is. Toch zal ook hier geconcludeerd moeten worden dat er opzettelijk wordt geprofiteerd van de populariteit van de soapster en

dat ten onrechte gesuggereerd wordt dat zij het niet zo nauw neemt met haar principiële afwijzing van medewerking aan commercials. Maar dan is het geen portretrecht meer.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

HR 16 januari 1970, *NJ* 1970, 220 m.nt. G.J. Scholten (*Ja zuster, nee zuster*)

HR 30 oktober 1987, *NJ* 1988, 277 m.nt. L. Wichers Hoeth (*Naturiste*)

Pres. Rb. Arnhem 11 november 1988, *KG* 1989, 5 (*Kitty Courbois*)

Rb. Haarlem 22 januari 1991, *AMI* 1992-10, p. 188 m.nt.

J.C.S. Pinckaers (*Dolf Brouwers/Sjef van Oekel*)

Hof Amsterdam 14 januari 1993, *AMI* 1993-6, p. 114; *Mediaforum* 1993, p. B73 (*Bokser*)

Pres. Rb. Amsterdam 22 december 1994, *AMI* 1995-7, p. 136 m.nt. J.H. Spoor (*Silvia Millicam*)

Pres. Rb. Amsterdam 2 december 1999, *KG* 2000, 17; ook *AMI* 2000-2, p. 31-35 m.nt. G.A.I. Schuijt en *Mediaforum* 2000-2, nr. 8 m.nt. D.J.G. Visser (*Bram van der Vlucht als Sinterklaas*)

Stripquiz in de disco

Wat betekent toestemming?

Dennis komt om een uur of halfelf met wat vrienden discotheek Carte Blanche in Weert binnen. Er worden daar die avond opnamen gemaakt voor het programma *Bed- en andere geheimen* van RTL4. Er staat een camera op het podium en er wordt wat omgeroepen. Of er iemand op het podium wil komen of zoiets. Dennis heeft niet goed verstaan waar het om gaat, maar zijn vrienden duwen hem al naar voren.

Op het podium staat hij ineens in het licht van de schijnwerpers. Hij staat naast een mooie jonge vrouw. Er wordt gejoeld en gefloten. Er staat nog iemand op het podium, die hem iets vraagt waar hij geen antwoord op weet. Dan moet hij zijn jasje afgeven. De man vraagt ook wat aan het meisje naast hem. Zij zegt wel iets, maar dat blijkt niet naar de zin van de man te zijn. Zij moet haar bloesje uittrekken. Gejoel en gefluit.

De rechter zou het later, wat vormelijk, als volgt beschrijven: Kort na binnenkomst ging Dennis, samen met een andere mannelijke bezoeker, in op een uitnodiging daartoe aan het publiek om op het podium te komen. Daar diende hij samen met een strip-teasedanseres een aantal vragen te beantwoorden. Bij ieder fout antwoord diende degene aan wie de desbetreffende vraag was gesteld, een kledingstuk uit te trekken. Aan het eind van de serie vragen was Dennis nog slechts gekleed in zijn onderbroek, terwijl de strip-teasedanseres geheel naakt was, en diende Dennis haar slipje op te eten. Vervolgens werd Dennis geïnterviewd voor de camera. Hij heeft toen verklaard in eerste instantie spijt te hebben gehad

Stripquiz in de disco.

van zijn aanwezigheid op het podium, maar het later toch wel leuk te hebben gevonden. Voorts heeft hij verklaard dat zijn vriendin er niet blij mee zou zijn wanneer zij dit zou zien.

Enige dagen na de filmopnamen – wij volgen nog steeds het relaas van de rechter – heeft Dennis contact opgenomen met de producent van het programma, nadat hij eerder contact had gehad met RTL4. De producent heeft Dennis sussend toegesproken, zulks naar aanleiding van de opmerking van Dennis dat hij niet herkenbaar in beeld wilde komen. Dennis heeft de producent verzocht de beelden waarop hij zichtbaar was uit de opname te knippen, hetgeen door de producent is geweigerd.

Op 5 februari 1995 heeft RTL4 beelden uitgezonden waarin Dennis en de stripteasedanseres in steeds verdere staat van ontkleding zijn te zien en waarin Dennis uiteindelijk slechts gekleed in zijn onderbroek in gezelschap van de naakte vrouw op het podium staat en het slipje in zijn mond stopt, alsmede beelden waarop te zien en te horen is dat hij de opmerking maakt dat zijn vriendin er niet blij mee zou zijn. In verband met deze uitzending heeft Dennis een waarschuwing gekregen van zijn werkgever.

Daar is Dennis dus niet blij mee. Ook de wijze waarop andere personen in zijn omgeving hem met de uitzending confronteren,

wordt door hem niet als prettig ervaren, zoals de rechter het later eufemistisch formuleert.

Bij de president van de rechtbank komt RTL met zwaar geschut. Iedereen in de disco wist maar al te goed dat er opnamen werden gemaakt. Dat kon je zien aan de schijnwerpers en de camera's die stonden opgesteld. Bovendien had het in de krant gestaan en stond het met koeienletters aan de ingang en het was nog herhaaldelijk omgeroepen ook. De programmamakers van RTL hadden toch niet aan de neus van Dennis kunnen zien dat hij niet wilde dat het werd uitgezonden.

De president van de rechtbank geeft gehoor aan het verweer van RTL: 'Voldoende aannemelijk is dat Dennis ermee heeft ingestemd dat er filmbeelden van zijn striptease in de discotheek werden gemaakt en dat hij zich ervan bewust is geweest dat de beelden zouden worden uitgezonden.' RTL heeft volgens de president niet onrechtmatig jegens Dennis gehandeld.

Dennis heeft wel één succesje bij de president. De toestemming die Dennis gegeven zou hebben – hij is zich daar nog steeds niet van bewust – geldt slechts die ene uitzending. RTL mag de uitzending van het programma niet herhalen. Weliswaar is het kwaad reeds geschied, maar het kan niet nog erger worden.

Dennis is het helemaal niet eens met de beslissing van de president en gaat in hoger beroep. Het hof in Amsterdam denkt er inderdaad anders over. Volgens het hof heeft Dennis wel beseft dat van zijn optreden opnamen werden gemaakt, maar staat onvoldoende vast dat hij zich ervan bewust was of had moeten zijn dat het ging om filmopnamen door een professionele filmploeg van een televisiezender ten behoeve van het programma *Bed- en andere geheimen*. Dennis heeft de aankondiging daarvan in het plaatselijke dagblad niet gezien, zo die aankondiging al voldoende

zou zijn geweest. Ook heeft hij in de drukke en als altijd lawaaierige discotheek niet gehoord dat een waarschuwing werd omgeroepen. RTL mag er niet zomaar van uitgaan dat Dennis de camera's heeft gezien voordat hij het podium betrad. Kortom, volgens de feiten, zoals die door het hof worden vastgesteld, staat helemaal niet vast dat Dennis toestemming heeft gegeven. Zelfs al zou hij beseft hebben dat er opnamen werden gemaakt, dan volgt daaruit nog niet dat hij toestemming heeft gegeven voor uitzending ervan op de televisie. Nu Dennis geen toestemming heeft gegeven en dus ook geen afstand heeft gedaan van zijn portretrecht, oordeelt het hof dat hij een redelijk belang heeft zich te verzetten tegen de openbaarmaking op televisie van de opgenomen beelden. Dennis krijgt dus alsnog gelijk.

Toestemming tot maken of tot openbaar maken?

Waar het in dit verhaal om draait, is de vraag: wat betekent het als je toestemming hebt gegeven? We zien in de eerste plaats dat het hof in deze zaak van Dennis onderscheid maakt tussen het geven van toestemming tot het maken van het portret, de opnamen, en de openbaarmaking ervan, de uitzending op televisie. Het portretrecht zegt alleen iets over het openbaar maken. Dat hebben we eigenlijk al gezien bij de naturiste, die er helemaal geen bezwaar tegen had, er integendeel mee instemde dat er foto's van haar werden gemaakt door die onbekende fotograaf. Voor publicatie in de *Naturistengids* heeft zij nooit toestemming gegeven. Zelfs als Jans uit het eerste verhaal gemerkt zou hebben dat er foto's van haar werden gemaakt en dat had goedgevonden, mag daar nog geen instemming uit worden afgeleid met publicatie in een of ander blad. Ook Martin uit ons eerste hoofdstuk wist dat er foto's van zijn optreden in de disco zouden worden genomen, maar de discotheek mag daaruit niet zomaar afleiden dat hij ook toestem-

ming heeft gegeven voor het gebruik van de foto in de reclamefolder en in de advertentie in de *Gay Krant*.

Het gaat dus om toestemming tot openbaarmaking van het portret. Hetzelfde geldt voor medewerking aan opnamen voor een televisieprogramma. De opname is niet hetzelfde als de uitzending van het programma.

Toestemmen = overeenkomen

Het geven van toestemming tot het openbaar maken van je portret houdt in dat je afstand doet van je beroep op het portretrecht. Het is een overeenkomst die zowel mondeling als schriftelijk kan worden aangegaan, en zelfs impliciet kan toestemming worden gegeven, al zal men niet al te gauw zo'n impliciete toestemming mogen aannemen. Maar de overeenkomst moet in elk geval wel rechtsgeldig tot stand zijn gekomen. Dus gelden de gewone eisen die aan de geldigheid van elke overeenkomst worden gesteld, kort gezegd: er mag geen sprake zijn van dwaling of bedrog, de toestemming moet niet zijn gegeven door een minderjarige of zwakzinnige. De man die onder valse voorwendsels heeft ingestemd met opnamen voor een film die bij uitzending een propagandafilm voor de Centruumpartij blijkt te zijn, is bedrogen en heeft uiteraard niet een *rechtsgeldige* toestemming gegeven tot openbaarmaking van zijn portret.

Phil Bloom

Daar staat tegenover dat als de toestemming wel rechtsgeldig is gegeven, men die niet meer kan intrekken. Men kan zich later wel bedenken, maar dat helpt niet. Dat ondervindt Phil Bloom, in de jaren zestig de eerste vrouw die bloot op televisie te zien was. Ze was toen jong, zat nog op de academie en was altijd wel in voor een stuntje, zeker als ze er wat mee kon verdienen. Zo had zij ook

Gaf Phil Bloom ook toestemming voor het gebruik van deze foto als ansichtkaart?

voor honderd gulden ‘slechts bedekt door een bos tulpen’ geposeerd voor het Amsterdamse Lieverdje, het beeldje op het Spui, symbool van het verzet tegen het regentendom en de burgerlijke truttigheid in die jaren. De foto, gemaakt door Peter Dicappos, zou later ook worden gebruikt voor een ansichtkaart van Amsterdam, ‘With love from Holland’.

Jaren later – Phil Bloom is intussen kunstenaar geworden – begint die ansicht die nog steeds in de handel is, haar toch wel erg te vervelen. Ze stapt naar de rechter en voert aan dat ze nooit toestemming voor publicatie in ansichtkaart- of postervorm heeft gegeven. Voor zo’n publicatie en op zo grote schaal had zij een veel hogere vergoeding kunnen bedingen. De foto, zegt Phil Bloom, moet worden gezien als een stunt in provo-happeningsfeer van welk verleden zij inmiddels afstand heeft genomen. Voortzetting van publicatie belemmert haar in het opbouwen van haar carrière als beeldend kunstenaar.

De rechter is onverbiddelijk: U hebt indertijd uw toestemming tot publicatie gegeven. Niet is gebleken dat u aan die toestemming toen voorwaarden of beperkingen hebt verbonden.

Bij een rechtsgeldig gegeven toestemming kan de rechter slechts bij grote uitzondering bepalen dat de omstandigheden zodanig zijn veranderd dat het niet meer redelijk is iemand aan zijn eens gegeven toestemming te houden. Bij Phil Bloom is dat volgens de rechter niet het geval. Haar zwakke punt is dat zij al die tijd niets heeft ondernomen tegen die ansichtkaart, maar misschien heeft de rechter daar toch niet zonder meer een impliciete instemming uit mogen afleiden. Hij had er wellicht toch beter aan gedaan te onderzoeken of zij indertijd wel uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven voor publicatie als ansichtkaart en poster. Zo niet, dan had hij haar eis moeten inwilligen.

Toestemming waarvoor?

Het is van groot belang te weten waarvóór de toestemming is gegeven. Men mag het portret namelijk niet voor andere doeleinden gebruiken dan waarvoor de toestemming is gegeven. Heeft iemand toestemming gegeven voor opname voor een televisieprogramma, dan geldt die toestemming niet tevens en zonder meer ook voor vastlegging op videoband of cd-i die in de handel wordt gebracht. Guusje Nederhorst – lange tijd ‘Roos’ in de tv-serie *Goede tijden slechte tijden* – heeft meegewerkt aan een reclamecampagne voor het lingeriemerk Triumph, maar Triumph heeft volgens Guusje omvang en duur van de campagne aanzienlijk uitgebreid en dat is in strijd met de afspraken. Voor een grotere en langere campagne zou zij een veel hoger honorarium hebben kunnen bedingen. De rechter is het met haar eens.

Twee lesbische meisjes, die voor de camera's van het televisieprogramma *Sex, de stand van zaken* hebben gedanst en getong-

zoend, hebben volgens de rechter actief aan het programma meegewerkt, terwijl zij wisten wat het karakter van het programma was. Dus zij wisten wat zij deden. Toch vindt hij dat de dames uitsluitend voor uitzending via RTL5 toestemming hebben gegeven, niet voor een latere herhaling op RTL4.

Deze rechter oordeelde dat de reikwijdte van de toestemming dus zeer beperkt was. In andere uitspraken zegt de rechter dat je, als je eenmaal toestemming hebt gegeven, behoort te weten dat de omroep de beelden – zeker als zij spannend zijn – óók pleegt te gebruiken voor een vooraankondiging: ‘Aanstaande vrijdagavond op...’ Je hoort ook te weten dat de uitzending op een later tijdstip herhaald pleegt te worden. Zelfs hoor je volgens het hof in Amsterdam te weten dat een programma niet altijd wordt samengesteld op de manier zoals jij gedacht hebt. Dat wordt dan in de toestemming begrepen geacht.

Zonder toestemming

Ontbreekt echter de toestemming, dan wil dat nog niet automatisch zeggen dat de publicatie van het portret of de uitzending ongeoorloofd is. Het portretrecht geeft de geportretteerde van een *niet in opdracht* gemaakt portret immers niet een vetorecht. Het zegt slechts dat je je tegen openbaarmaking kunt verzetten als je daar een redelijk belang bij hebt. Als de rechter dus vaststelt dat een rechtsgeldige toestemming ontbreekt, moet hij vervolgens de vraag beantwoorden of de geportretteerde een redelijk belang heeft zich tegen de openbaarmaking te verzetten. Dat is bij Dennis het geval. Ook bij Jans wordt vastgesteld dat zij geen toestemming heeft gegeven, maar daarmee is haar zaak nog niet beslist.

Vergewissingsplicht

Het hof in Amsterdam heeft in de zaak van Dennis ook een les in petto voor de media die programma's maken waarin mensen uit

het publiek worden verleid tot – op zijn zachtst gezegd – pikant optreden of pikante uitspraken. Televisie is een indringend medium, zegt het hof. Dat brengt mee dat uitzending van iemands optreden in een pikant programma grote consequenties kan hebben voor de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene. Over de uitzending van een onschuldig optreden zal geen conflict ontstaan, maar in dit soort zaken gaat het juist altijd om pikante en privacygevoelige zaken. Dat weten de media zelf ook maar al te goed, althans dat behoren ze te weten. Daarom, nog steeds het hof, kan van toestemming slechts worden gesproken als de betrokkene zich voldoende bewust is van wat het geven van die toestemming inhoudt. De media moeten, anders gezegd, in redelijkheid kunnen aannemen dat de betrokkene die toestemming bij volle bewustzijn, niet alleen voor de opnamen, maar ook voor de uitzending, heeft gegeven. De media moeten zich daarvan vergewissen en mogen dat niet zomaar aannemen op grond van het feit dat iemand voor de camera is verschenen. Als je kunt weten dat uitzending van bepaalde opnamen tot problemen bij de betrokkene aanleiding zal geven, dan moet je je er wel drie keer van overtuigen dat hij precies weet wat hij doet en weet wat zijn toestemming voor consequenties heeft. Het hof zegt het met een dubbele ontkenning wat plechtstatiger: ‘als het gaat om opnamen waarvan niet zonder meer gezegd kan worden dat uitzending ervan niet gemakkelijk tot bezwaren kan leiden’.

Quitclaim

Soms proberen de media zich in te dekken tegen mogelijke aanspraken op grond van het portretrecht. Zij gebruiken daarvoor voorbedrukte formulieren en vragen door het zetten van een simpele handtekening de instemming van de betrokkene met de uitzending. Na wat het hof in Amsterdam gezegd heeft over de ver-

gewissingsplicht van de media bij privacygevoelige uitzendingen, zal men dat volgens ons ook moeten toepassen op het gebruik van deze zogeheten quitclaim. Het gaat niet aan iemand even een voorbedrukt formuliertje onder de neus te drukken en hem te laten tekenen. Ook dan moeten de media de betrokkene duidelijk maken wat hij doet en wat de consequenties zijn van zijn handtekening.

Het mag duidelijk zijn dat Jans op de Wastelandparty, als zij al heeft ingestemd met het maken van de foto, expliciet noch impliciet toestemming heeft gegeven tot publicatie in *Nieuwe Revu* en haar beroep op het portretrecht dus niet heeft prijsgegeven. Sterker, ook hier vindt de rechter dat *Nieuwe Revu* had moeten begrijpen dat publicatie van de foto een ernstige inbreuk op Jans' privacy zou maken en dat het weekblad de moeite had moeten nemen om zich ervan te vergewissen dat Jans geen bezwaar had.

Maar het was toch op de openbare weg?

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Pres. Rb. Amsterdam 12 mei 1977, *Auteursrecht* 1981-2, p. 49
(*Phil Bloom*)

Pres. Rb. De Haag 29 januari 1985, *KG* 1985, 55 (*Propagandafilm
Centrumpartij*)

HR 30 oktober 1987, *NJ* 1988, 277 m.nt. L. Wichers Hoeth
(*Naturiste*)

Pres. Rb. Utrecht 9 mei 1995, *KG* 1995, 347 (*Sex, de stand van
zaken*)

Hof Amsterdam 26 oktober 1995, *Mediaforum* 1996-2, p. B22-
B24 (*TROS*)

Rb. Amsterdam 10 juli 1996, *Mediaforum* 1996-10, p. B136-B138
(*Wastelandparty*)

- Hof Amsterdam 11 juli 1996, *AMI* 1998-2, p. 33-34 (*Zembla*)
- Hof Amsterdam 7 november 1996, *NJ* 1998, 715; ook *AMI* 1997-3, p. 50-60 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Stripquiz*)
- HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook *AMI* 1997-7, p. 143 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M*)
- Pres. Rb. Amsterdam 11 september 1997, *KG* 1997, 302 (*Normaal gebruik tv-beelden*)
- Pres. Rb. Amsterdam 30 oktober 1997, *KG* 1998, 62 (*Beperkte reikwijdte quitclaim*)
- Pres. Rb. Amsterdam 1 juli 1999, *AMI* 2000-2, p. 36 (*Guusje Nederhorst*)

kern van Karins bezwaar is dat de publicatie pijnlijke herinneringen aan die verkering oproept en bij haar ernstige onlustgevoelens, angst, schaamte en verdriet wekt. Dat komt ook doordat zij erop wordt aangesproken door personen uit haar omgeving. De kantonrechter kent Karin drieduizend gulden schadevergoeding toe.

In hoger beroep vindt de rechtbank echter dat Karin geen redelijk belang heeft om zich tegen deze publicatie te verzetten. Haar reactie is volgens de rechtbank uitzonderlijk in het licht van de zedelijke opvattingen die heersen onder jongelui van Karins leeftijd die in de jaren tachtig op deze wijze in het Vondelpark lopen.

Karin voert ook aan dat de openbaarmaking van de foto door *Nieuwe Revu* 'haar wandelen in een veel grotere openbaarheid heeft gebracht dan die, welke voortvloeide uit dat wandelen zelf in het openbare Vondelpark'. Ja, iedere publicatie van een portret maakt wel inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de geportretteerde, als men daarmee bedoelt dat hij daardoor wordt blootgesteld aan een 'oneindig veel grotere openbaarheid'. Maar dat is nog geen reden om aan te nemen 'dat reeds een niet nader toegeleichte, globale wens van de geportretteerde om in zijn persoonlijke levenssfeer beschermd te worden een redelijk belang oplevert om zich tegen publicatie te verzetten'. Dan zou er volgens de rechtbank geen verschil meer zijn tussen de 'in-opdracht-portretten' en de 'niet-in-opdracht-portretten' en zou het redelijk belang dat men moet hebben, worden gereduceerd tot een toestemmingsvereiste. De rechtbank vernietigt het vonnis van de kantonrechter. Dat valt Karin tegen en zij stapt naar de Hoge Raad.

Grondrecht

Ons hoogste rechtscollege oordeelt dat de rechtbank het niet goed heeft gedaan. De bescherming van de persoonlijke levens-

sfeer is een grondrecht, dat in artikel 8 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens wordt gegarandeerd. Daaruit vloeit volgens de Hoge Raad voort dat er in beginsel sprake is van een redelijk belang van de geportretteerde om zich tegen de openbaarmaking van zijn portret te verzetten, indien deze openbaarmaking op dit recht inbreuk maakt. Of van zo'n inbreuk sprake is, hangt af van de feitelijke omstandigheden van het geval, met name van de aard en mate van intimiteit waarin de geportretteerde is afgebeeld, terwijl ook het karakter van de foto en de context van de publicatie van belang kunnen zijn. Dat had de rechtbank volgens de Hoge Raad moeten onderzoeken.

De vraag of de publicatie van de foto in *Nieuwe Revu* de persoonlijke levenssfeer van Karin aantast, is een vraag van feitelijke aard. Daarover gaat de Hoge Raad niet. De Hoge Raad hoeft de foto van Karin in de *Nieuwe Revu* dan ook niet eens gezien te hebben voor zijn beslissing. Zoals in zo'n geval gebruikelijk is, verwijst de Hoge Raad de zaak terug naar een instantie die over de feiten oordeelt, in dit geval het gerechtshof in Amsterdam.

Onschuldig?

Het hof bekijkt de foto van Karin in *Nieuwe Revu* eens goed en lijkt het eigenlijk ook een onschuldige foto te vinden: 'De foto heeft een intiem karakter, maar de aard en mate van intimiteit, noch het karakter van de foto impliceren dat elke vorm van openbaarmaking onder alle omstandigheden onrechtmatig is'. Dit geeft *Nieuwe Revu* misschien hoop, maar die is niet van lange duur. Het hof gaat verder: onder de gegeven omstandigheden is de publicatie echter een inbreuk op de privacy van Karin. Karin en de jongen bevinden zich weliswaar op een voor het publiek algemeen toegankelijke plaats, maar het park biedt toch een zekere beslotenheid, waarop inbreuk is gemaakt door het paar er onver-

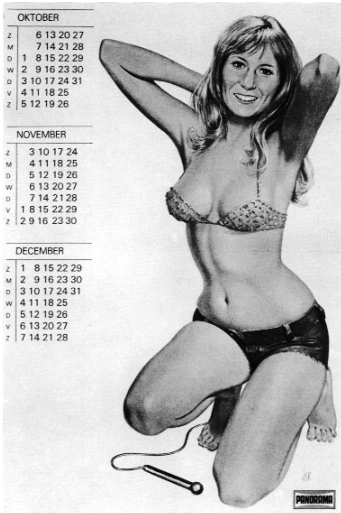
hoeds te fotograferen. De foto is afgedrukt in een blad met een oplage van – toen – tweehonderdduizend exemplaren en de verspreiding ervan onder een zo groot publiek doet de kans op een inbreuk op de privacy toenemen.

Hoewel de foto op zichzelf niet beledigend of aanstootgevend is, is zij toch geplaatst in een context van teksten en andere foto's waarin de foto van Karin en de jongen prominent staat tussen foto's van jonge mannen en vrouwen 'in verschillende uitingen van liefdevolle bejegening'. Een kleine foto toont een jonge vrouw die een kind de borst geeft en de overige kleine foto's laten spelende, muziek makende, wandelende of zittende mensen zien of geven het park zelf weer. Het hof leest ook de begeleidende tekst onder de kop 'Vondelpark vrijplaats voor geluk' nog eens goed. Hierin staan zinnen als 'Het is warm en daarom lullen we maar wat' (onder de foto van Karin), 'Kleine neukertjes en zoonaanbidders', 'Coke, hash en weed en een kransje gevlochten madeliefjes'.

Dit leidt tot de conclusie van het hof dat de foto van Karin en haar toenmalige vriend getrokken wordt in een sfeer van erotiek en vrijheid van opvattingen, waardoor de getoonde intimiteit wordt vergroot en in verband wordt gebracht met die context. Dat kan door Karin terecht als storend worden ervaren, waardoor zij volgens het hof inderdaad een redelijk belang heeft zich tegen de publicatie te verzetten. In plaats van de door de kantonrechter toegekende drieduizend gulden aan schadevergoeding krijgt Karin van het hof echter duizend gulden!

Seks, bloot, erotiek en andere intimiteiten

Eén ding kunnen we al afleiden uit de beslissing van de Hoge Raad in wat het Vondelpark-arrest is gaan heten: als er sprake is van een (niet in opdracht gemaakt) portret met seks, bloot, erotiek en andere intimiteiten, en er geen rechtsgeldige toestemming gegeven is, dan

Willeke Alberti als pin-up in de Panorama, 'spontaan aan de fantasie van de tekenaar ontsproten'?

Sonja Barend als pin-up in Nieuwe Revu.

heeft de geportretteerde al gauw een redelijk belang om zich tegen die publicatie te verzetten. Anna de naturiste, Dennis in de stripquiz, Dolf Brouwers als Sjef van Oekel, een stripteasedanseres en topless-serveerster in de nachtclub, prostituees op de Wallen in Amsterdam, zij deden allemaal met succes een beroep op het redelijk belang dat zij hadden om zich tegen publicatie van hun portret te verzetten. Twee vijftienjarige meisjes uit een klein protestants dorp, in badpak gefotografeerd, prijkend op prentbriefkaarten 'Groeten uit...' hadden in de jaren vijftig van de vorige eeuw eveneens succes. Zo ook Willeke Alberti en Sonja Barend die, in tekeningen en fotomontages als seksbommen voorgesteld, in *Panorama* en *Nieuwe Revu* verschenen. (Het verweer dat deze 'producten' louter aan de fantasie van de ontwerper waren ontsproten, vond – begrijpelijk – geen gehoor.)

Openbare weg

Uit deze gevallen blijkt ook dat de omstandigheid dat de portretten gemaakt zijn op de openbare weg of op andere openbare plekken, voor de rechter lang niet altijd een reden is om een eis af te wijzen. Het hof noemt in de Vondelparkzaak het park een plaats die een zekere beslotenheid biedt die hier is doorbroken en verwerpt het verweer van *Nieuwe Revu* dat Karin, door zich in het publieke Vondelpark te vertonen in deze mate van intimiteit, een dergelijke publicatie over zich heeft afgeroepen. Als openbaarmaking van de foto inbreuk maakt op de persoonlijke levenssfeer, dan heeft de geportretteerde een redelijk belang, zegt het hof in navolging van de Hoge Raad, en dan is er daarnaast ‘voor een verwijt van eigen schuld’ geen plaats meer.

Zo maakt de rechtbank in de zaak van Jans op de loopbrug in de Reguliersdwarsstraat ook korte metten met het verweer van *Nieuwe Revu* dat men op de openbare weg geen recht op privacy zou hebben: de persoonlijke levenssfeer kan zich ook uitstrekken tot gebeurtenissen die in het openbaar plaatsvinden. De omstandigheid dat Jans zich boven de openbare weg bevond en dat ze daar kon worden gezien, vormt voor *Nieuwe Revu* nog geen vrijbrief om zonder haar toestemming een foto van haar in een compromitterende pose te publiceren in een landelijk weekblad. De waarschuwing op bordjes in de disco dat er foto’s gemaakt werden, kan *Nieuwe Revu* evenmin baten. Het gaat immers niet om het maken van de foto, maar om de openbaarmaking ervan. ‘De verstilde weergave van een momentopname in een weekblad met een oplage van enkele honderduizenden is aan te merken als een aanzienlijk grotere en indringender openbaarheid dan die gebeurtenis zelf in een nachtelijke Amsterdamse straat.’

Nieuwe Revu sputtert in de zaak van Karin nog verder tegen. Het blad kon toch niet weten dat de verkering van Karin met de

jongen is uitgegaan en dat zij zo uitzonderlijk zou reageren op de publicatie. Nee, zegt het hof, dat kon je niet weten, maar openbaarmaking van de foto in de gekozen context schept voor *Nieuwe Revu* bijzondere risico's ten aanzien van de geportretteerde, die men kan en moet voorzien. *Nieuwe Revu* valt pas dan geen verwijt te maken, als het blad zich er in redelijke mate van had vergewist dat de belangen van de geportretteerde geen gevaar zouden lopen. Zo'n onderzoek heeft het niet verricht. Dit betekent volgens het hof niet dat daarmee de media een praktisch onmogelijke last op de schouder wordt gelegd om van elke foto na te gaan of de afgebeelde persoon toestemming tot openbaarmaking heeft gegeven of zal geven. De media kunnen best begrijpen wanneer zo'n onderzoek nodig is. Eigenlijk zegt het hof hier al wat het in de zaak van stripquiz-Dennis tegen RTL zou herhalen: de media hebben een vergewissingsplicht zodra zij kunnen begrijpen dat het om privacygevoelige afbeeldingen gaat. Ook in de zaak van Jans tegen *Nieuwe Revu* zegt de rechtbank dat het blad, door Jans niet om toestemming te vragen, bewust het risico heeft genomen dat zij bezwaar zou maken.

Context

Het verhaal van Karin levert nog een belangrijke conclusie op: de context waarin het portret verschijnt, is uitermate belangrijk. Een op zichzelf onschuldige foto kan in een context van 'erotiek en vrijheid van opvattingen' van karakter veranderen en een redelijk belang opleveren om zich tegen publicatie te verzetten. Martin in een advertentie voor homoparty's in de *Gay Krant* maakt met succes bezwaar tegen publicatie in die context. Het meisje dat zich, op verzoek van de organisatoren, naakt op een motor vertoonde tijdens een concert van de popgroep Normaal, zag een foto ervan gepubliceerd in het pornoblad *Rosie*. Dat hoefde ze niet te accepteren.

Het gaat niet alleen om bloot en seks. De context kan de geportretteerde ook in verband brengen met iets waarmee hij niet in verband gebracht wil worden, zoals politieke opvattingen of criminele activiteiten. We hebben al genoemd dat Kitty Courbois met succes de publicatie van haar portret als Kniertje in het neofascistische blaadje *De Levensboom* bestreed. Twee politiemannen, wier portret was gemonteerd in een kunstwerk dat associaties oproept met de jodenvervolging en de Tweede Wereldoorlog, maakten daar eveneens met succes bezwaar tegen.

Ook een beledigende, bespottende of minachtende context kan een redelijk belang opleveren: een foto waarop twee winkelende dikke dames te kijk worden gezet, kon niet door de beugel: 'Eiseressen zijn abnormaal dik; zij zullen dit niet als plezierig ervaren; de dikte wekt lachlust, spot, mogelijk ergernis van het publiek op; het gaat niet aan deze last voor eiseressen te verzwaren met een publicatie en hen zo tot een bezienswaardigheid voor velen te maken; dit levert een inbreuk op van hun privacy en menselijke integriteit.'

Redelijk belang

Het zijn dus niet alleen blootfoto's tegen de publicatie waarvan men een redelijk belang kan invoeren. Het kan ook gaan om openbaarmaking van andere intimiteiten, zoals een filmopname bij een begrafenis, foto's van een stervende, foto's van de bij een verkeersongeluk zwaar gewonde actrice Gerda Havertong in haar benarde positie. Verdachten en veroordeelden hebben eveneens meestal een redelijk belang om zich tegen publicatie van hun portret te verzetten. Op een enkele uitzondering na is het de bedoeling dat misdadigers na hun straf te hebben uitgezeten, weer in de samenleving terugkeren. Zij en hun familie hebben dus belang bij bescherming van hun privacy en daarom plagen de media terecht

hun namen slechts met initialen aan te duiden en hun portretten af te balken. Dat die afbalking overigens vaak niet voldoende is, hebben wij in een vorig hoofdstuk al opgemerkt. Sommige kranten sturen tekenaars naar de rechtszittingen omdat hun fotografen daar meestal niet worden toegelaten. Dat fotograferen in de rechtszaal niet is toegestaan, maar tekenen wel, mag niet tot het misverstand leiden dat een getekende verdachte geen beroep op zijn portretrecht zou kunnen doen. Een goede advocaat die de tekenaars in de rechtszaal signaleert, zal hen erop wijzen dat zijn cliënt bezwaar heeft tegen publicatie van zijn portret. Dan maken de tekenaars er wel wat anders van. Dan tekenen zij de rechters of de officier van justitie en de verdachte slechts van achteren, in elk geval onherkenbaar.

Er is nog één redelijk belang dat wij niet hebben genoemd: het belang niet in gevaar te worden gebracht. In het najaar van 2002 maakte de vastgoedhandelaar Willem Endstra bezwaar tegen publicatie van zijn portret in *Quote*. Dat blad bevatte een lijst met de vijfhonderd rijkste mensen van het land, onder wie Endstra. Deze vond dat hij gevaar liep, omdat het algemeen bekend is dat vermogende personen een verhoogde kans lopen ontvoerd of afgeperst te worden. Hij vond aanvankelijk gehoor bij de rechter en *Quote* moest uit de handel worden genomen. Dat werd een dag later weer teruggedraaid. Daarover meer in hoofdstuk 8.

Bekend uit de rechtspraak is het geval van een mevrouw die – als enige – getuige was van een roofoverval op een bank. 's Anderendaags stond zij in de krant, met naam en toenaam én met foto, met als bijschrift: 'Mevrouw Jansen is als enige getuige geweest van de bankoverval.' Maar de daders waren voortvluchtig... Men begrijpt het al: de rechter oordeelde de publicatie van haar portret onrechtmatig, omdat mevrouw Jansen ernstig gevaar liep.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

- HR 24 juni 1952, *NJ* 1955, 742 (*Meisjes in badpak*)
Pres. Rb. Alkmaar 2 juni 1967, *NJ* 1967 (*Gewijde aarde*)
HR 21 oktober 1969, *NJ* 1971, 124 (*Getuige roofoverval*)
Rb. Amsterdam 22 juli 1976, *NJ* 1978, 24 (*Zakenman in casino*)
Pres. Rb. Amsterdam 4 februari 1977, *NJ* 1977, 280 (*Sonja Barend*)
Hof Amsterdam 2 november 1977, *NJ* 1978, 333 (*Willeke Alberti*)
Ktr. Den Haag 23 januari 1981, *NJ* 1981, 578 (*Dikke dames*)
Rb. Amsterdam 25 april 1984, *NJ* 1986, 818 (*Raamprostituée*)
Pres. Rb. Haarlem 1 augustus 1984, *KG* 1984, 272
(*Toplessserveerster*)
Pres. Rb. Zutphen 13 augustus 1984, *KG* 1984, 292 (*Naakte motorrijdster*)
HR 1 juli 1988, *NJ* 1988, 1000 m.nt. L. Wichers Hoeth; ook *AMI* 1988-6 m.nt. H. Cohen Jehoram (*Vondelpark I*)
Pres. Rb. Arnhem 11 november 1988, *KG* 1989, 5 (*Kitty Courbois*)
Hof Amsterdam 27 april 1989, *AMI* 1989-5, p. 125-126 m.nt. H. Cohen Jehoram (*Vondelpark II*)
Hof Arnhem 21 november 1989, *NJ* 1992, 505 (*Getuige roofoverval*)
Rb. Haarlem 22 januari 1991, *AMI* 1992-10, p. 188 m.nt. J.C.S. Pinckaers (*Dolf Brouwers/Sjef van Oekel*)
Hof 's-Hertogenbosch 23 februari 1994, *NJ* 1994, 474; ook *AMI* 1994-5, p. 97 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Politiemannen in kunstwerk*)
Rb. Amsterdam 10 juli 1996, *Mediaforum* 1996-10 (*Wastelandparty*)
Raad voor de Journalistiek 25 augustus 1996, *De Journalist* 18 oktober 1996 (*Gerda Havertong*)

Hof Amsterdam 7 november 1996, *NJ* 1998, 715; ook *AMI* 1997-3,
p. 50-60 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Stripquiz*)
HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook *AMI*
1997-7, p. 143-145 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M*)
Pres. Rb. Arnhem 22 januari 1998, *AMI* 1998-7, p. 120-122 m.nt.
G.A.I. Schuijt (*Verkeersslachtoffer*)
Pres. Rb. Groningen 31 mei 2000, *KG* 2000, 133 (*Foto stervende*)
Vzr. Rb. Amsterdam 22 november 2002, *Mediaforum* 2003-1,
nr. 7 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Endstra vs. Quote*)

Zilveren Camera

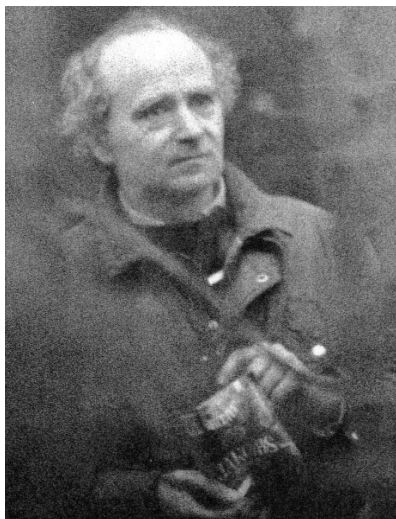
Portretrecht en vrijheid van meningsuiting

Een tipgever heeft hem verteld dat de reconstructie van de ontvoering zeer spoedig zal plaatsvinden. ANP-persfotograaf Paul Stolk is alert. Hij is al een kijkje gaan nemen in Bloemendaal, waar Gerrit-Jan Heijn bij zijn woning door Ferdi E. is ontvoerd. Zeven maanden na de mysterieuze verdwijning van Heijn is de man uit Landsmeer gearresteerd. Hij bekende al snel. Het blijkt dat hij Heijn nog op dezelfde dag van de ontvoering heeft vermoord. Dat hij later niettemin enkele miljoenen gulden aan losgeld van de familie Heijn heeft afgeperst, maakt de zaak nog schokkender. Bovendien is de ontvoerder 'een gewone burger', die helemaal niets met de onderwereld te maken heeft, terwijl de politie lange tijd juist in die hoek gezocht heeft.

De moord op Gerrit-Jan Heijn schokt de samenleving en is dus groot nieuws. Alle media willen weten wie de dader is, hoe Heijn is ontvoerd en vermoord, en hoe de politie eindelijk dan toch de dader te pakken heeft gekregen.

Zo ook Paul Stolk, rondsloeterend in Bloemendaal op de plaats waar Gerrit-Jan Heijn is ontvoerd. Hij zoekt al een positie uit vanwaar hij het beste kan fotograferen. Dan gaat hij de huizen langs en bij een van de families vindt hij gastvrijheid. Hij mag vanuit hun huis fotograferen. Hij zou de andere dag om een uur of acht 's morgens komen. Dat blijkt te laat te zijn, want de politie heeft de buurt al afgezet. Na een telefoontje komt mevrouw persoonlijk haar gast ophalen en door de afzetting loodsen. Later zal Stolk verklaren: 'Ik heb open en bloot binnen voor het raam staan fotograferen. Want

De inmiddels beroemde foto van Ferdi E. tijdens de reconstructie.

die man had gezegd: “Jongen, waar maak je je druk om? Het is mijn huis, mijn grond, en ik maak uit wie hier in mijn huis komt.” Ik kon dus gewoon mijn werk doen.’

Paul Stolk maakt de eerste foto van Ferdi E. nadat hij is gearresteerd. Er zijn dan her en der al wat foto's gepubliceerd, maar die zijn van vroeger datum. Deze foto laat Ferdi E. zien zoals hij er nu uitziet. En wat voor foto! Zoals *Panorama* het later zou beschrijven: ‘Heel Nederland was natuurlijk nieuwsgierig naar hoe die man erbij stond. Ferdi E. met die glazige blik, die tijdens de reconstructie van de moord op Gerrit-Jan Heijn een shaggie staat te draaien. Hij lijkt heel onaangedaan, maar in dat hoofd kan zich van alles afspelen.’

De foto wordt unaniem gekozen tot persfoto van het jaar. Paul Stolk wint de Zilveren Camera 1988.

Ferdi E. heeft inmiddels al diverse media laten weten dat hij bezwaar maakt tegen publicatie van zijn portret en bedreigd met

procedures op grond van zijn portretrecht. Niettemin vertoont het *NOS-Journaal* in januari 1989 de winnende foto van Paul Stolk. Ferdi E. protesteert weer. Niet lang daarna – E. is inmiddels onherroepelijk veroordeeld tot een gevangenisstraf van twintig jaar en TBS – publiceert *Panorama* tweemaal een portret van hem. De eerste maal ter illustratie van het artikel ‘De zes beruchtste moordenaars van na de oorlog’, waarin telkens kort verteld wordt over de moorden die begaan zijn door Koos H., Hans van Z., Issei S., Dokter O., Boudewijn H. en Ferdi E., allemaal met portret. De tweede maal dat *Panorama* Ferdi E.’s portret publiceert, is enkele weken later in een reportage over de Zilveren Camera, over de bekroonde foto’s en dus ook met de winnende foto van Paul Stolk.

Belangenafweging of niet?

Ferdi E. stapt nu maar eens naar de rechter. Ook een gevangene heeft recht op zijn privacy, vindt hij. Hij eist schadevergoeding en een verbod de foto’s nogmaals te publiceren. De rechtbank in Haarlem stelt hem in het gelijk. E. heeft een redelijk belang zich tegen de publicatie te verzetten en daarom handelde *Panorama* onrechtmatig. Dat is – kort na het Vondelpark-arrest – niet onbegrijpelijk. Daarin heeft de Hoge Raad immers gezegd dat de geportretteerde een redelijk belang heeft zich tegen publicatie te verzetten als de publicatie zijn privacy schendt. Hieruit trekt de rechtbank de conclusie dat er dan geen ruimte meer is om tegenover het redelijk belang van Ferdi E. bij bescherming van zijn privacy nog eens andere, wellicht ook redelijke, belangen te zetten, zoals het belang van *Panorama* bij de vrijheid om te informeren.

Het hof in Amsterdam – *Panorama* gaat in hoger beroep – denkt er echter anders over. Het hof neemt de vrijheid van meningsuiting als uitgangspunt. Dat recht is beschermd door artikel 10 van het Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens.

Het is echter niet onbeperkt. Men dient rekening te houden met rechten van anderen, zoals het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Artikel 10 zegt dat een beperking van de vrijheid van meningsuiting noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving ter bescherming van onder meer 'de rechten van anderen', in dit geval dus het recht van Ferdi E. op bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Ook het hof vindt dat de publicatie van de foto's de belangen van Ferdi E. onmiskkenbaar heeft geschaad. Maar dat betekent niet dat daarmee vaststaat dat E. ook een redelijk belang heeft om zich tegen de publicatie te verzetten. Voor het antwoord op de vraag of zo'n redelijk belang aanwezig is, moeten ook de belangen van *Panorama* bij de uitoefening van haar recht op vrijheid van meningsuiting en het verschaffen van nieuws en informatie in aanmerking worden genomen. Pas na afweging van alle betrokken belangen kan men beoordelen of de publicatie in *Panorama* in de gegeven omstandigheden ongeoorloofd is.

Het hof gaat deze omstandigheden nog eens na. De foto's hebben een neutraal karakter. De aard van de foto's levert op zichzelf geen grond op om de publicatie onrechtmatig te vinden. Het hof neemt in aanmerking dat er meerdere foto's van Ferdi E. in de pers zijn verschenen en dat hij niet tegen elke publicatie heeft geprotesteerd. Niettemin staat vast dat *Panorama* wist dat hij bezwaar maakte tegen openbaarmaking van zijn portret.

Dat Ferdi E. nu voor twintig jaar gedetineerd is, betekent voor het hof niet dat hij geen aanspraak heeft op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer; ook het feit dat hij op een openbare terechtzitting is verschenen, betekent niet dat hij geen belang meer heeft bij bescherming van zijn privacy. Publicatie van een portret in een oplage van tweehonderdduizend exemplaren levert een aanzienlijk grotere inbreuk op de privacy op dan de openbaarheid

van een strafzitting. Het hoogtepunt van de publiciteit, zijn arrestatie en zijn berechting, is echter voorbij. Ferdi E. heeft behoefte aan rust en stilte rond zijn persoon en hij noch zijn gezinsleden wensen steeds weer geconfronteerd te worden met de feiten waarvoor hij is veroordeeld. Publicatie van de foto zal zijn resocialisatie bemoeilijken.

Daartegenover staat het belang van *Panorama*. E. staat op het moment dat het weekblad de foto's publiceert in de publieke belangstelling, omdat hij veroordeeld is voor een delict dat in sterke mate de aandacht van het publiek heeft getrokken. Zijn portretten hebben op dat moment nog steeds nieuws- en informatie-waarde. De publicatie van de foto's vergroot de zeggingskracht. Zij hebben een functie bij het verschaffen van nieuws en informatie aan de lezers. De publicatie van de foto van Paul Stolk heeft bovendien nieuwswaarde omdat juist deze foto de Zilveren Camera heeft gewonnen. Daarbij houdt het hof er ook nog rekening mee dat het in de begeleidende teksten in *Panorama* gaat om louter feitelijke mededelingen en dat daarin geen onnodig grievende uitlatingen voorkomen.

Al deze omstandigheden in aanmerking nemend, vindt het hof dat de afweging van het belang van *Panorama* bij de informatie-vrijheid in dit geval zwaarder weegt dan het belang van Ferdi E.

Twee grondrechten

Heeft het hof het goed gedaan? Daarover moet de Hoge Raad oordelen nu Ferdi E. in cassatie gaat. Hij denkt uiteraard sterk te staan met een beroep op het oordeel van de Hoge Raad in het Vondelpark-arrest. Volgens de Hoge Raad heeft Ferdi E. uit dit arrest echter te ver gaande conclusies getrokken. De Hoge Raad heeft daarin immers slechts beslist dat als publicatie van een portret een schending van de privacy oplevert, daarin in beginsel een redelijk belang

is gelegen in de zin van artikel 21 van de Auteurswet. De woorden 'in beginsel' laten wel degelijk ruimte voor een nadere belangenafweging open. Als die ruimte er niet was, dan zou het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer een absoluut karakter hebben en nooit hoeven te wijken voor dat andere grondrecht, dat van de vrijheid van meningsuiting. Het gaat hier, zegt de Hoge Raad, om twee vrijheden, die zowel voor de ontplooiing van het individu als voor een democratische samenleving van wezenlijk belang zijn en er bestaat geen grond tussen deze beide een rangorde te aanvaarden.

Als moet worden beoordeeld aan welke van deze grondrechten in een concreet geval dus voorrang toekomt, moet volgens de Hoge Raad aan de hand van alle omstandigheden van het geval een belangenafweging gemaakt worden. Dat heeft het hof gedaan en het hof heeft het resultaat van die belangenafweging goed gemotiveerd. Voor het overige zegt de Hoge Raad dat het bij zo'n belangenafweging in hoge mate gaat om waardering van feiten, waarover de Hoge Raad als cassatierechter niet oordeelt.

Rechts-extremist

Interessant is dat het Europese Hof voor de Rechten van de Mens enkele jaren later in een vergelijkbare zaak op nagenoeg dezelfde wijze beslist. Het Oostenrijkse magazine *News* publiceert een special over extreem-rechts en over de bombrieven die in 1993 naar een aantal politici zijn gestuurd, waarbij enkele ernstig zijn gewond. Daarvan werd de extreem-rechtse B. verdacht. *News* plaatst enkele portretten bij het artikel, bijvoorbeeld een foto waarop hij demonstreert tegen de veroordeling van zijn 'Führer', een neo-nazi-leider. Op grond van het Oostenrijkse portretrecht verbiedt de rechter in het vervolg, ook bij de latere berichtgeving over de strafzaak tegen B., zijn portret te publiceren. *News* klaagt bij het

Europese Hof in Straatsburg over schending van de vrijheid van meningsuiting, vastgelegd in artikel 10 van het Europese mensenrechtenverdrag. Het Hof erkent dat het Oostenrijkse recht met de portretrechtbepaling voorziet in een mogelijke beperking van de uitingsvrijheid, maar het beoordeelt of de beperking in deze concrete zaak ook noodzakelijk is in een democratische samenleving ter bescherming van de rechten van B. Het gaat om een belangrijke publieke aangelegenheid. B. heeft zich als rechts-extremist al vóór de bombrievenactie publiekelijk gemanifesteerd. Het gaat om misdrijven met een politieke achtergrond en B.'s privé-leven wordt – afgezien van een trouwfoto – niet openbaar gemaakt. Het is de functie en de plicht van de pers in een democratische samenleving informatie te verschaffen over alle zaken van publiek belang. En dit des te meer als het een persoon betreft die zich door zijn openlijk geuite extremistische opvattingen heeft blootgesteld aan een hem kritisch volgend publiek, aldus het Hof in Straatsburg.

Het Hof zegt niet dat een verbod tot publicatie van een portret altijd in strijd is met artikel 10 van het mensenrechtenverdrag. Het verwijt de Oostenrijkse rechter de belangenafweging tussen B.'s belang en het algemeen belang niet te hebben gemaakt.

In het licht van deze overwegingen van het Hof is het arrest van de Nederlandse Hoge Raad in de zaak-Ferdi E. voorbeeldig. Opgemerkt moet evenwel worden dat het in deze zaak gaat om publicatie van een portret van een misdadiger die op het moment van publicatie – in kracht van gewijsde – veroordeeld was. In de Oostenrijkse zaak gaat het om een portret van iemand die nog slechts verdachte was en – zoals nadien bleek – van de geweldsmisdrijven zou worden vrijgesproken.

Volkert van der G.

Geeft het Europese Hof nu een vrijbrief voor het publiceren van portretten van verdachten? Wij menen van niet en wij wijzen

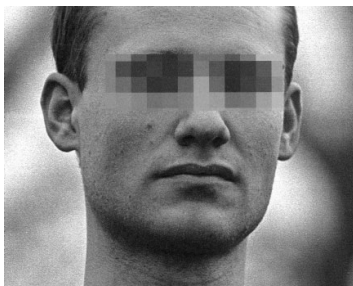
daarom nog eens op de omstandigheden die het Hof in deze zaak in aanmerking neemt. Het gaat om een zaak van algemeen belang, die de publieke opinie ernstig bezighoudt en de gepleegde misdrijven hebben een politieke achtergrond. De persoon om wie het gaat, heeft zich eerder door zijn openlijk optreden als rechts-extremist tot een publiek figuur gemaakt, die kritisch gevolgd wordt. De begeleidende tekst was niet defamerend ten aanzien van de verdachte en liep niet vooruit op het rechterlijk oordeel.

Voor het overige erkent het Hof dat er goede redenen kunnen zijn om de publicatie van het portret van een verdachte te verbieden. Dat hangt af van de aard van het misdrijf waar het om gaat en van de bijzondere omstandigheden van het geval. Ook als de publicatie van het portret een illustratie is bij zakelijke mededelingen, kan zij inbreuk maken op gerechtvaardigde belangen van de geportretteerde.

Passen we deze overwegingen toe op de eerste de beste verdachte die terechtstaat voor – laten we zeggen – moord, dan denken wij dat hij met succes bezwaar tegen publicatie van zijn portret zal kunnen maken. Maar als we het nu hebben over Volkert van der G., die wordt verdacht van de moord op Pim Fortuyn, wordt het misschien iets anders. Zou voor hem niet gelden wat voor Ferdi E. gold en voor de Oostenrijker B.? De moord op Pim Fortuyn heeft de

Volkert van der G.:

- a. maakt deze afbalking hem voldoende onherkenbaar?*
- b. is onherkenbaarmaking nodig?*

samenleving in alle lagen diep geschokt, of men nu aanhanger was van het slachtoffer, of niet. Ook hier is er een grote behoefte aan ‘weten’. Wie is de dader? Wat heeft hem bewogen? Uiteraard zal het in een zakelijke, informatieve, niet-beledigende context moeten zijn en zolang hij niet veroordeeld is, moet hij verdachte worden genoemd, maar wij durven verdedigen dat dan publicatie van Volkerts portret – ook zonder afbalking – geoorloofd is. Daarbij nemen we tevens in aanmerking dat de foto van Herman Stover al vele malen gepubliceerd is en dat Volkert van der G. daar niets tegen heeft ondernomen.

Jans

In de zaak van Jans uit ons eerste verhaal tegen *Nieuwe Revu* beroept het blad zich ook op de vrijheid van informatie. Het belang bij bescherming van haar persoonlijke levenssfeer weegt volgens *Nieuwe Revu* niet op tegen het algemeen belang, dat *Nieuwe Revu* dient door ‘van de normveranderingen, zoals door Jans gepersonifieerd, verslag te doen’. De rechtbank gaat een heel eind mee met deze redenering van *Nieuwe Revu*. Ook de rechtbank onderkent dat het hier gaat om een botsing tussen twee grondrechten: de vrijheid van meningsuiting en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Toch vindt de rechtbank dat het belang van Jans niet hoeft te wijken voor een onbelemmerde uitoefening van de vrijheid van meningsuiting door *Nieuwe Revu*. De belangrijkste reden daarvoor is dat het *Nieuwe Revu* uiteraard vrij staat te berichten over wat er in de samenleving aan de hand is en dat het blad dat ook mag illustreren met foto’s, maar het was niet noodzakelijk om voor dit doel Jans herkenbaar af te beelden. Het tijdschrift had het algemene belang bij informatie ook kunnen dienen zónder het belang van Jans bij bescherming van haar privacy te schaden. *Nieuwe Revu* heeft geen rekening gehouden met Jans’

*Ferdi E.: Privacy gered, foto verwoest.
Jans: Onherkenbaar maken doet hier
niets af aan de informatie.*

privacy en publicatie op déze manier was niet nodig om een misstand in de samenleving aan de kaak te stellen, die op andere wijze niet zou worden onthuld, zo er al sprake was van een misstand die moest worden openbaar gemaakt. Zo kreeg Jans zevenenhalfduisend gulden schadevergoeding.

Zetten we de foto van Jans nog eens naast Pauls Stolks foto van Ferdi E. Het onherkenbaar maken van Jans – zoals wij in dit boekje doen, en zoals *Nieuwe Revu* had kunnen doen – doet op geen enkele wijze afbreuk aan de informatieve waarde van de illustratie bij de tekst. Maar kunnen wij zien waarom de prachtige foto van Paul Stolk de Zilveren Camera heeft gewonnen als wij het gezicht van E. gaan afbalken? Zoals wij nu weten, moet dat een heel grote balk zijn willen we hem daarmee onherkenbaar maken. En nog even afgezien van de nieuws waarde van hoe Ferdi E. er op dat moment uitzag, de foto is ermee wel verwoest.

Public figures

Philomena Bijlhout wordt, binnen negen uur nadat zij staatssecretaris is geworden, gedwongen af te treden vanwege haar jok-

ken over haar verleden in het Suriname van Desi Bouterse. *RTL4 Nieuws* vertoont op televisie foto's van haar als lid van de volksmilitie. Philomena had er alle belang bij dat de bewuste foto's niet boven water waren gekomen en niet waren vertoond, maar het belang dat zij daarbij heeft, weegt niet op tegen de vrijheid van RTL4 om dit politieke schandaal te onthullen en daarmee het algemeen belang te dienen. Daarom zal geen zinnig mens zeggen dat Philomena een redelijk belang had zich tegen de publicaties te verzetten. Zij heeft RTL niet voor de rechter gesleept wegens schending van haar portretrecht. Terecht niet, want zij zou weinig kans hebben gemaakt.

De Oostenrijkse politicus Posch dacht daar anders over. Over dit lid van het Oostenrijkse én van het Europese parlement schrijft de *Kronenzeitung* dat hij ten onrechte driemaal salaris opstrijkt. Bij het artikel staat – wij zouden zeggen 'uiteraard' – een foto van hem afgedrukt. Daar maakt de politicus bezwaar tegen en hij vindt bij de Oostenrijkse rechter gehoor! Die rechter vindt dat Posch niet zo erg bekend is bij het publiek en dat de publicatie van de foto het mogelijk maakt hem te herkennen. De *Kronenzeitung* stapt naar Straatsburg, naar het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, en klaagt over schending van de vrijheid van meningsuiting. Volgens dit Hof heeft de Oostenrijkse rechter een essentiële rol van de pers in een democratische samenleving over het hoofd gezien. Het gaat er immers niet om of een bepaalde persoon daadwerkelijk bekend is, het gaat erom of deze persoon zich vrijwillig in de openbaarheid heeft begeven. Een politicus als Posch moet daarvan de consequenties accepteren.

Wij vinden het ondenkbaar dat zo'n geval als Posch zich in Nederland zou voordoen en dat een rechter hem in het gelijk zou stellen. Hoge bomen vangen immers veel wind. Het is goed dat kritische media voor die wind zorgen. Wel merken we nog op dat

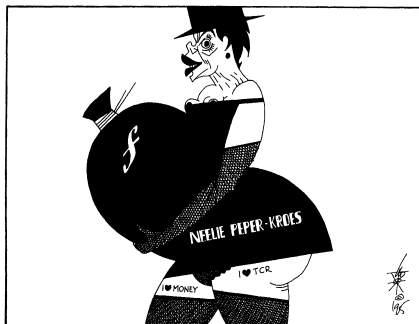
ook politici recht hebben op bescherming van hun privé-leven, als dat niets met hun functioneren als politicus te maken heeft. Het Europese Hof merkt in dit verband nog op dat de foto van Posch niets onthult over zijn privé-leven.

Spotprenten

Ten slotte, nog steeds in het kader van de vrijheid van meningsuiting tegenover het redelijk belang van een geportretteerde, nog iets over spotprenten. Ook die betreffen veelal politici en andere mensen die hun nek uitsteken in de samenleving. We moeten heel ver teruggaan in de geschiedenis om een veroordeling van zo'n prent op grond van het portretrecht tegen te komen. Dan praten we over de jaren dertig van de vorige eeuw, toen een spotprent van de toenmalige minister Charles Ruys de Beerenbrouck – in gala een arbeider wurgend – beledigend werd geacht voor deze 'ambtenaar in de rechtmatige uitoefening van zijn functie'. Tegenwoordig is de samenleving wat toleranter en het publiek herkent de karikaturale en tendentieuze overdrijving. Politici zijn eerder teleurgesteld als zij geen voorwerp van spot zijn dan wel, en zij lopen dus ook niet gauw naar de rechter.

Er is één uitzondering. Een prent van Theo Gootjes in het *Rotterdams Dagblad* over de voormalige minister Neelie Kroes in 1995. De rechter overweegt: het moge zo zijn dat het publiek de gebruikelijke karikaturale overdrijving in prenten als zodanig weet te onderkennen, maar dat neemt niet weg dat de onderhavige prent bij de gemiddelde lezer niettemin de indruk zou kunnen doen postvatten dat oud-minister Kroes het reinigingsbedrijf TCR als het ware in het zadel heeft geholpen en dat zij zich daarbij persoonlijk verrijkt heeft. De tekenaar zegt nog dat hij iets anders bedoeld heeft, maar dan is hij, aldus de rechter, er niet in geslaagd zijn boodschap in zijn prent mee te geven, althans niet in een mate die

Het publiek weet meestal de karikaturale overdrijving in spotprenten te onderkennen, maar in deze prent van Theo Gootjes in het Rotterdams Dagblad wordt ten onrechte de indruk gewekt dat oud-minister Kroes zich bij de steunverlening aan TCR persoonlijk verrijkt heeft.

niet voor andere uitleg vatbaar is. De publicatie van de prent is onzorgvuldig tegenover mevrouw Kroes en dus onrechtmatig.

Een politicus beschuldigen van een politieke doodzonde, het aannemen van smeergelden, is iets anders dan in karikaturen, al dan niet geestig een misprijzend, kritisch, eventueel zelfs venijnig waardeoordeel uitspreken over een politicus. Dat laatste moet hij kunnen verdragen, het eerste hoeft hij niet te accepteren als er geen enkele grond van waarheid schuilt in de beschuldiging. Daarom is de prent in het *Rotterdams Dagblad*, die tot dit veroordelende vonnis leidde, een uitzondering.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

HR 3 januari 1931, *NJ* 1934, 322 (*Ruys de Beerenbrouck*)

HR 1 juli 1988, *NJ* 1988, 1000 m.nt. L. Wichers Hoeth; ook *AMI* 1988-6, p. 125 m.nt. H. Cohen Jehoram (*Vondelpark I*)

Hof Amsterdam 27 april 1989, *AMI* 1989-5, p. 125-126 m.nt.

H. Cohen Jehoram (*Vondelpark II*)

HR 21 januari 1994, *NJ* 1994, 473 m.nt. D.W.F. Verkade; ook *AMI* 1994-5, p. 93 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Ferdi E.*)

Pres. Rb. Rotterdam 5 oktober 1995, *Mediaforum* 1995, p. B131
(*Neelie Kroes*)

Rb. Amsterdam 10 juli 1996, *Mediaforum* 1996-10, p. B136-B138
(*Wastelandparty*)

EHRM II januari 2000, *NJ* 2001, 74 m.nt. E.J. Dommering; ook
Mediaforum 2000-3, nr. 14 m.nt. G.A.I. Schuijt (*News Verlag*)
EHRM 26 februari 2002, nr. 34315/96, www.echr.coe.int (*Posch*)

Het relaas van Paul Stolk is ontleend aan *Nieuwe Revu*,
19 januari 1989.

Crime Time

Portretrecht en vrijheid van nieuwsgaring

In het diepste geheim ontmoeten zij elkaar in een hotel in Sassenheim. Gevangenvaarder Arie B. is benaderd door de ontvluchte delinquent Rob Z. met de vraag of hij hem een wapen kan leveren. In de gevangenis hebben de twee een verstandhouding opgebouwd die meer is dan een die tussen bewaker en de bewaakte gebruikelijk is. Arie B. heeft een wapen bij zich voor Rob. Hij beschouwt dat als een vanzelfsprekende vriendendienst.

Enkele weken na de ontmoeting in Sassenheim – het is ergens in 1991 – ziet hij de uitzending van *Crime Time* van de TROS. De wapenlevering blijkt met een verborgen camera te zijn opgenomen. Weliswaar is zijn gezicht grotendeels afgeblokt, maar hij is nog heel goed te herkennen. Zijn stem is niet vervormd. De TROS noemt hem bij zijn voornaam en beginletter van zijn achternaam: Arie B. Bovendien is zijn witte auto, een Suzuki, in beeld gebracht, al is dan het nummerbord afgeplakt, en ten slotte wordt ook nog gezegd dat hij plaatsvervangend groepsleider is bij het Penitentiair Selectie Centrum in Den Haag. De begeleidende teksten zijn niet mals: ‘De gevangenisbewaarder die zelf tot aan zijn nek in de misdaad zit’ en ‘Hij is tot op het bot corrupt’.

Arie B. voelt zich er ingeluisd.

Opzienbarend en bedenkelijk

Arie B. spant een rechtszaak aan tegen de TROS vanwege de uitzending van *Crime Time*. Hij stelt grote schade te hebben geleden in zijn sociale contacten en in zijn privé-leven. De rechter in eerste in-

stantie vindt dat de ernst van de aan de kaak gestelde misstand en de terughoudende wijze waarop het verzamelde materiaal is ver- toond, waarbij schokkende details zijn weggelaten, zwaarder wegen dan Arie B.'s belang bij bescherming van zijn persoonlijke levens- sfeer.

In hoger beroep echter stelt het hof eerst vast dat de poging van de TROS om de identiteit van Arie B. te verbergen als mislukt moet worden beschouwd. Het afblokken helpt niet. Daardoor is Arie niet onherkenbaar geworden. De kijker krijgt ruimschoots de ge- legenheid om Arie met behulp van een aantal aanknopingspunten – stem, voornaam plus initiaal achternaam, auto, postuur, haar- groei – te herkennen. Enigszins verwijtend merkt het hof op dat de TROS zich blijkbaar wél geroepen heeft gevoeld tot dat afblokken.

Herkenbaarheid op zichzelf leidt nog niet tot de conclusie dat de TROS onrechtmatig heeft gehandeld. De TROS heeft recht op vrijheid van meningsuiting. De belangen van Arie B. moeten dus worden afgewogen tegenover het belang van de TROS bij het ont- hullen van de gesignaleerde misstand dat corrupte bewakers in Nederlandse gevangenissen door justitie niet adequaat zouden worden aangepakt.

Het doel heiligt hier volgens het hof echter niet het middel. Het beoogde doel had ook langs andere, voor Arie B. minder schadelijke wegen bereikt kunnen worden. Om gehoor te vinden bij de justitiële autoriteiten en om het Nederlandse volk te over- tuigen van het feit dat er corrupte bewakers zijn, was het niet nodig de identiteit van Arie op de televisie te onthullen. Het gaat om het verschijnsel ‘corrupte bewakers’, niet om de persoon van Arie B.

In dit verband noemt het hof de wijze waarop het nieuws is ver- gaard, met verborgen camera's en microfoon, niet alleen opzien-

barend, maar ook bedenkelijk. De gehanteerde woordkeus wordt bovendien nodeloos grievend genoemd.

Het is opvallend dat het hof de gehanteerde methode van nieuwsgaring – het gebruik van een verborgen camera en verborgen microfoon – opzienbarend en bedenkelijk noemt, maar op zichzelf is deze wijze van nieuwsgaring niet de doorslaggevende reden om de uitzending van de TROS onrechtmatig te vinden. In de kern behandelt het hof deze zaak als een gewone portretrecht-zaak. Het belang van Arie B. bij bescherming van de persoonlijke levenssfeer moet worden afgewogen tegen de informatievrijheid. Daarbij moeten alle omstandigheden van het geval in aanmerking worden genomen, waaronder uiteraard ook de context waarin de beelden van Arie worden vertoond. De conclusie die het hof trekt, is vergelijkbaar met die van de rechtbank in de zaak van Jans op de Wastelandparty. Daar had *Nieuwe Revu* de vrijheid om de samenleving te informeren over de ‘normveranderingen’, maar had het blad dat doel ook kunnen bereiken door Jans onherkenbaar te maken. Hier heeft de TROS alle vrijheid om, zelfs op deze manier met verborgen camera, de misstand aan het licht te brengen, maar is het daarvoor niet nodig Arie B.’s identiteit te onthullen.

Reality-tv

Men spreekt tegenwoordig wel van reality-tv als men een bepaald soort programma’s op het oog heeft: met draaiende camera’s volgen wat politie, brandweer en ambulancediensten bij rampen en ongevallen doen, het filmen van slachtoffers in hun benarde positie en dat alles het liefst direct uitgezonden en als het op een later tijdstip wordt uitgezonden, zo weinig mogelijk gemonteerd en zo weinig mogelijk geknipt. Het is een journalistieke methode om sfeervol en vooral kleurrijk een stuk van de alledaagse werkelijkheid van dichtbij in beeld te brengen. Dat de televisiejournaals ver-

slag doen van het 'grote nieuws', zoals oorlogen en rampen, en dus ook de werkelijkheid in beeld brengen, wordt dan wat vergeten als men het begrip 'reality-tv' reserveert voor het kleinere, meer alledaagse leven.

Ook in de schrijvende journalistiek trekt men wel, gewapend met pen en blocnote, op met politie, brandweer of ambulance en bezoekt men gelegenheden waar de 'werkelijkheid' wordt aangetroffen. In de krant beschrijft men dan de mensen en dat kan gemakkelijk zonder dat ze herkenbaar zijn. Zelfs als men de tekst met foto's illustreert, is het niet moeilijk te zorgen dat de mensen anoniem blijven (al gebeurt dat niet altijd). Bij televisie echter komen mensen in beeld inclusief hun omgeving en andere kenmerken die veel gemakkelijker dan bij een beschrijving tot herkenning kunnen leiden. Met televisie kun je sneller de persoonlijke levenssfeer aantasten. Dan kunnen we weer te maken krijgen met portretrecht.

Het werken met verborgen camera en verborgen microfoon is een variant van reality-tv. Soms confronteert men het 'slachtoffer' na afloop met de opnamen en vraagt men hem toestemming de beelden te mogen uitzenden, zoals gebeurt in het programma *Taxi*, waarin de chauffeur de nietsvermoedende klant aan de praat ziet te krijgen, terwijl een camera loopt. In andere programma's worden de met verborgen camera opgenomen beelden echter zonder dat toestemming is gevraagd uitgezonden, zoals het geval is met de uitzending van *Crime Time* waarin Arie B. zijn ontmoeting met Rob Z. terugziet. Hier komt het portretrecht om de hoek kijken.

Een andere variant van reality-tv is de methode van onder andere Pieter Storms' *Breekijzer*. Journalist en cameraman stappen met draaiende camera's op iemand af of dringen een gebouw binnen om een aantal lastige vragen te stellen en dit 'hoor en wederhoor' direct in beeld te brengen en uit te zenden. Het maakt

wat uit of een journalist door de telefoon of aangekondigd op bezoek iemand met allerlei vragen ‘overvalt’ en de antwoorden vervolgens opschrijft en in de krant zet, dan wel dat het direct gefilmd wordt en vervolgens uitgezonden.

In al deze gevallen dient zich wederom een conflict aan tussen de twee grondrechten, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, geconcretiseerd in het portretrecht, aan de ene kant en aan de andere kant de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van de media om de samenleving te informeren over wat er in die samenleving aan de hand is. Maar een uitvloeisel van die informatie-vrijheid is de vrijheid van de media om de informatie te vergaren. De belangen van de ‘slachtoffers’ moeten hier dus ook worden afgewogen tegenover deze vrijheid van nieuwsgaring. Zijn dit soort journalistieke methoden van nieuwsgaring überhaupt wel geoorloofd?

In de kliniek

In 1995 voert de journalist Bart Kamphuis een intake-gesprek in de kliniek van M.H. Essäïdi, die zich beijvert voor een nieuwe behandelingsmethode van aids, een methode die door deskundigen sterk wordt bekritiseerd. De journalist, die een programma maakt voor de TROS, doet zich voor als drager van het hiv, maar maakt zijn ware identiteit niet bekend, noch zijn bedoelingen. Hij maakt met verborgen apparatuur beeld- en geluidsopnamen niet alleen van het intake-gesprek, maar ook van de behandeling die hij een paar weken later in de kliniek ondergaat. Die beelden worden uitgezonden op de televisie. Als Essäïdi een beroep doet op zijn portretrecht, valt de belangenafweging uit ten gunste van de TROS. Grote betekenis kent de rechter toe aan de omstandigheid dat de TROS een misstand wil signaleren. Essäïdi belooft aan veelal onge-

neeslijk zieken genezing en hij behandelt deze patiënten tegen betaling volgens een door deskundigen bekritiseerde methode. Dat staat zowel maatschappelijk als medisch sterk in de belangstelling.

Een jaar later maakt de EO opnamen met een verborgen camera in enkele abortusklinieken. De omroep schakelt een actrice in die als zestien weken zwangere vrouw met haar vriend (de cameraman) de klinieken bezoekt en voorwendt een abortus te wensen. In een van de intake-gesprekken geeft zij als reden voor abortus op dat zij op wintersport wil en een zwangerschap niet goed uitkomt. Er wordt een afspraak gemaakt zonder dat alternatieven voor een abortus zijn besproken. Omdat de actrice tegen de zogenoemde zeventien-wekengrens aan zit, waarna niet meer geaborteerd wordt, wordt bij het maken van de afspraak afgezien van de wettelijk voorgeschreven wachttermijn van vijf dagen. Op de dag van de afspraak komt de actrice niet opdagen.

De EO interviewt vervolgens voor de (niet-verborgen) camera een arts zonder dat hem is verteld dat de EO over opnamen beschikt die met de verborgen camera zijn gemaakt. Als hem dat later wel wordt verteld, weet Stimezo, de stichting die optreedt voor de abortusklinieken, nog voor de geplande uitzenddatum een verbod van de voorgenomen uitzending te bewerkstelligen. Reeds het enkele zonder toestemming gebruik maken van een verborgen camera in de beslotenheid van een abortuskliniek vindt de rechter onrechtmatig jegens de doelgroep van Stimezo, ook als het opgenomen materiaal niet wordt uitgezonden of het materiaal zodanig wordt bewerkt dat in de kliniek verblijvende vrouwen niet in beeld worden gebracht. Terecht vreest Stimezo volgens de rechter dat vrouwen die in beginsel in aanmerking komen voor abortus, uit privacy-overwegingen zullen worden afgeschrikt door de mogelijkheid dat zich binnen de muren van de kliniek verborgen camera's bevinden.

Daartegen gaat de EO in beroep bij het hof in Amsterdam. Het hof is het eens met het eerdere oordeel dat in dit geval de inbreuk op de privacy niet gerechtvaardigd wordt door het belang van de vrijheid van meningsuiting. Ook voor het hof weegt zwaar dat de mogelijke aanwezigheid van een verborgen camera vrouwen ervan zal kunnen weerhouden zich tot een dergelijke kliniek te wenden, ook vrouwen wier noodsituatie afbreken van zwangerschap onontkoombaar maakt. Volgens het hof heeft de EO onvoldoende aangetoond dat er geen andere middelen waren om de misstand die er volgens de EO bestaat, aan te tonen. Van belang voor het hof is ook, dat de EO slechts wilde onderzoeken hoe de abortuswetgeving in de praktijk wordt toegepast. Er was dus niet iets van een verdenking dat er in een van de bezochte klinieken misstanden zouden bestaan.

Hier wordt – ook zonder portretrecht – de wijze van nieuwsgaring ongeoorloofd gevonden. Alleen al het oproepen van het idee dat er in abortusklinieken met verborgen camera opnamen kunnen worden gemaakt, is schadelijk en onrechtmatig. Het verschil met de verborgen camera in de kliniek van Essäïdi is het volgende: de uitzending van de TROS is geoorloofd omdat patiënten worden gewaarschuwd voor teleurstellingen in een dubieuze kliniek; het gebruik van een verborgen camera in een abortuskliniek kan in nood verkerende vrouwen juist afhouden van een behandeling die zij nodig hebben.

Spoekhuis

‘Beunhazen betreft’. Onder deze noemer worden in het programma *Spoekhuis* van RTL loodgieters en andere reparateurs besteld. Zij worden geacht defecten aan verwarmingsketels, koelkasten en dergelijke snel en vakkundig op te sporen en te repareren. Die defecten zijn dan wel opzettelijk door de programma-

makers veroorzaakt. De activiteiten van de reparateurs worden met verborgen camera opgenomen. De opnamen worden uitgezonden met veelal denigrerend commentaar als de reparateurs niet in staat zijn het mankement te verhelpen.

Zo ook de firma Schinkel in Kampen, die met twee man sterk, Jan en Piet, is uitgerukt. Hoewel zij ‘gefuzzed’ – onherkenbaar gemaakt – zijn en hun stemmen zijn vervormd, ‘gescrambled’, worden Jan en Piet door klanten en collega’s herkend aan hun postuur, lichaamshouding en karakteristieke werkkleding. Per slot opereren zij in een kleine branche en hebben zij een relatief kleine klantenkring.

Jan en Piet stappen naar de rechter want zij vinden dat zij in hun eer en goede naam zijn aangetast en dat hun privacy is geschonden. De rechter acht de uitzending onrechtmatig. De programmamakers hebben volkomen willekeurig, dus zonder enige verdenking van beunhazerij of oplichtingspraktijken, de firma Schinkel gevraagd te komen. Er waren bijvoorbeeld geen klachten van consumenten bij de omroep binnengekomen. De programmamakers lieten Jan en Piet in een val lopen met een vaag omschreven klacht. Dat de twee reparateurs het moedwillig veroorzaakte defect niet snel konden opsporen is technisch heel goed te verklaren. Het rechtvaardigt niet een kwalificatie als beunhazerij. Dit is geen ernstige misstand, en zeker geen waaraan alleen op deze wijze bekendheid kan worden gegeven.

RTL verweert zich door te stellen dat het gaat om een consumentenprogramma dat voorlichting wil bieden. Dat voorlichtende of waarschuwende karakter van *Spookhuis* vindt het hof echter betrekkelijk abstract. Er wordt niet concreet beoogd consumenten in staat te stellen de ene reparateur met de andere te vergelijken. Het publiek wordt ervan in kennis gesteld dat er reparateurs zijn die een specifiek defect niet of ondeugdelijk verhel-

pen, maar ontbeert de informatie hoe het zich tegen zulke reparateurs of beunhazen kan wapenen. De amusementswaarde overheerst, aldus het hof: echte reparateurs zakken voor een reparatietest, en dat wordt opgenomen met verborgen camera. Het publieke belang dat met voorlichting aan consumenten is gemoeid, blijft ver op de achtergrond en wordt tot op zekere hoogte vervangen door het op zichzelf legitieme – ook door de vrijheid van meningsuiting beschermde – belang van RTL om een onderhoudend televisieprogramma te maken. Dat, samen genomen met de omstandigheden dat de reparateurs willekeurig uitgekozen zijn, de moeilijkheidsgraad van het opzettelijk veroorzaakte technische probleem, het denigrerende commentaar en de ernst van de zogenaamde misstand, maakt dat in dit geval de informatievrijheid moet wijken voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van Jan en Piet en voor de zakelijke belangen van de firma Schinkel.

Breekijzer

Dezelfde overweging komt een maand later terug als het hof in Amsterdam moet oordelen over een actie van Pieter Storms. Voor het programma *Breekijzer* overvalt Storms met zijn cameraploeg het kantoor van een verzekeringsmaatschappij IPA, waar hij onmiddellijk directeur F.M. Niessen wenst te spreken. Hij doet zijn beklag over de behandeling van een schadeclaim van mevrouw Jansen, die Storms heeft meegebracht. Een paar dagen later komt Storms opnieuw onaangekondigd en met draaiende camera langs. Als Niessen zijn visie op de behandeling van de claim van mevrouw Jansen probeert uiteen te zetten, wordt hij herhaaldelijk door Storms in de rede gevallen: ‘U bent een waardeloze organisatie’...

De claim van mevrouw Jansen, zo stelt het hof later aan de hand van een aantal feiten vast, is correct afgewikkeld. Storms doet het ten onrechte voorkomen alsof er sprake is van een groot schandaal.

De door Storms gehanteerde overvaljournalistiek wordt door het hof op zichzelf niet verboden. Storms is vrij in zijn keuze, maar de werkwijze kan onrechtmatig worden door de omstandigheden. Daarmee doelt het hof niet op de confronterende journalistiek waarbij men inderdaad beoogt op serieuze wijze informatie te vergaren en antwoorden te krijgen op de gestelde vragen, maar op de door Storms in zijn programma (althans in deze zaak naar het oordeel van het hof) beoefende methode. Storms huldigt het motto 'Wie iets te verbergen heeft reageert verkeerd', en vertaalt dit volgens het hof op deze manier: onaangekondigd komen, tumult veroorzaken, geen gelegenheid geven te antwoorden op vragen, beschuldigingen en denigrerende opmerkingen maken zonder dat de beschuldigingen afdoende zijn onderzocht of onderbouwd, doch uitsluitend zonder verificatie afgaande op de van een klager ontvangen informatie.

Dit is geen compliment voor Storms.

Ook hier overweegt het hof dat de amusementswaarde overheerst boven het voorlichten van consumenten of het waarschuwen van het publiek voor misstanden. Storms beoogt vooral het te kijk zetten van 'waardeloze' hulpverleners, waarbij de aantrekkelijkheid van het programma wordt verhoogd door het aan de werkwijze welhaast inherente ontstaan van tumultueuze situaties. Op zichzelf is het maken van een aantrekkelijk programma een legitiem en ook door de vrijheid van meningsuiting beschermd belang van Storms, merkt het hof vervolgens op, maar het is niet aannemelijk geworden dat Storms met de uitzending (tevens) enig publiek belang wilde dienen door een (echte) misstand aan de kaak te stellen.

Nieuwsgaring

Met uitzondering van het gebruik van de verborgen camera in de abortuskliniek vindt de rechter de gehanteerde methoden van nieuwsgaring – het werken met verborgen camera en microfoon, de overvaljournalistiek van Storms – op zichzelf niet onrechtmatig, al is het wel een methode ‘op het randje’, of – zoals andere rechters het noemden: ‘Niet een benadering met open vizier’, en ‘De gebruikte methoden kunnen de grens van het toelaatbare snel doen bereiken’. De omstandigheden waaronder deze methoden worden gehanteerd en een aantal andere factoren kunnen de uitzending van de ermee gemaakte beelden ongeoorloofd maken. Dan is er eigenlijk gewoon portretrecht aan de orde en is de wijze waarop het portret tot stand komt uiteindelijk slechts een van de overwegingen bij de beoordeling van de uitzending, zoals dat ook in het Vondelpark-arrest het geval was. Ook daar woog mee dat Karin onverhoeds was gefotografeerd. Maar verder wordt de uitzending waarin iemand in beeld wordt gebracht (dat wil zeggen zijn portret wordt openbaar gemaakt) beoordeeld aan de hand van de specifieke omstandigheden van het geval. Is de vertoning van het portret op zichzelf een inbreuk op de privacy? Maakt de context (van beelden en commentaar) dat er een inbreuk is gemaakt op het portretrecht? Andere overwegingen zijn: hoe ernstig is de misstand die aan de kaak wordt gesteld? Is het gebruik van een verborgen camera de enige manier om de misstand bloot te leggen? Kan het aan de kaak stellen van de misstand ook bereikt worden zonder de privacy van de geportretteerde te schenden? Heeft de geportretteerde aanleiding tot het onderzoek gegeven of is hij willekeurig, dus zonder enige verdenking, gekozen?

De antwoorden op deze vragen helpen de rechter in elk concreet geval tot een zo rechtvaardig mogelijke beslissing te komen in een conflict tussen twee grote belangen, de bescherming van

de persoonlijke levenssfeer en de vrijheid van de media om de samenleving te informeren.

Wetswijziging

In bovengenoemde gevallen is geen beroep gedaan op de strafrechtelijke bepalingen over het gebruik van een verborgen camera, artikel 139f en artikel 441b van het Wetboek van Strafrecht. Er is een wet op komst die deze bepalingen zal uitbreiden. Interessant is echter dat de wetgever voor journalistiek gebruik van een verborgen camera in het kader van de nieuwsgaring ruimte wil laten door te bepalen dat alleen wederrechtelijk gebruik ervan strafbaar is. Ook de wetgever vindt deze journalistieke werkwijze niet a priori ongeoorloofd.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Pres. Rb. Amsterdam 6 november 1980, *NJ* 1981, 502

(Scientology Church)

Hof Amsterdam 13 september 1990, *NJ* 1991, 334; ook

Mediaforum 1991-1, p. 7-10 m.nt. G.A.I. Schuijt

(Wethouder Bergen op Zoom)

Hof Amsterdam 18 juni 1992, *Mediaforum* 1992-9, p. B67-B68;

ook *Ars Aequi* 1994-9, p. 562-569 (*Crime Time*)

Hof Amsterdam 2 februari 1995, *NJ* 1996, 205 (*Crime Time*)

Pres. Rb. Amsterdam 20 april 1995, *Mediaforum* 1995-6, p. B78

(Blik op de weg)

Pres. Rb. Amsterdam 19 mei 1995, *Mediaforum* 1995-7/8, p. B96

(hiv-kliniek)

Hof Amsterdam 21 december 1995, *KG* 1996, 51 (*hiv-kliniek*)

Pres. Rb. Amsterdam 11 maart 1996, *KG* 1996, 132; ook

Mediaforum 1996-4, p. B67-B68 (*Abortuskliniek*)

Hof Amsterdam 28 november 1996, *KG* 1997, 359; ook
Mediaforum 1997-2, p. B28-B29 (*Abortuskliniek*)
Rb. Amsterdam 5 november 1997, resp. 24 juni 1998, *AMI* 1998-8
p. 141-144 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Blik op de weg*)
Hof Amsterdam 14 juni 2001, *Mediaforum* 2001-10, nr. 38 m.nt.
C. van Boxtel (*Spookhuis*)
Hof Amsterdam 12 juli 2001, *Mediaforum* 2001-10 nr. 39 m.nt.
G.A.I. Schuijt (*Breekijzer*)

Voor het wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 139f en 441b
van het Wetboek van Strafrecht: *Kamerstukken II* 2000/01, 27732,
nr. 1 e.v.

Zij is je moeder!

Is een publicatie- of uitzendverbod mogelijk?

Ronalds vader en moeder zijn uit elkaar gegaan toen hij drie jaar was. Sindsdien woont Ronald bij zijn vader en heeft hij zijn moeder niet meer gezien. Zijn vader is inmiddels hertrouwd met Els en de achtentwintigjarige Ronald woont nog bij hen thuis.

Op een dag in het najaar van 1996 wordt Ronald voor zijn huis aangesproken door een vrouw die hem vertelt dat zij een verrassing voor hem heeft. Of hij met haar mee wil gaan naar een vlakbij geparkeerd busje. Aan dat busje is niets bijzonders te zien. Binnen zitten een vrouw en iemand die met een professioneel uitzijnde videocamera in de weer is. Ronald gaat naast de vrouw zitten.

‘Herken je haar?’ vraagt de eerste vrouw.

‘Nee,’ zegt Ronald.

‘Zij is je moeder!’

Er volgt een stilte.

‘Wat gaat er nu door je heen?’

‘Niets, ik heb geen behoefte aan contact met mijn moeder.’

Intussen komt Els, die Ronald het busje in heeft zien gaan, eens informeren wat er aan de hand is en zij vraagt Ronald of hij daar wel wil blijven. Ook op haar wordt de camera gericht.

Ronald krijgt te horen dat de opnamen bestemd zijn voor het televisieprogramma *Blond, blond & blond* dat sbs6 enkele dagen later zal uitzenden. Het programma wordt geproduceerd door Storms Factory, het bedrijf van Pieter Storms.

Nog dezelfde avond schrijft Ronald, met hulp van de politievoorlichter ter stede, een brief aan SBS waarin hij uitdrukkelijk verbiedt de opnamen die zijn gemaakt van hem en zijn familie, uit te zenden. Hij wil ook niet dat de woning of de omgeving van zijn woning in beeld worden gebracht. Als SBS toch tot uitzending zou overgaan, dat kondigt Ronald bij voorbaat juridische stappen aan. 'Ik en mijn familie beroepen ons op ons recht op privacy, zoals dit door de wetgever is erkend.'

Ronalds vader stapt voor de zekerheid toch maar naar een advocaat en die faxt de volgende dag ook naar SBS en naar Storms Factory en sommeert hen te bevestigen dat de gemaakte video-beelden niet zullen worden uitgezonden. Daar wil Storms niet aan. Hij faxt dat Ronald vrijwillig is meegegaan met de presentatrice en dat Ronald nog tijdens de opnamen gezegd is vrij te zijn het busje te verlaten. De opgenomen beelden kunnen dat bevestigen. Hij nodigt Ronald en zijn familie uit de gemonteerde beelden te komen bekijken zodat zij dat zelf kunnen vaststellen.

Ronald en zijn familie nemen daar geen genoegen mee en spannen een kort geding aan. Zij willen dat de rechter SBS en Storms verbiedt tot uitzending over te gaan. Storms probeert het kort geding overbodig te maken door alsnog toe te zeggen niet uit te zenden, maar Storms noch SBS is bereid een boetebeding aan te gaan voor het geval men toch tot uitzending zou overgaan. Ronald en zijn familie vinden dat zij dan onvoldoende zekerheid hebben en handhaven hun eis een verbod op te leggen op straffe van een dwangsom bij overtreding. Ook willen zij vergoeding van de geleden immateriële schade.

De rechter heeft weinig moeite het verweer van Storms, dat Ronald toestemming zou hebben gegeven, te verwerpen. Uit de aanvankelijke medewerking van Ronald mag zo'n toestemming nu eenmaal niet worden afgeleid. Ronald had gezien de confron-

tatie enige tijd nodig om te beseffen wat er precies aan de hand was en daarna heeft hij tijdig duidelijk gemaakt dat hij geen prijs stelde op uitzending van de beelden. Dat er een ernstige inbreuk gemaakt is op de persoonlijke levenssfeer van Ronald en zijn familie, behoeft ook nauwelijks toelichting.

Geen voorafgaand verlof

Ronald verkeert in het gunstige geval dat het kwaad niet reeds is geschied. Daar gaat het hier vooral om. Meestal komen 'slachtoffers' van portretrechtschendingen pas na publicatie of na uitzending in het geweer en kunnen zij ook niet anders dan pas achteraf reageren, omdat zij er meestal van tevoren geen weet van hebben. Dennis van de stripquiz in de disco probeerde ook nog wel van tevoren te laten weten dat hij de uitzending niet wilde, maar hij liet zich afpoeieren. Ronald en zijn familie niet. Zij reageerden snel en adequaat.

Ook in deze zaak wordt het beroep op de vrijheid van meningsuiting van SBS en Storms afgewogen tegen het grondrecht van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, en deze belangenafweging valt hier uit ten gunste van de privacy. Storms en SBS hebben volgens de rechter geen omstandigheden aangevoerd die het belang van openbaarmaking zwaarder zouden kunnen laten wegen. Deze omstandigheden zijn trouwens niet goed voorstelbaar, voegt de rechter er nog aan toe.

Toch is er een probleem. De Grondwet zegt dat niemand voorafgaand verlof nodig heeft om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren. Voor de omroep zegt de Grondwet: 'Er is geen voorafgaand toezicht op de inhoud van een radio- of televisie-uitzending.'

Kan de rechter een publicatie of uitzending eigenlijk wel verbieden?

De rechter beslist in het geval van Ronald dat zo'n verbod wel kan worden opgelegd. Dat is in overeenstemming met andere rechterlijke uitspraken. Als het kwaad is geschied, kan de rechter een verbod opleggen de onrechtmatig bevonden publicatie of uitzending te herhalen. De rechter heeft dan gezien dát de publicatie onrechtmatig is en kan voorkomen dat de schadelijke gevolgen zich uitbreiden. Maar de rechter weet in zo'n geval ook tamelijk precies wát hij verbiedt. Als er nog niet is gepubliceerd of uitgezonden, is dat anders. Dan heeft de rechter er nog geen kennis van genomen.

De Grondwet bepaalt dat er geen censuur is, dat wil zeggen dat een publicatie of uitzending niet vooraf goedgekeurd hoeft te worden door een of andere overheidsinstantie. Ook niet door de rechter. In het kort geding van Ronald tegen Storms en SBS kan de rechter niet verlangen dat Storms het uit te zenden programma vooraf aan hem vertoont. Dat zou in strijd zijn met de Grondwet, die zo'n voorafgaand toezicht uitsluit. Ook kan men niet naar de rechter stappen en zeggen: Ze gaan iets over mij uitzenden en mij in beeld brengen. Ik wil weten of het allemaal wel waar is wat ze gaan uitzenden en of het niet schadelijk is voor mijn reputatie. De rechter zal zeggen: U moet wachten tot het programma is uitgezonden. Als er dan uitlatingen over u worden gedaan die niet geoorloofd zijn, dan kunnen we alsnog bekijken of herhaling moet worden verboden en of uw schade vergoed moet worden.

Toch kan de rechter in een enkel geval vooraf een uitzending verbieden. We zagen het al bij de opnamen van de EO in de abortuskliniek. We zien het nu ook hier in de zaak van Ronald tegen SBS en Storms. Dat kan de rechter in deze gevallen omdat hij tamelijk precies weet waarin de onrechtmatigheid bestaat van de voorgenomen publicatie of uitzending. Met een verbod kan hij de onrechtmatigheid voorkomen. De president van de rechtbank in

Amsterdam had een uitzending van het reality-tv-programma *Bureau Bijlmer*, die de TROS – geheel vrijwillig – vooraf aan de rechter had getoond, verboden. In hoger beroep bepaalde het hof in Amsterdam dat dat kon. De president wist immers nauwkeurig wat hij verbood, kon de over en weer in aanmerking te nemen belangen dus zuiver afwegen en voorkwam door zijn verbod dat onrechtmatig zou worden gehandeld. Zo kan de rechter beslissen dat SBS en Storms niet de beelden van Ronald en zijn stiefmoeder mogen uitzenden die zij in het busje en in de omgeving daarvan hebben opgenomen. Omdat de rechter eerst heeft vastgesteld dat de op video opgenomen confrontatie onrechtmatig is jegens Ronald en heel concreet weet wat hij verbiedt.

Zo kan de rechter in de zaak van Niessen en zijn verzekeringsmaatschappij IPA tegen dezelfde Storms in het vorige hoofdstuk ook verbieden dat Storms beelden van zijn ‘overvallen’ op Niessen uitzendt, omdat hij heel precies heeft vastgesteld wat er tijdens die ‘overvallen’ is gezegd en gedaan en nadat hij heeft vastgesteld dat dat onrechtmatig is tegenover Niessen. Dat is nogal veel en Storms beroept zich erop dat niet alle beelden ongeoorloofde informatie bevatten, maar het hof in Amsterdam vindt toch dat alle opnamen van de ‘overvallen’ moeten worden verboden, omdat geen onderscheid kan worden gemaakt tussen de gedeelten die wel en die niet onrechtmatig zijn, juist omdat het aanmerkelijk is dat de opnamen in overheersende mate het geschapen tumult betreffen.

Op dezelfde gronden besliste de rechter dat de EO de in de abortuskliniek gemaakte opnamen niet mocht uitzenden. De EO had overigens de voorgenomen uitzending aan de rechter laten zien, ook op vrijwillige basis, omdat zij dacht daarmee de rechter ervan te kunnen overtuigen dat er niets ongeoorloofds in zat. Maar dat pakte dus anders uit.

Verbod mag niet te ruim zijn

Een te ruim gesteld verbod – bijvoorbeeld: men mag mijnheer X in het geheel niet in beeld brengen – zal de rechter echter niet toewijzen. Het recht van de niet in opdracht geportretteerde is geen verbodsrecht.

Dat wordt geïllustreerd in de zaak van de vastgoedhandelaar Endstra tegen *Quote* in het najaar van 2002. Een extra nummer van *Quote* bevat een lijst van de vijfhonderd rijkste mensen van het land, onder wie Endstra. Deze maakt bezwaar tegen de publicatie van zijn portret in dat nummer, omdat hij zichzelf geen ‘public figure’ vindt en buiten de media probeert te blijven. Hij vindt tevens dat hij gevaar loopt omdat het algemeen bekend is dat vermogende personen een verhoogde kans lopen ontvoerd of afgeperst te worden. Hij is trouwens al bedreigd. In kort geding eist hij dat *Quote 500* uit de handel wordt genomen. De voorzieningenrechter stelt als gebruikelijk het belang van Endstra bij bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer en zijn veiligheid tegenover dat van *Quote* bij de vrijheid van meningsuiting. In die afweging laat hij Endstra’s belang zwaarder wegen. Volgens de rechter is Endstra geen ‘public figure’ en ‘valt niet uit te sluiten dat het bekend worden van zijn uiterlijk een negatief effect op zijn veiligheid heeft’. *Quote* moet de resterende oplage van het bijzonder nummer bij de verspreiders terughalen.

Maar Endstra eist méér. Hij eist een algemeen verbod voor *Quote* om zijn portret openbaar te maken en in elk geval eist hij een verbod een portret te publiceren bij het interview dat hij het blad voor het eerstvolgende nummer heeft toegestaan. Deze eis wijst de voorzieningenrechter af. Bij iedere publicatie moet telkens opnieuw de afweging tussen de beide belangen worden gemaakt. Voor het eerstvolgende nummer van *Quote* kan dat nog niet, aangezien nog niet goed bekend is wat *Quote* van plan is te gaan publiceren.

Ook tegen het dagblad *De Telegraaf* vordert Endstra dat de krant zijn portret niet mag publiceren en ook deze eis wijst de voorzieningenrechter af. *De Telegraaf* heeft helemaal geen plannen in die richting en volgens de rechter zou zo'n verbod neerkomen op een algemeen verbod om in de toekomst foto's van Endstra te publiceren. Dat miskent dat iedere keer dat de vrijheid van meningsuiting in botsing komt met het recht gevrijwaard te worden van inbreuken op de privacy, opnieuw een afweging gemaakt zal moeten worden welke vrijheid in het specifieke geval moet prevaleren. Een algemeen verbod zou neerkomen op preventieve censuur.

Endstra vindt dat hij geen 'public figure' is, maar niettemin is hij de voorafgaande maanden verscheidene malen in de publiekheid geweest door publicaties waarin wordt gesteld dat hij contacten met de onderwereld zou onderhouden en zich schuldig zou maken aan witwaspraktijken (waarvoor hij overigens nimmer is veroordeeld en er loopt geen vervolging tegen hem). In het interview met *Quote* zegt hij over een van de ontvoerders van Freddy Heineken: 'Meneer Holleeder ken ik, ja. Zoals elke Amsterdammer. Maar ik heb geen band met hem. Ik heb hem wel eens gezien in restaurant Le Garage, maar ik heb nooit met hem aan tafel gezeten.' Verder zegt hij nog: 'Ik doe helemaal niets met die man. Hij staat in de kroeg en zegt hallo.' Maar *Quote* heeft inmiddels wel een foto waarop Endstra samen met diezelfde Willem Holleeder op een bankje zit te praten op de Amsterdamse Apollolaan. Het blad wil die foto – die inmiddels ook al in *Het Parool* is verschenen – uiteraard bij het interview plaatsen om Endstra's bewering dat hij Holleeder nauwelijks kende te ontmaskeren.

Endstra loopt opnieuw naar de rechter en eist een verschijningsverbod voor het decembernummer van *Quote*. De voorzieningenrechter wijst die eis af omdat in dit geval de vrijheid van meningsuiting van *Quote* zwaarder weegt. De foto is relevant voor de

Vastgoedhandelaar Willem Endstra (links) samen met Heinekenontvoerder Willem Holleeder op een bankje in de Amsterdamse Apollolaan.

inhoud van het artikel en heeft een aanzienlijke nieuws waarde. Er blijkt immers uit dat Endstra onjuiste, althans onvolledige informatie heeft verstrekt over zijn relatie met Holleeder en *Quote* heeft het recht om dat met de publicatie van een foto aan te tonen, zo oordeelt de rechter. Endstra krijgt bovendien het lid op de neus, want de advocaat van *Quote* stelt een tegenvordering in. Nu de foto met Endstra gepubliceerd mag worden, zo stelt hij, heeft het ook geen zin meer om het vorige nummer van *Quote* nog uit de handel te nemen. De voorzieningenrechter volgt hem in die rede, nu Endstra door dit nieuwe feit niet langer een ‘in redelijkheid te respecteren belang’ heeft bij het uit de handel laten nemen van *Quote* 500.

Een algemeen en te ruim gesteld publicatieverbod zou neerkomen op een vetorecht voor de geportretteerde. Ten aanzien van niet in opdracht gemaakte foto’s heeft de geportretteerde een dergelijk

verbodsrecht niet. Hij moet een redelijk belang hebben om zich tegen publicatie te verzetten. Dat kan de rechter pas beoordelen als hij weet hoe en in welke context het portret zal worden gepubliceerd.

Ingrijpend

Een publicatieverbod blijft uit oogpunt van informatievrijheid een ingrijpende maatregel. Het is een ernstige beperking van de vrijheid van meningsuiting. Beperkingen van deze vrijheid moeten noodzakelijk zijn in een democratische samenleving in het belang van onder andere de rechten van anderen. Dat ziet de rechter ook in. Daarom gaat hij er in het algemeen spaarzaam toe over om zo'n verbod op te leggen. Dat ondervinden de reparateurs Jan en Piet van de firma Schinkel uit ons vorige hoofdstuk. Het hof in Amsterdam vindt de uitzending van *Spoekhuis* onrechtmatig. Jan en Piet mogen geen 'beunhazen' worden genoemd en zij zijn onvoldoende onherkenbaar gemaakt.

Nadat het hof zo eerst heeft vastgesteld dat de uitzending schadelijk voor Jan en Piet is, en onrechtmatig, moet het vervolgens beoordelen of een uitzendverbod in een democratische samenleving noodzakelijk is ter bescherming van het recht op privacy van Jan en Piet en het belang van Schinkel. Bij de beantwoording van die vraag betreft het hof weer alle omstandigheden van dit geval. Aan de ene kant vindt het dat het denigrerende commentaar niet in verhouding staat tot de ernst van de beweerde misstand, het niet snel en vakkundig verhelpen van een moedwillig veroorzaakt defect. Dus vindt het hof dat met de uitzending onvoldoende het algemene belang bij het aan de kaak stellen van misstanden wordt gediend en dat de gehanteerde methode van informatie vergaren voor dat aan de kaak stellen redelijkerwijze niet nodig is.

Toch oordeelt het hof de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer niet ernstig, juist vanwege de onherkenbaarheid van Jan en Piet voor het grote publiek en het ontbreken van een verband met de firma Schinkel, waar de naam niet van wordt genoemd. Weliswaar bestaat de kans dat Jan en Piet door collega's en klanten worden herkend en dat dat tot schade leidt, maar of dat gebeurt en hoe groot de schade dan zal zijn, is allerm minst zeker. Ten slotte overweegt het hof ook dat RTL heeft aangeboden dat Jan en Piet in de uitzending een weerwoord geven. Al deze specifieke omstandigheden in aanmerking genomen oordeelt het hof dat een onvoorwaardelijk uitzendverbod in dit geval een te vergaande maatregel is om de gerechtvaardigde belangen van Jan en Piet en de firma Schinkel te beschermen.

Wat hier gezegd is over een uitzendverbod, geldt uiteraard ook voor een publicatieverbod aan een krant of tijdschrift. Ook zo'n verbod kan slechts worden opgelegd als tamelijk precies is vast te stellen waaruit de onrechtmatigheid bestaat die met publicatie dreigt te ontstaan.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Pres. Rb. Amsterdam 15 juni 1989, *KG* 1989, 278 (*Inzage in te verschijnen boek*)

Hof Amsterdam 26 oktober 1995, *Mediaforum* 1996-2, p. B22-B24 (*Bureau Bijlmer*)

Pres. Rb. Amsterdam 28 november 1996, *KG* 1996, 381 (*Confrontatie met moeder*)

Hof Amsterdam 28 november 1996, *KG* 1997, 359 (*Abortuskliniek*)

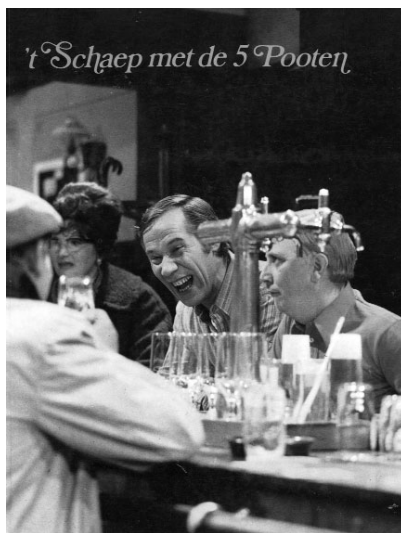
Hof Amsterdam 4 december 1997, *Mediaforum* 1998-3, nr. II (*NTB vs. Sena*)

- Hof Amsterdam 16 oktober 1997, *Mediaforum* 1998-1, nr. 2
m.nt. G.A.I. Schuijt (*Nivo vs. Van der Velden*)
- Hof Amsterdam 19 oktober 2000, *www.rechtspraak.nl*, *ljn-nr.*
AA7654 (*Vereniging tegen Kwakzalverij*)
- Hof Amsterdam 14 juni 2001, *Mediaforum* 2001-10, nr. 38 m.nt.
C. van Boxtel (*Spoekhuis*) Hof Amsterdam 12 juli 2001,
Mediaforum 2001-10, nr. 39 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Breekijzer*)
- Vzr. Rb. Amsterdam 21 november 2002, *Mediaforum* 2003-1,
nr. 7 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Endstra vs. Quote 1*)
- Vzr. Rb. Amsterdam 22 november 2002, *Mediaforum* 2003-2,
nr. x m.nt. G.A.I. Schuijt (*Endstra vs. Quote 2*)
- Vzr. Rb. Amsterdam 22 november 2002, *Mediaforum* 2003-2,
nr. y (*Endstra vs. De Telegraaf*)

't Schaep met de Vijf Pooten

Commercieel portretrecht

Fotograaf Nico van der Stam loopt rond op de set van de televisieserie *'t Schaep met de Vijf Pooten*, die zich grotendeels afspeelt in een Amsterdamse Jordankroeg. Nico schiet foto's van de acteurs Adèle Bloemendaal, Piet Römer en Leen Jongewaard. De serie – het is eind jaren zestig – is erg populair door liedjes als *Het zal je kind maar wezen* en *We zijn op de wereld om mekaar om mekaar te helpen nietwaar*. Met het maken van die foto's hebben de acteurs geen problemen. Er lopen wel vaker fotografen rond op de set en Nico heeft van de NOS doorlopende toestemming om foto's te maken in de studio's.

Adèle Bloemendaal, Piet Römer en Leen Jongewaard in het café 't Schaep met de Vijf Pooten.

Nico verkoopt de foto's aan uitgever vnu die een mooi 'boek van de serie' maakt, een album getiteld *'t Schaep met de Vijf Pooten*, met fraaie kleurenfoto's van scènes uit de serie, met Bloemendaal, Römer en Jongewaard. vnu heeft van de schrijver van de serie, Eli Asser, tegen betaling, toestemming gekregen en ook fotograaf Nico van der Stam is betaald, maar de drie acteurs hebben geen cent gezien.

De drie beginnen in 1971 een rechtszaak tegen de uitgever van het album en eisen tienduizend gulden schadevergoeding per persoon wegens schending van hun portretrecht. Zij stellen dat vnu met het album profiteert van hun populariteit als acteurs. Deze populariteit stelt hen juist in staat voor dit soort publicaties een financiële tegemoetkoming te bedingen. Door zonder hun toestemming het album op de markt te brengen heeft de uitgever hun portretrecht geschonden. Zij hebben er een redelijk, want financieel, belang bij zich tegen deze publicatie te verzetten.

Tijdens de rechtszaak verklaart Van der Stam dat hij altijd foto's verkoopt aan allerlei bladen, maar hij verklaart ook, en nu citeren we: 'Het is naar mijn mening in onze kring van fotografen algemeen bekend, dat foto's als de onderhavige niet zonder meer mogen worden gebruikt voor daarvan losstaande commerciële doeleinden, zoals bijv. wanneer een een caféscène voorstellende foto van de onderhavige televisie-productie zou worden gebruikt voor een bieradvertentie.'

Hiermee gooit Nico zijn eigen glazen, of liever die van vnu, in. Weliswaar voegt hij eraan toe dat het album waar het hier om gaat 'beslist niet als dergelijk losstaand gebruik kon worden aangemerkt', maar hij erkent dat de toestemming van de acteurs slechts van beperkte strekking is. Zij vinden het normaal als er foto's gemaakt worden om te verstrekken aan dagbladen en tijdschriften in het kader van de voorlichting en promotie.

Is het album dan niet ongeveer hetzelfde als een krant of tijdschrift? Als dat zo zou zijn, zou de uitgever zich op de vrijheid van meningsuiting kunnen beroepen. Het antwoord van het hof op de vraag is heel beslist: nee! Het album dient niet ter informatie over de serie en de acteurs, het bevat niet meer dan het navertelde verhaal, geïllustreerd met foto's van een groot aantal scènes. Iedere voorlichtende of opiniërende waarde of pretentie ontbreekt eraan. Tegenwoordig zou men zeggen: het is pure merchandising, het verder uitbaten van een populair product, in dit geval een populaire tv-serie.

VNU houdt tegenover de eis van de acteurs nog vol dat het portretrecht alleen maar bedoeld is om de niet-financiële privacybelangen van geportretteerden te beschermen. De uitgever vindt dat een financieel belang geen 'redelijk belang' is in de zin van artikel 21 van de Auteurswet. De rechtbank, het hof en tenslotte de Hoge Raad zijn het daar niet mee eens. De rechtbank wijst een schadevergoeding van zesduizend gulden toe en de Hoge Raad doet uiteindelijk zijn eerste en nog steeds belangrijkste uitspraak over commerciële belangen van geportretteerden. Hoewel de wetgever bij de totstandkoming van de Auteurswet bij het gebruik van de woorden 'een redelijk belang' hoofdzakelijk gedacht moet hebben aan belangen van niet-financiële aard, kan volgens de Hoge Raad van een redelijk belang ook sprake zijn wanneer de populariteit van geportretteerden een commerciële exploitatie mogelijk maakt. Dit moet gezien worden in het licht van de maatschappelijke opvattingen die zich hierover ontwikkeld hebben. De Hoge Raad spreekt overigens over populariteit die verworven is in de uitoefening van hun beroep, en die van dien aard is dat een commerciële exploitatie ervan op enigerlei wijze mogelijk is. Het redelijk belang van de geportretteerden is er dan in gelegen dat zij kunnen delen in de voordelen van zo'n exploitatie door de open-

baarmaking van hun portretten voor commerciële doeleinden niet te hoeven toelaten zonder daarvoor vergoeding te ontvangen.

VNU moest dus betalen aan de acteurs van *'t Schaep* en of Nico het bokje was, omdat VNU de schade op hem verhaalde, weten we niet.

Verzilverbare populariteit

Met dit arrest erkent de Hoge Raad dat de maatschappelijke opvattingen zich zo hebben ontwikkeld dat mensen die door hun beroep populair zijn geworden, het recht hebben om geld te eisen voor het commerciële gebruik van hun portret. Wanneer mensen zo populair zijn geworden dat anderen bereid zijn om voor het exclusieve gebruik van hun portret voor commerciële doeleinden te betalen, dan hebben ze een 'verzilverbare populariteit' die hun ook het recht geeft op een vergoeding.

Helemaal nieuw is het niet wat de Hoge Raad in het *Schaep*-arrest beslist. Eerder hebben lagere rechters al het commerciële portretrecht erkend.

Een beetje verliefd

Lang voor de hit van André Hazes populair is, wint een Nederlandse zangeres het Eurovisie Songfestival met het liedje:

Een beetje,
verliefd ben je wel meer, meneer,
Dat weet je...

Op 11 maart 1959 wordt Teddy Scholten in Cannes door de kijkers in Europa tot de beste gekozen. Haar populariteit stijgt tot grote hoogte. Zij is nog in onderhandeling met schoenpoetsfabrikant Erdal over een exclusief reclamecontract of in *De Tele-*

John
Harris

'n „Beetje” zoenen

Onder het wakend oog van echtgenoot Henk en dochter Renetjie wordt Teddy Scholten hier omhelsd door Dick Schallies (componist) en Willy v. Hemert (tekstdichter). Na haar winnend optreden op het Europese Song Festival in Cannes werd zij met een laaiend enthousiasme op Schiphol ontvangen. En terecht! Want zij wist met „Een Beetje” en een heleboel charme de meeste

Teddy Scholten bij aankomst op Schiphol in de advertentie voor John Harris.

graaf verschijnt een advertentie voor het sigarettenmerk John Harris met een grote foto van de laaiend enthousiaste ontvangst van Teddy Scholten op Schiphol. Dit zette Teddy's exclusieve contract met Erdal op losse schroeven. Daarom vordert ze in kort geding een verbod van deze advertentie. Ze krijgt gelijk.

De president van de Rotterdamse rechtbank overweegt 'dat uit de opmaak van de onderhavige advertentie blijkt dat de foto van eiseres daarbij is gebruikt als blikvanger; dat aldus voor reclame-doeleinden gebruik wordt gemaakt van het aantrekkelijke uiterlijk en de populariteit van eiseres; dat deze eigenschappen bij het voeren van een reclamecampagne van veel nut kunnen zijn en voor de bezitter van die eigenschappen de mogelijkheid openen tot het behalen van financieel voordeel, mits de publicatie voor commerciële doeleinden een exclusief karakter behoudt; dat door een dergelijke publicatie zonder toestemming van de betrokkene dit ex-

clusieve karakter en daarmee het voormelde voordeel voor die betrokkene op ongunstige wijze wordt beïnvloed’.

De president besluit met de constatering dat de sigarettenfabrikant zich schuldig heeft gemaakt aan een onrechtmatige daad ‘door op de wijze als voormeld van haar aantrekkelijk uiterlijk te profiteren, al is het maar een beetje’.

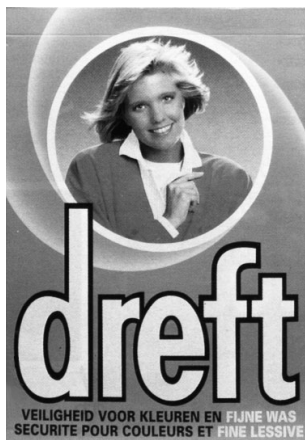
Het hof in Den Haag bevestigt dit vonnis in 1960.

Het gezicht van Drefť

Het *Schaep*-arrest vormt dus slechts de officiële bevestiging van het commerciële portretrecht door de Hoge Raad. Daarvoor én daarna hebben lagere rechters het met de regelmaat van een klok geaccepteerd voor sporters (speldjes met portretten van de spelers van Feyenoord, de schaatser Yep Kramer), acteurs en artiesten (Henk van Ulsen, Guusje Nederhorst).

Meestal gaat het om mensen die beroepsmatig bekendheid hebben verworven. De Hoge Raad spreekt dan ook van ‘populariteit verworven in de uitoefening van hun beroep’. Toch is beroepsmatigheid niet altijd een vereiste. Zo verzette amateurbokser Arnold Vanderlijde zich met succes tegen een prominente publicatie van zijn portret over twee pagina’s in *Panorama*. Het hof in Amsterdam achtte het voldoende dat Vanderlijde kon bewijzen dat hij fors geld verdiende met zijn portret. Dat hij daarmee zijn amateurstatus op het spel zette, was een zaak die het hof niet aanging.

Ook bekendheid is niet altijd een vereiste: van veel onbekende fotomodellen is het commerciële portretrecht erkend. Meestal gaat het daarbij wel om beroepsmatig werkzame modellen. Dat ‘het gezicht van Drefť’ toebehoort aan Margot van Beurden-Schildkamp, zullen weinigen weten. Toch verzette zij zich met succes tegen een reclamecampagne van een kledingzaak waarvoor ‘haar’ Drefť-por-

'Het gezicht van Dreft', gebruikt in een reclame voor If & Co.

tret gebruikt werd. De kantonrechter stelde vast 'dat Margot in en buiten Nederland al jarenlang grote bekendheid geniet als "het" gezicht op de Dreftverpakking, zijnde Dreft, een bekend wasmiddel waarvoor veel reclame wordt gemaakt. Reeds op die grond is voldoende aannemelijk dat zij schade lijdt door het ongeoorloofd gebruik van dat portret'.

Ook buitenlanders hebben commercieel portretrecht. In de jaren zestig werd al erkend dat The Beatles zich konden verzetten tegen het gebruik van hun portret op kauwgomplaatjes. In 1998 maakten de Spice Girls bezwaar tegen het gebruik van hun portret op allerlei merchandising-artikelen. Dat had overigens geen succes, eerst omdat de rechtbank ten onrechte meende dat buitenlanders geen portretrecht zouden hebben en daarna omdat het hof aannam dat het om oude foto's ging waarvoor een zeer ruime gebruikstoestemming was gegeven. Het hof ging er wel van uit dat buitenlanders portretrecht hebben.

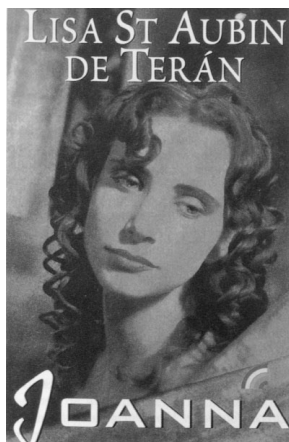
Het komt er dus op neer dat iedereen die kan aantonen dat hij vanwege de bekendheid of aantrekkelijkheid van zijn portret voor

het gebruik ervan geld zou kunnen vragen en waarvoor dat niet ongebruikelijk zou zijn, verzilverbare populariteit heeft.

Commercieel of niet?

Iemand met verzilverbare populariteit kan zich niet verzetten tegen ieder gebruik van zijn portret. Het moet gaan om commercieel gebruik. Daarbij moet vooral gedacht worden aan gebruik in reclame en merchandising. Gebruik in een advertentie in een krant of tijdschrift, zoals bij Teddy Scholten, of in een televisiecommercial is in ieder geval commercieel gebruik. Maar er zijn veel grensgevallen, waarbij onder andere de persvrijheid weer een rol speelt. De media moeten kunnen berichten over het wel en wee van bekende Nederlanders en daarbij hun portret kunnen afbeelden. De roddelbladen doen dat uiteraard met een commercieel oogmerk, maar wel in de vorm van een journalistiek product.

Bekende Nederlanders met verzilverbare populariteit kunnen zich evenmin verzetten tegen het gebruik van hun portret in journalistieke producten zoals roddelbladen en nieuwsrubrieken op televisie. In de zaak van *'t Schaep* overweegt het hof daarover dat de opkomst van nieuwsbladen en tijdschriften als voorlichtende media over actuele gebeurtenissen met zich meebrengt dat personen die zich bewegen op een terrein waarvoor bij het publiek (of een deel daarvan) een gerechtvaardigd verlangen naar voorlichting bestaat, zich er niet tegen plegen te verzetten, dat die media aan hun persoon en hun werk aandacht besteden. Deze 'public figures' kunnen zich ook niet verzetten tegen die media-aandacht, ook niet als zij prijken op de voorpagina van de geïllustreerde bladen en er met die voorpagina weer reclame gemaakt wordt voor het desbetreffende blad, uiteraard als een en ander niet met een ernstige schending van hun privacy gepaard gaat. En uiteraard ook mits in het blad zelf die persoon verder nog voorkomt. Ge-

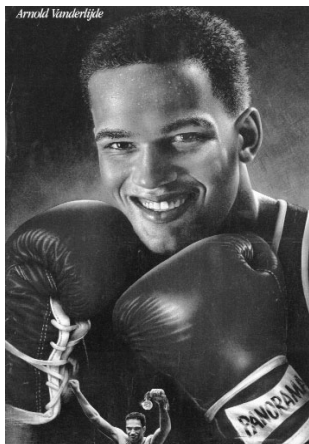

Fotomodel Quirine van Dijk, als een madonna op de omslag van een Rainbowpocket. Ook een fotomodel heeft een commercieel belang bij haar portret.

woon een aantrekkelijk portret nemen, alleen om het omslag op te leuken, mag niet.

Zo kreeg fotomodel Quirine van Dijk een schadevergoeding voor het gebruik van haar portret op het omslag van een Rainbowpocket. De uitgever verweerde zich nog met de stelling dat het niet om een realistisch portret ging, maar om Quirine afgebeeld als een madonna. Het mocht niet baten. Ook zijn stelling dat Van Dijk zich tegen andere vormen van gebruik van dit portret niet had verzet, hielp de uitgever niet.

Een grens die daarbij wordt getrokken, blijkt onder andere uit het eerder genoemde geval van Vanderlijde. De bokser wil een schadevergoeding voor het commercieel gebruik van zijn portret in *Panorama*. Het blad verweert zich onder andere met de stelling dat het afbeelden van de bokser wordt gedekt door de persvrijheid en dient om 'de zeggingskracht van het geschreven woord te versterken'. De afbeelding gaat vooraf aan een artikel onder de titel 'Kassa voor amateurs'. Het is inderdaad kassa voor deze amateur, want de Vanderlijde krijgt dertigduizend gulden schadevergoeding. Het Amster-

Amateurbokser Arnold Vanderlijde op een uitneembare poster in de Panorama met logo van Panorama.

damse hof vindt namelijk dat de afbeelding, die *Panorama* zelf in de inhoudsopgave aankondigt als een (uitneembare) poster, is aan te merken als een verzamelobject met commerciële waarde dat los van het bewuste artikel commercieel wordt geëxploiteerd.

Minder succes heeft Catherine Keyl in 1998 als zij zich verzet tegen de afbeelding van haar portret bij een stukje in *Privé* onder de titel 'Het geheime zondoorlatende badpak van Catherine Keyl' met daarbij een plaatje van een advertentie voor het bewuste badpak. De president van de Amsterdamse rechtbank vindt het geen commerciële uiting omdat het een artikel van de redactie is in de serie berichtjes over bekende Nederlanders. Het portret en de advertentie vormen daarbij slechts illustraties. Overigens vindt de president ook dat Catherine geen redelijk belang heeft: het gaat zijns inziens om een uiterst onschuldig – om niet te zeggen onnozel – bericht en een zeer decent badpak. Catherine Keyl doet ten slotte nog een beroep op een door haar gedeponerd portretmerk. Ook dit beroep wordt verworpen, omdat het hier niet gaat om gebruik in het economisch verkeer.

'Een onschuldig – om niet te zeggen onnozel – bericht en een zeer decent badpak'.

Portretmerken

Het mag duidelijk zijn dat bekende en onbekende Nederlanders inmiddels voldoende mogelijkheden hebben om zich te verzetten tegen commercieel gebruik van hun portret. Met enige regelmaat wordt gesuggereerd dat bekende Nederlanders er goed aan doen om hun portret als merk te deponeren. Dat is volgens ons, in ieder geval in Nederland, aan te merken als een tamelijk zinloze geldverspilling. Het portretrecht biedt veel meer bescherming dan het merkenrecht ooit zal kunnen bieden. Het enige ons bekende geval dat er bij de rechter op zo'n portretmerk een beroep werd gedaan, is dat van Catherine Keyl en haar zondoorlatende badpak en daar hielp het haar niets.

Martin in de Gay Krant

Tot nu toe hebben wij alleen gevallen laten zien waarin men zich op het portretrecht beroept omdat men er een commercieel belang bij heeft zich te verzetten tegen het gebruik van zijn portret in een commerciële setting. Maar we hebben nog Martin, de danser in de

Het publiek zal het gebruik van het portret in de reclame-uiting opvatten als een blijk van ondersteuning van het product of de dienst door de geportretteerde.

Mooi bloot gezocht voor de Toplessparty

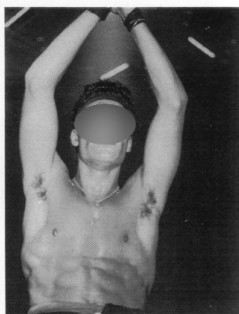
■ MOET TOPLESS ofwel BOVEN LLOOT komen naar het grote feest zaterdag de IT de herfst verjaardag. Op 21 september is de Toplessparty, waarmee in de discotheek de temperaturen waarschijnlijk tot tropische hoogten zullen stijgen.

Naamse wil de IT voorlopig nog geen feitelijke namen van de zomer en de leer van storm, regen en vallende ladder nog even buiten de deur houden. De Toplessparty wordt een feest om te kijken en te laten te worden. Pump it up Baby is het adjectief dat voor veel een teken is om de komende weken op de portchool nog iets te doen aan training en fitness.

Opties, maar ook andere vormen so-see (sexuelle sessies) dingen we naar ons artistieke prijzen, en jaardonnerd voor het Gay theascentre Mandala zal de eerste rij zijn. De tweede prijswinnaar kan 5 foto's (een keer onder het zon-ekation en als derde prijs is er een aan voor het bezoeken van de intermediale Thermos-sauna.

Barthel Langer zal hoogst persoonlijk de podiumprijs voor zijn rekening nemen en dit wil zeggen een complete massage door hem zelf die afgewent.

Wat is BOVEN BLOOT zien op de OPLESSEPARTY van 21 september in de IT.

iNews

is een speciale pagina in De GAY Krant.
 Redacteur: Manfred Langer.
 Discotheek IT,
 Amstelstraat 25,
 1017 DA Amsterdam,
 tel. 020-6-240.111.

Openingsijden:
 Dinsdag van 23.00 tot 4.00 uur.
 Vrijd. entree.
 Vrijdag van 23.00 tot 5.00 uur.
 Entree: vrij tot 24.00 uur, daarna 8
 10,00, opname gratis vanaf 3.00
 uur.
 Zaterdag van 23.00 tot 5.00 uur, vrij
 entree vanaf 3.30 uur.
 Entree: 8 10,00.

Zondag van 23.00 tot 4.00 uur.
 Entree: 8 10,00.
 Op vrijdag en zaterdag uitbuitend (Gay) Men.
 Gays mogen op die avonden hun vrienden introduceren.
 Dark Room open op vrijdag en zaterdag.
 Uitsluitend gays.
 Keep IT Safe.

disco uit ons eerste hoofdstuk, die zich verzette tegen opname in een advertentie voor homoparty's. Het gaat hem niet om het geld, maar om zijn persoonlijke levenssfeer. Hij wil niet geassocieerd worden met de homoscene.

De rechtbank is van mening dat Martin impliciet toestemming heeft gegeven voor allerlei hergebruik van zijn portret, waaronder het gebruik in de *Gay Krant*. Het hof is het daar niet mee eens en vindt dat er geen sprake is van impliciete toestemming. Nu er dus geen toestemming is, moet het hof nagaan of Martin een redelijk belang heeft zich tegen het gebruik van zijn portret in de advertentie te verzetten. Het hof vindt dan dat Martin door zijn (betaalde) optreden in de bij hem (en ook landelijk) bekende iT, zich heeft begeven 'in een openbare sfeer van erotiek en vrijheid van opvattingen' en hiermee tot op zekere hoogte een associatie als door hem bedoeld welbewust over zich heeft afgeroepen. De Hoge Raad is het daar op zijn beurt niet mee eens en neemt een beslis-

sing die heel belangrijk is, ook voor gewone mensen zoals Martin en vele anderen die geen bekende Nederlander zijn.

De Hoge Raad oordeelt namelijk dat in beginsel iedereen steeds een redelijk belang heeft om zich te verzetten tegen gebruik van zijn portret voor reclaimedoeleinden. De opname van een portret in een reclame voor een product of dienst heeft immers tot gevolg dat het publiek de geportretteerde zal associëren met dat product of die dienst. Het publiek zal er daarbij – doorgaans terecht – van uitgaan dat de geportretteerde toestemming heeft gegeven voor het gebruik van het portret en het publiek zal de opname van het portret in de reclame-uiting opvatten als een blijk van publieke ondersteuning van het product of de dienst door de geportretteerde.

Dit betekent dat niet alleen bekende Nederlanders, maar iedereen zich in principe kan verzetten tegen het gebruik van zijn portret in een reclame. Daar is dus geen verzilverbare populariteit voor nodig. Een belangrijk verschil blijft wel dat de bekende Nederlander een forse schadevergoeding kan vorderen wegens gemiste inkomsten, terwijl de onbekende Nederlander slechts de veel moeilijker te bewijzen immateriële schade kan vorderen die hij lijdt doordat hij ten onrechte met een product wordt geassocieerd.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Hof Den Haag 13 april 1960, *NJ* 1961, 160 (*Teddy Scholten*)

Pres. Rb. Den Haag 15 april 1964, *NJ* 1964, 483; ook *BIE* 1966, p. 42 (*The Beatles*)

Pres. Rb. Den Haag 7 december 1965, *BIE* 1966, p. 240 (*Feyenoordspelers*)

- Pres. Rb. Amsterdam 12 december 1970, *BIE* 1974, p. 20
(*Henk van Ulsen*)
- HR 19 januari 1979, *NJ* 1979, 383 m.nt. L. Wichers Hoeth; ook
BIE 1979, p. 163 en *AMI* 1979-3, p. 52 m.nt. J.H. Spoor
(*'t Schaep met de Vijf Pooten*)
- Hof Amsterdam 27 mei 1993, *NJ* 1994, 658; ook *AMI* 1995-5, p. 96
m.nt. H. Cohen Jehoram (*Vanderlijde*)
- Ktr. Leiden 8 mei 1996, *Mediaforum* 1996-9, p. 119 (*Gezicht van
Dreft*)
- Pres. Rb. Amsterdam 26 februari 1997, *IER* 1997-3, p. 95; ook
AMI 1997-6, p. 131 (*Quirine van Dijk*)
- HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook: *AMI*
1997-7, p. 143-145 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M.*)
- Pres. Rb. Amsterdam 18 december 1997, *IER* 1998-2, p. 83;
ook *Mediaforum* 1998-2, p. 63, m.nt. D.J.G. Visser
(*Catherine Keyl*)

De Máxima-kalender

Royaltys en andere public figures

Het is niet de eerste keer dat *Panorama* een bekende vrouw in sexy kleding en dito pose portretteert wanneer het blad in januari 2002 verschijnt met een erotisch getinte Máxima-kalender. Geen tekeningen deze keer, zoals jaren geleden van Willeke Alberti en Sonja Barend, maar ‘foto’s’, die duidelijk al dan niet digitaal gemanipuleerd zijn. Het hoofd van Máxima is geplakt op het lijf van een ander en anatomisch klopt het niet, dat zie je onmiddellijk. De trucage lijkt er haast met opzet duimendik bovenop te liggen en vrijwel niemand zal denken dat de – op dat moment nog aanstaande – prinses zelf, zo raar en zo schaars gekleed, zal hebben geposeerd. Niettemin, ook een gemanipuleerd portret is een portret en of de geportretteerde een beroep kan doen op haar portretrecht, hangt af van onder meer de context waarin het portret is gepubliceerd. Zou

De fake kon er niet dikker bovenop liggen.

Máxima zich kunnen beroepen op zowel een aantasting van haar privacy en eer en goede naam, zoals destijds Sonja en Willeke zich met succes verzetten tegen de *Panorama*-tekeningen? Zou Máxima zich, net als de bokser Vanderlijde, óók op een commercieel belang kunnen beroepen nu met de kalender tevens reclame wordt gemaakt voor het weekblad? Zou Máxima zich net als discodanser Martin op haar portretrecht kunnen beroepen door te stellen dat zij niet geassocieerd wil worden met *Panorama*, en zeker niet de indruk wil wekken dit blad aan te prijzen?

Panorama waagt... en wint, want van de zijde van de koninklijke familie wordt niets vernomen en tot een rechtszaak komt het al helemaal niet.

Wel kondigt de Rijksvoorlichtingsdienst eerder in de aanloop naar het huwelijk van prins Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta aan dat de portretten van de verloofden niet voor commerciële doeleinden mogen worden gebruikt. Korte tijd later trekt de RVD deze aankondiging weer in. Weer later verschijnen zelfs foto's van het paar voor gebruik door iedereen op de website van de RVD. Er is dan ook geen houden aan. Alles en iedereen gebruikt in januari 2002 afbeeldingen van het paar voor commerciële en niet-commerciële doelen.

Hebben de leden van de koninklijke familie dan geen portretrecht?

En hoe zit het met andere publieke persoonlijkheden? Rond de laatste prinsjesdag van Paars 1 – dat toen in een euforische stemming verkeerde – publiceert Amstel Lease een advertentie met de hossende ministers Zalm, Borst, Van Mierlo en Kok: 'Regeren is vooruitzien.' Ook hier duidelijk trucfoto's. De ministers dreigen met een kort geding als Amstel Lease deze advertentie nog langer zou gebruiken, maar Amstel Lease gaat op de eerste aanmaning door de knieën.

Leden van de koninklijke familie, politici en andere bekende persoonlijkheden hebben net als iedereen recht op bescherming van hun persoonlijke levenssfeer. Dus ook recht op bescherming van hun privacybelang door middel van hun portretrecht. Maar niet altijd. Prins Willem-Alexander vroeg als kleine jongen op de wintersport al of de Nederlandse pers wilde ‘oprotten’, maar dat was ‘een beetje dom’ en wij hopen dat hij tegenwoordig beter weet. Leden van de koninklijke familie zijn bijna altijd nieuws en worden daarom steeds gefotografeerd, ook als zij op wintersport zijn. Dat geldt te meer als zij hun publieke functie vervullen, die voor een groot deel bestaat uit linten doorknippen, wat hun – in de woorden van Prins Claus – core business is. Geportretteerd worden is dat zeker ook.

Privé of publiek?

De schoondochters van prinses Beatrix mogen in de beslotenheid van hun eigen omgeving topless of naakt zonnen. Als de paparazzi

De beroemde foto van John de Rooy uit 1965.

met hun enorme telelenzen loerend in de bosjes – of met een helikopter overvliegend – daarvan een foto schieten, dan zal de rechter de publicatie daarvan zeer waarschijnlijk ongeoorloofd vinden, omdat met deze aantasting van de privacy geen enkel maatschappelijk belang gediend wordt. Maar toen John de Rooy in 1965 vanuit de bosjes bij kasteel Drakesteyn de beroemde foto schoot van prinses Beatrix arm in arm met wat kennelijk haar aanstaande verloofde – nog wel een Duitser – was, was dit wél een nieuwsfeit van de eerste orde, net zoals bijna veertig jaar later de ophanden zijnde verloving van haar zoon met een Argentijnse, de dochter van een voormalig lid van een misdadige regering. Op zulke momenten heeft het publieke belang en de publieke impact van de informatie de overhand op de persoonlijke levenssfeer en moeten koningen en prinses deze publiciteit dulden.

Het afbakenen van die grens is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Privé, het blad bij uitstek voor ‘informatie’ over de koninklijke familie, weet in 1985 te melden dat de toen nog zeer jonge Willem-Alexander in het Amsterdamse Hiltonhotel zijn eerste ‘liefdesweekend’ heeft beleefd met een of andere blondine. Zijn vader, prins Claus, stapt onmiddellijk naar de rechter en *Privé* moet rectificeren. Het bericht is niet waar volgens de rechter. Onwaarheden over iemand rondstrooien mag natuurlijk niet, ook al zijn het bekende Nederlanders.

Niet lang daarna schrijft het blad over de terugkeer van de gescheiden prinses Irene met haar twee kinderen naar Nederland. Het artikel bevat op zichzelf geen grote onjuistheden, maar gaat volgens het hof in Amsterdam toch te veel in op privé-omstandigheden, zoals de vraag waarom de zoon op een kostschool is geplaatst. Hij wordt een dromerige eenling genoemd. Er wordt gesuggereerd dat de plaatsing een compromis is tussen de ouders en

ook wordt de hoogte van het schoolgeld vermeld. Volgens het hof is het de realiteit dat over deze kinderen meer en anders gepubliceerd zal worden dan over menig ander kind. Het gezin waarvan zij deel uitmaken, heeft kennelijk ook niet gekozen voor de volledige anonimiteit. Zolang het gaat om zakelijke en juiste informatie en zolang het gaat om juiste berichtgeving over verschijning van de kinderen bij officiële openbare gebeurtenissen, zullen zij dat in ieder geval hebben te tolereren. Maar hun afkomst en het gezin waarvan zij deel uitmaken, rechtvaardigen niet de bespiegelingen en suggesties omtrent privé-zaken zoals die in *Privé* werden gepubliceerd.

De Hoge Raad oordeelt dat het hof de grens juist heeft getrokken. Er moet voor een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer een rechtvaardigingsgrond zijn. De vrijheid van meningsuiting is niet zonder meer zo'n rechtvaardigingsgrond, er moet iets bij komen.

Heel duidelijk is deze grens tussen privé en publiek daarmee nog niet. We zouden kunnen zeggen dat informatie over privé-zaken, uiteraard mits ze waar is, over leden van de koninklijke familie geoorloofd is wanneer er enig publiek belang gemoeid is met de publicatie ervan. Dat zal het geval zijn als de privé-aangelegenheden direct of indirect te maken hebben met of van invloed zijn op hun functioneren in de publieke dienst waartoe zij zijn geroepen. De informatie moet dus enige maatschappelijke relevantie hebben en moet die des te meer hebben naarmate de informatie een ernstiger inbreuk maakt op de privacy. Dit geldt zowel voor de berichtgeving als zodanig als voor de publicatie van portretten.

Stalken

In de procedure tegen *Privé* maakt prinses Irene ook nog bezwaar tegen de voortdurende aanwezigheid van een *Privé*-fotograaf in de buurt van de kostschool waar haar zontje verblijft. Dat is 'hin-

derlijk volgen', oordeelt de rechter, tegenwoordig zouden we zeggen: 'stalken'. Het beroep van *Privé* op de vrijheid van nieuwsgaring wordt verworpen. De Hoge Raad stelt: dit verbod treft niet een bepaalde wijze van nieuwsgaring in het algemeen, maar slechts die wijzen van nieuwsgaring die een niet-gerechvaardigde inbreuk vormen op de eerbiediging van het privé-leven. We zouden het ook zo kunnen zeggen: het zoontje van prinses Irene moest met rust worden gelaten; ook voor hem geldt the right to be let alone, zoals de Amerikanen zeggen.

Wat hier gezegd is over leden van de koninklijke familie, gaat ook op voor informatie over en portretten van andere bekende Nederlanders. Of het nu gaat om Ronald Koeman, Marc Overmars, Gordon, Rob de Nijs, Belinda Meuldijk, René Froger, Maria Henneman, Ron Brandsteder of vele, vele anderen, de informatie over intieme details van hun privé-leven, opnieuw mits waar, moet enige maatschappelijke relevantie hebben om gerechtvaardigd te worden door de vrijheid van meningsuiting. Als dat het geval is, is de publicatie van hun portret in die context meestal eveneens door de informatievrijheid gedekt.

Populariteit verzilverbaar?

De leden van de koninklijke familie mogen dan met al die andere bekende Nederlanders uit de sport- en de showbizzwereld gemeen hebben dat zij populair zijn, maar is hun populariteit ook verzilverbaar? Sportlieden en film- en soapsterren, acteurs, zangers en zangeressen kunnen hun populariteit verzilveren door mee te werken aan commercials. Zij hebben een door de Hoge Raad in het *Schaep*-arrest erkend commercieel portretrecht. De leden van de koninklijke familie hebben dat niet, net zo min als politici, hoe populair zij ook mogen zijn. Gewoonweg omdat zij worden geacht hun populariteit niet te verzilveren. Zij zouden zich belachelijk en

politiek onmogelijk maken. Dus zij kúnnen het ook niet. De jazzmusicus Verbeke, die zei principieel nooit mee te werken aan commercials, kon dan ook niet tegelijkertijd stellen een financiële vergoeding te hebben gemist toen hij zich met succes verzette tegen het gebruik van zijn portret in een reclame. Hij wilde zijn populariteit niet verzilveren, dus kón hij het niet. Hij kreeg uiteraard wel vergoeding van zijn immateriële schade, want de suggestie was gewekt dat hij zich tóch voor een commercial had laten gebruiken.

Dat leden van de koninklijke familie en politici niet geacht worden mee te werken aan commercials maakt het dus meteen al ongelooftwaardig en onwaarschijnlijk dat Máxima heeft meegewerkt aan een promotiekalender voor *Panorama* en dat de ministers Zalm, Borst, Van Mierlo en Kok zich hossend hebben laten fotograferen ten behoeve van een advertentie van Amstel Lease, los van de trucfoto's.

Maar dat betekent tegelijkertijd dat zij zich ook niet kunnen verzetten tegen gebruik van hun portret in een commercial op grond van aantasting van hun privacy. In de zaak van discodanser Martin, die zich verzette tegen het gebruik van zijn portret voor reclame voor homoparty's, besliste de Hoge Raad dat het een aantasting is van de privacy als dat commercieel gebruik van het portret tot gevolg heeft dat het publiek de geportretteerde zal associëren met dat product of die dienst en dat het publiek ervan uit zal gaan dat de geportretteerde toestemming daarvoor heeft gegeven en zal denken dat hij het product of de dienst waarvoor reclame wordt gemaakt, ondersteunt. Als we deze criteria van de Hoge Raad toepassen op de fake-reclame met de Máxima-kalender of op de advertentie voor Amstel Lease, dan zijn die reclame-uitingen geen inbreuk op de privacy, omdat geen zinnig mens zal denken dat Máxima respectievelijk de ministers aan deze commercial hebben meegewerkt, laat staan dat zij de *Panorama* respectievelijk

Amstel Lease aanprijzen. De beslissing van de president van de Amsterdamse rechtbank om met betrekking tot een duidelijke imitatie van de stem van Beatrix in een commercial voor Monsterboard – zie volgend hoofdstuk – de criteria van de Hoge Raad in de zaak van discodanser Martin toe te passen, vinden wij dan ook discutabel. De president overweegt dat niemand behoeft te dulden dat zijn persoonlijke karakteristieken tegen zijn wil worden gebruikt ter ondersteuning van commerciële activiteiten van een ander. Alleen al het in verband gebracht worden met een anders commerciële activiteiten vormt een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De rechter erkent nog wel dat in het algemeen persiflage, imitatie en commentaar op leden van de koninklijke familie ruimer aan bod zouden moeten kunnen komen, maar dat kan geen aanleiding zijn om commerciële reclamemakers de mogelijkheid te bieden om zich van de persoonlijke karakteristieken van de leden van de familie te bedienen bij het promoten van hun producten. Ons inziens vergeet de president hier dat niemand in dit land Beatrix ervan verdenkt zich in te zetten voor de commerciële activiteiten van Monsterboard en dat iedereen beseft dat het hier om een imitatie van haar stem gaat.

Anderzijds kunnen wij het billijken dat de Reclame Code Commissie in het algemeen als norm hanteert dat het gebruik van portretten van leden van de koninklijke familie en van politici in strijd is met de Reclame Code. Ook kunnen wij het billijken dat de Rijksvoorlichtingsdienst snel van zich pleegt te laten horen als er weer eens een advertentie met iemand van de familie opduikt, met als uitzondering de periode rond het huwelijk van de kroonprins, toen het toch niet viel tegen te gaan. Heel vaak is dat gebruik van portretten van leden van de koninklijke familie en politici – evenals het ongevraagd gebruiken van portretten van andere bekende Nederlanders – erg goedkoop. Het kan terecht bij de geportret-

teerde het gevoel veroorzaken te worden ‘gebruikt’ en in die zin is het wel een aantasting van de persoonlijke levenssfeer.

Grapje moet kunnen

Toch moeten er volgens ons uitzonderingen worden gemaakt. De advertentie van Amstel Lease speelde duidelijk in op de politieke euforie over het succes van Paars 1. Wij zouden zeggen: grapje moet kunnen. Hetzelfde geldt voor de advertentie met een duidelijke Beatrix stand-in na het uitspreken van de troonrede: ‘Oké, oké, ik ga wel naar de vsv.’ Terecht is daartegen dan ook geen juridische actie gevoerd. En wat te zeggen van de advertentie voor de Mazda 121 – ‘Nu met berenvelgen’ -, waarin prins Bernhard wordt afgebeeld met een geweer over zijn schouder. Niemand zal denken dat de prins daar iets mee te maken heeft gehad, maar er wordt wel een subtiele link gelegd met de maatschappelijke discussie over het jagen, een bezigheid waar de voorzitter van het Wereld Natuur Fonds een liefhebber van is. Ook hiertegen is geen procedure aangespannen.

Van de – toen nog – Russische president Boris Jeltsin is bekend dat hij een grote innemer is. Dan is de duidelijke trucfoto van Jeltsin voor het Kremlin met plastic tasjes van Gall & Gall een knipoog naar die eigenschap van de politicus: ‘Nieuw bij Gall & Gall: 11 bijzondere wodka’s voor de echte kenner!’ Het mocht niet van de Reclame Code Commissie. De verwijzing naar de ijzige reactie van de Britse vorstin op de dood van prinses Diana in een advertentie voor koelkasten van Bosch – ‘Automatisch ontdooien’ – kon later weer wel door de beugel. Overigens heeft Jeltsin noch koningin Elizabeth zélf geklaagd bij de Reclame Code Commissie. Anders dan bij de rechter hoeft de geportretteerde dat bij deze commissie niet zelf te doen.

Oké, oké. Ik ga wel naar de VSB.

Regeren is vooruitzien. Naam voor meer informatie over 'the finance of the future' contact op met: Amstel Lease, Franz Lisztplantsoen 100, 3533 JG Utrecht. Tel. 030-2906406, www.amstellease.nl

De Mazda 121. Nu met berenvelgen.

Nieuw bij Gall & Gall: 11 bijzondere wodka's voor de echte kenner.

De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname. De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname. De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname.

Brndt

Automatisch ontdooien. Standaard op Koellaster van Brndt.

De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname. De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname. De prijzen zijn inclusief BTW en zijn afhankelijk van de afname.

Provotijd in Amsterdam: Prinses Beatrix als 'pl.meid' in Bikkelaucht (links) en de prent van Willem van koningin Juliana 'voor de ramen' in God, Nederland en Oranje. Deze tekeningen konden niet door de beugel volgens de rechter

Wij vinden dat dit soort grapjes, zeker als er een bepaalde verwijzing naar een politieke of maatschappelijke kwestie in zit, moet kunnen. Wel is het mogelijk dat het te lang uitmelken van zo'n grapje of politieke verwijzing op den duur irritant gaat worden en dat dat dan een reden is om het onrechtmatig te vinden. Ook mag er geen sprake zijn van misleiding. De trucage moet wel duidelijk zijn. En het gebruik van het portret mag niet beledigend of op andere wijze onrechtmatig zijn. Een aantal in de provotijd in Am-

sterdam verspreide prenten werd beledigend geacht voor koningin Juliana en kroonprinses Beatrix, waarvoor onder anderen de tekenaar Willem en de componist Peter Schat als redacteur strafrechtelijk veroordeeld werden.

En de Máxima-kalender? Duidelijk bedoeld als grapje, maar over de smaak van *Panorama* valt niet te twisten.

VERWERKTE RECHTSPRAAK

Hof Amsterdam 24 februari 1967, *Wetboek van Strafrecht, losbladig*, aant. III (*Bikkelacht*)

Hof Amsterdam 2 oktober 1969, *Wetboek van Strafrecht, losbladig*, aant. III (*God, Nederland en Oranje*)

Pres. Rb. Amsterdam 4 februari 1977, *NJ* 1977, 280
(*Sonja Barend*)

Hof Amsterdam 2 november 1977, *NJ* 1978, 333 (*Willeke Alberti*)

HR 19 januari 1979, *NJ* 1979, 383 m.nt. L. Wichers Hoeth
(*'t Schaep met de Vijf Pooten*)

Pres. Rb. Amsterdam 12 december 1985, *KG* 1986, 26
(*Prins Willem-Alexander*)

HR 4 maart 1988, *NJ* 1989, 361 m.nt. C.J.H. Brunner
(*Kinderen prinses Irene*)

Hof Amsterdam 11 juli 1991, *NJ* 1992, 205 (*Verbeke*)

Hof Amsterdam 4 november 1993, *NJ* 1996, 7 (*Meuldijk/De Nijs*)

Pres. Rb. Amsterdam 8 juni 1995, *Mediaforum* 1995, p. BI28
(*René Froger*)

Pres. Rb. Amsterdam 2 mei 1996, *KG* 1996, 171 (*Overmars*)

CvB Reclame Code 29 juli 1996, *Uitspraken 1996*, p. 212 (*Jeltsin*)

HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook *AMI*
1997-7, p. 143-145 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M.*)

Rb. Amsterdam 16 september 1998, *NJ* 1999, 439
(*Maria Henneman*)

CvB Reclame Code 11 oktober 1999, *Mediaforum* 2000-3, nr. 21
m.nt. J.J.C. Kabel (*Koningin Elizabeth*)
Pres. Rb. Amsterdam 7 juli 2000, *KG* 2000, 155; ook
Mediaforum 2000-9, nr. 56 m.nt. J.J.C. Kabel
(*Stem koningin Beatrix*)
Pres. Rb. Amsterdam 10 januari 2002, *Mediaforum* 2002-2,
p. 50 (*Koeman*)
Vzr. Rb. Amsterdam 20 juni 2002, *KG* 2002, 179
(*Ron Brandsteder*)

Gaat het weer een beetje, meneer Dröge?

Stem, naam en andere persoonskenmerken

Gert-Jan Dröge is bekend van het door hem gepresenteerde televisieprogramma *Glamourland*, dat inmiddels onder de naam *Gaat het weer een beetje, meneer Dröge?* bij een andere omroep wordt uitgezonden. In het begin van de jaren negentig werkt Dröge mee aan een serie commercials voor frisdrank van het merk Royal Club. Hij treedt daarin op in verschillende uitdossingen. In een van die commercials is hij in historische kledij gehuld, uitgerust met een zogeheten pijpkraag en voorzien van een lange houwdegen, in een zeventiende-eeuwse entourage die wordt versterkt door spinetachtige klanken op de achtergrond. Hij verschijnt vol in beeld met de hem kenmerkende mimiek en met een gemaakt-deftig stemgeluid prijst hij de sinas Royal Club aan, terwijl hij intussen met een weids gebaar zijn degen trekt en met een grote slag een mandje met sinaasappels tegen de grond slaat. Dröge tuimelt achterover, de sinaasappels rollen alle kanten uit en een vrouwenstem informeert belangstellend: ‘Gaat het weer een beetje, meneer Dröge?’

In het najaar van 1994 benadert de fabrikant via zijn reclamebureau Dröge opnieuw met een verzoek om medewerking, nu voor een serie commercials waarin hij niet in beeld zou komen, maar waarbij uitsluitend van zijn stemgeluid gebruik zou worden gemaakt. Dröge heeft er geen trek in. Binnen een jaar wordt hij echter aangesproken door vrienden en bekenden, die in de veronderstelling verkeren dat hij wél opnieuw aan commercials voor Royal Club heeft meegewerkt. Zij menen zijn stem te hebben herkend.

In de commercial waar zijn vrienden op doelen, worden de kijker twee fraai gestileerde, tintelende vazen gepresenteerd, terwijl een geaffecteerde, enigszins zware mannenstem zegt: ‘Gelet op de uitzonderlijke frisse uitstraling denk ik dat het een echte Ritzenhoff is. Puur kristalglas, volledig intact... En nu wilt u natuurlijk weten wat de waarde is...’

Daarop deelt een andere enthousiaste stem mee: ‘Twee kristalglazen bij Royal Club’, waarna de eerste stem besluit met: ‘Mag ik vragen, hoe bent u eraan gekomen?’

Dröge is onaangenaam verrast. Niet alleen wordt zijn stem nagebootst, vindt hij, maar de spreker bedient zich tevens van zijn karakteristieke spraakgebruik of, in de woorden van zijn advocaat later, ‘van een badinerende, zeer gemoduleerde wijze van praten en hij maakt gebruik van een chic vocabulaire en herkenbare slogans, die inmiddels karakteristiek zijn geworden voor Dröge’.

Volgens Dröge heeft Royal Club bewust de indruk gewekt dat hij weer meedoet met de Royal Club-commercial, terwijl hij dit nu juist nadrukkelijk heeft geweigerd. Daardoor heeft Royal Club, nog steeds volgens Dröge, onrechtmatig aangehaakt aan de populariteit van Dröge, nu hij zo’n populariteit heeft verworven dat commerciële exploitatie daarvan mogelijk is.

Wat heeft dit nog te maken met portretrecht? Alles en niets.

De stem is geen portret, geen afbeelding van iemands gelaat. Als men geen beroep kan doen op de bijzondere bepaling van het portretrecht, artikel 21 van de Auteurswet, hoeft men echter nog niet met lege handen te staan. Weliswaar is niet gehandeld in strijd met deze wettelijke bepaling, maar men kan ook een onrechtmatige daad begaan door een ander schade te berokkenen door onzorgvuldigheid, door te handelen in strijd met de zorgvuldigheid die men in het maatschappelijk verkeer jegens elkaar in acht behoort te nemen.

Voor het gebruik van portretten is het recht op verzilverbare populariteit erkend. Zou dat recht ook erkend worden als er geen sprake is van een portret, maar als het gaat om nabootsing van de stem, om het gebruik van iemands naam of andere persoonskenmerken?

De stem van Dröge had de testcase kunnen worden, maar de drie rechters van de Utrechtse rechtbank die de commercials ter zitting ‘een en ander maal hebben gezien en beluisterd’, komen tot de conclusie dat er geen sprake is van een frappante gelijkenis tussen de stem in de commercial waaraan hij niet meewerkt en de stem van Dröge in de commercials waaraan de persoon in kwestie wel meewerkt. Weliswaar zijn beide stemmen te scharen onder de categorie ‘geaffecteerde, gemaakt-deftige mannenstem’, maar een verder gaande, meer specifieke overeenstemming is de rechtbank niet opgevallen. En de rechtbank verwacht ook geen verwarring bij het publiek. Ten slotte vindt de rechtbank dat in de gewraakte commercial ook het taalgebruik niet specifiek van Dröge is. Er wordt geen gebruik gemaakt van slagzinnen of zinswendingen die karakteristiek zijn voor Dröge, het gaat om algemene woorden, ontleend aan de Nederlandse taal. In de woorden van de rechtbank: ‘De geaffecteerde, enigszins zware mannenstem van de eerste commercial, waarop Dröge door middel van deze procedure een claim tracht te leggen, is mogelijk kenmerkend voor bepaalde groepen in onze samenleving, maar aan dit stemtype komt geen specifiek onderscheidend vermogen of geïndividualiseerd karakter toe, zodat Dröge niet met recht kan staande houden dat Royal Club een stem heeft gebruikt die Dröge karakteriseert en waarop Dröge dus rechten heeft verworven, nog daargelaten de vraag of aan een karakteristieke stem op de grondslag van het algemene leerstuk van de onrechtmatige daad in rechte bescherming toekomt.’

Dröge verliest deze zaak dus en we krijgen geen antwoord op de vraag of er naast een commercieel portretrecht ook zoiets als een commercieel ‘stemrecht’ bestaat. Dit is misschien onbevredigend, want de rechtbank erkent dat vrienden en bekenden van Dröge hem hebben ‘gehoord’ en hem erop aanspraken.

De bekendste stem van Nederland

Aanzienlijk minder terughoudend dan de rechtbank in Utrecht is de president van de Amsterdamse rechtbank in de zomer van 2000 over een imitatie van de stem van koningin Beatrix. Het gaat om een radiocommercial van Monsterboard die haar vacaturesite aanprijst.

Kinderstem: ‘Mijn naam is Beatrix en het is mijn uitdrukkelijke wens...’

De stem gaat over in een stem die de koningin imiteert: ‘... om later, als ik groot zal zijn, vorstin te worden van dit mij zo dierbare land.’

Voice-over: ‘Het leven is kort. Go Go Go. Monsterboard.nl. De Internationale carrièresite.’

Als de Rijksvoorlichtingsdienst bezwaar maakt, zoekt de president van de rechtbank aansluiting bij het arrest over Martin de discodanser en gaat zelfs nog een stapje verder: ‘Uitgangspunt is dat in onze samenleving niemand het behoeft te dulden dat zijn persoonlijke karakteristieken tegen zijn wil worden gebruikt ter ondersteuning van commerciële activiteiten van een ander. Alleen al het bezwaar tegen het in verband gebracht worden met een anders commerciële activiteiten vormt voldoende rechtvaardiging voor een rechterlijk verbod. Dit ongeautoriseerde gebruik

door een ander vormt een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer, welke een rechterlijk verbod kan rechtvaardigen.’

Men kan zich volgens deze rechter dus niet alleen verzetten tegen het gebruik van zijn portret in zo’n context, maar ook tegen het gebruik van andere persoonlijke karakteristieken.

In het vorige hoofdstuk hebben we gezegd dat – anders dan bij Martin – niemand Hare Majesteit ervan zal verdenken te hebben meegewerkt aan deze commercial en dat iedereen beseft dat het hier om een imitatie van haar stem gaat. Daarom had de Amsterdamse rechtbankpresident de criteria van het discodanser-arrest niet zonder meer mogen toepassen. In zijn algemeenheid bevestigt deze rechter ons inziens echter terecht dat aanhaken bij iemands populariteit, ervan profiteren of de suggestie wekken dat zo’n persoon aan een commercial heeft meegewerkt en een bepaald product aanprijst, ook zonder dat er sprake is van een portret, onrechtmatig jegens die persoon kan zijn. Ofwel men maakt inbreuk op de exclusieve mogelijkheden om de populariteit te verzilveren, ofwel men maakt inbreuk op de privacy door een ongewenste associatie. Dat is al eerder in de rechtspraak beslist.

Wat heeft Ellen Brusse op haar toilettafel staan?

De bekende radio- en televisierepresentatrice Ellen Brusse wordt in 1999 geïnterviewd voor *Beau Monde*. In dit damesblad zegt ze onder andere: ‘Ik heb een vrij droge huid. Deze supervette nachtcrème van dr. Renaud is heerlijk en heeft ook nog een kalmerende werking.’ Dr. Renaud ziet zijn kans schoon om bij deze uitspraak aan te haken en laat paginagrote advertenties plaatsen in enkele tijdschriften: ‘Wat heeft radio- en televisierepresentatrice Ellen Brusse op haar toilettafel staan?’

De president van de rechtbank in Alkmaar vindt dat de exploitant opzettelijk en in strijd met de waarheid de indruk wekt

dat de advertentie met medewerking van Ellen Brusse tot stand is gekomen. Hij acht het aannemelijk dat haar exclusiviteit is weggelaten of verminderd en dat zij een aanzienlijke vergoeding zou hebben kunnen bedingen als zij haar naam aan een dergelijke advertentie zou verbinden.

Bedankt Mies!

Het is helemaal niet nieuw wat de Alkmaarse rechter doet in de zaak van Ellen Brusse. In de jaren zestig en zeventig verzette de bekende televisiepresentatrice Mies Bouwman zich tot tweemaal toe met succes tegen het gebruik van haar naam in reclamecampagnes. De eerste keer werd haar naam gebruikt op een grammfoonplaat die werd weggegeven bij aankoop van huishoudelijke artikelen, de tweede keer werd aangehaakt bij Mies' deelname aan een soeptest van Knorr. Ze heeft drie soepen geproefd en geeft de voorkeur aan de soep van Knorr-concurrent California. Knorr heeft – begrijpelijk – verder geen behoefte aan de inbreng van Mies en Mies loopt de haar in het vooruitzicht gestelde vergoeding van vijfduizend gulden mis.

Mies vertelt dit verhaal in een radio-interview en het wordt vervolgens breed uitgemeten in de pers, onder andere in het *Algemeen Handelsblad* onder titel 'Mies Knorrt niet om 5 mille'. California volstaat daarop met het plaatsen van een advertentie in verschillende kranten met de tekst 'Bedankt Mies!'. Mies spant een rechtszaak aan en krijgt een schadevergoeding van tienduizend gulden wegens onrechtmatig aanhaken bij haar bekendheid.

Mies zou Mies niet zijn als zij dit bedrag vervolgens niet ten goede laat komen aan een goed doel, in dit geval de Nederlandse Hart Stichting.

Als Pogorelich speelt is het muisstil in deze zaal.

Stelt u zich voor. U stapt in. Start de motor en bespeelt de toetsen van uw car-stereo.

Het 'adagio molto semplice e cantabile' zweeft door de ruimte.

De virtuoze Ivo Pogorelich bespeelt de toetsen van z'n piano. Vederlichte tonen dansen haarzuiver door de stille. U hoort uw eigen adem terwijl u luistert.

Dat realiseert u zich dat u inmiddels over de handend rijdt. En dat nageroeg geen enkel geluid de muziek en uw rust verstoort. U geeft een tevreden knipje op het stuur van uw Accord.

Hoe hebben ze hem in vredesnaam zo stil gekregen? Waarom hoor je zo weinig van de motor? Of van de wind?

Eigenlijk geldt voor Honda hetzelfde als voor Pogorelich en zijn instrument. Bevlogenheid en perfectie. De bevlogenheid om te nog nooit eerder behaalde prestaties te willen halen.

Daarom is de motor van de Accord bijzonder uitgerust met contra roterende balansen, die vrijwel alle trillingen van de lopende motor door een weggevoerde beweging compenseren.

Waarvoor de motor zo goed als trillingenvrij is en dus vrijwel geheel stil is werk doet.

Daarin ligtman door het variabele lucht-inlatiesysteem dat de motor extra stil en soepel maakt.

Ook structurele trillingen van de carrosserie zijn tot een minimum teruggebracht

met behulp van een computer die deze trillingen recht bij de ontvankelijk opvangt.

Waarom ze voortkomen konden worden met behulp van een cael-taan-systeem, dat ons in staat stelt om de carrosserie te compenseren met een precisie die valt uit te denken in haltonen van millimeters.

Inte we era bijzonder ook in staat stelt om de ruisafkeer nauden tussen portieren en stijl te reduceren van vier tot drie millimeter.

En daarom zijn we eigenlijk meteen bekend bij de windsnelheid van de Accord. Want snellere nauden brengen een betere aerodynamica en dus een rangere in stilere auto met zich mee.

Rest ons de sluiswerk van onze concentratie op wijden. Met als prokreatie de isolatie van het dak door middel van een honingraat-constructie.

Een methode, die wel heel erg doet denken aan die van bijvoorbeeld een professionele geluidstudio.

Waar doen ze het allemaal voor, vraag u zich af? Voor u, met het makkelijkste antwoord zijn. Maar we doen het ook omdat we gewoos van auto's bouwen houden.

Getuige de nieuwe Accord. Een wegen die moeiteloos kan wegliepen met vaak veel duurdere zakelijke middenklassen. Want ook daarin gaan we lever onze eigen weg dat dat we de gebaande paden berijden.

'n Honda gaat z'n eigen weg.

Het gebruik van de naam van de bekende pianist in deze advertentie voor Honda was niet geoorloofd.

Pogorelich in een Honda

Ivo Pogorelich is een beroemde concertpianist. Overal ter wereld geeft hij concerten, ook in Nederland. Autofabrikant Honda voert in 1990 een reclamecampagne in tijdschriften:

‘Stelt u zich voor. U stapt in, start de motor en bespeelt de toetsen van uw car-stereo.

Het “adagio molto semplice e cantabile” zweeft door de ruimte. De virtuoze Ivo Pogorelich bespeelt de toetsen van z'n piano. Vederlichte tonen dansen haarzuiver door de stille. U hoort uw eigen adem terwijl u luistert.

Eigenlijk geldt voor Honda hetzelfde als voor Pogorelich en zijn instrument. Bevlogenheid en perfectie.’

Naar het oordeel van de rechtbank in Rotterdam profiteert Honda hier duidelijk van de bekendheid en bijzondere kwaliteiten van Pogorelich voor eigen commerciële doeleinden en winstoogmerk. Honda sribbelt tegen door te stellen dat zij zich mag bedienen van de naam Pogorelich omdat deze concertpianist, afgezien van een kleine selecte groep van klassieke-muziek liefhebbers en enkele incidentele uitzonderingen, toch geen bekendheid en geen populariteit geniet. De rechtbank verwerpt dit verweer. Zelfs al zou het waar zijn dat Pogorelich minder bekend is, dan nog hoeft hij zich niet te laten welgevallen dat Honda ter bevordering van haar auto-verkopen vrijelijk en zonder zijn toestemming zijn naam en zijn kwaliteiten gebruikt om haar auto's aan te prijzen. Ook kunstenaars die minder bekend zijn, verdienen bescherming tegen zo'n gebruik van hun naam en kwaliteiten.

Pogorelich kreeg vijftigduizend gulden schadevergoeding.

Zelfs het gebruik van enkel de voornaam kan ongeoorloofd zijn, zodat presentator Gaston Starreveld – *Rad van Fortuin, Postcode Loterij Show* – zich met succes verzette tegen het gebruik van het zinnetje 'En Gaston... wat kunnen ze winnen bij BK-Gas?'. En wat te zeggen van een deel van de voornaam?

Floris Johan Cruijff

Floris Jan Bovelander is de Cruijff van het Nederlandse hockey. Hij speelde van 1984 tot 1996 in het Nederlands elftal. Bij nationale en internationale kampioenschappen was hij vele malen topscorer. In 1990 sluit Floris Jan een overeenkomst met sponsor Leomil, een fabrikant van sportschoenen. De sponsor ontwikkelt een speciale hockeyschoen, die in de handel wordt gebracht onder de merknaam Bovelander. Er zijn echter meer producenten van sportschoenen, zoals Dénor, die sportschoenen onder het merk

Cruyff Sports op de markt brengt. Ook deze ontwikkelt een hockeyschoen, de Stern, en prijst die aan door advertenties in *Sport International*, *Voetbal International* en *Hockeymagazine*:

Floris Johan Cruijff

Nu gaat Cruijff zich ook al met hockey bemoeien. En hoe. Door een hockeyschoen te ontwikkelen waar Cruijff zelf op zou gaan spelen als hij niet in Betondorp was geboren. Zie hier de Stern. Gemaakt van het allersoepelste leer en met een perfecte pasvorm. Een schoen die nog comfortabeler en nog stabiel is. Die een anti slip draaizone heeft en een uitgekiende schokdempende tussenzool. En Cruijff zou Cruijff niet zijn als hij niet nog iets nieuws in petto had. Evenals de voetbalschoenen uit de selectie zijn bovenwerk en zool van de Stern via een uniek lijmprocedé aan elkaar geklonken. Kortom, het is dus alleen nog een kwestie van tijd voordat Cruijff zijn debuut zal maken in het Nederlands hockeyelftal. CRUYFF SPORTS. HET SPORTMERK MET EEN WERELDNAAM.

Niet alleen Floris Jan Bovelander, maar ook zijn sponsor Leomil vinden dat hiermee afbreuk wordt gedaan aan het exclusieve gebruik van de naam Bovelander, waar de sponsor recht op heeft. De rechter oordeelt ook hier dat in strijd met de werkelijkheid de indruk wordt gewekt dat de advertentie met medewerking van Bovelander is geplaatst en dat terwijl Cruyff Sports wist of in elk geval hoorde te weten dat Bovelander onder contract staat bij Leomil, de producent van de Bovelander. Cruyff Sports moet onmiddellijk de advertentie met de naam Floris Johan staken, moet de advertentie in dezelfde bladen rectificeren en moet aan zowel de

hockeyer als de sponsor tienduizend gulden betalen als voorschot op de schadevergoeding.

In Oranje

Tot nu toe hebben wij alleen gevallen laten zien waarin het gebruik van een naam of andere persoonskenmerken in commercials volgens de rechter ongeoorloofd was. Het hoeft niet per se commercieel gebruik te zijn dat zo'n gebruik onrechtmatig kan maken. Het kan ook een aanslag zijn op de persoonlijke levenssfeer of de eer en goede naam. Dat overkwam – wij zijn toch in de sfeer van de sport – Ronald de Boer, voetballer bij Ajax, Barcelona, Glasgow Rangers en het Nederlands elftal.

Het is wederom de op mystificaties beluste *Panorama* die in juni 1998 vlak voor het wereldkampioenschap voetbal EXCLUSIEF 'HET GROTE RONALD DE BOER INTERVIEW' publiceert, met in de

Het grote 'Ronald de Boer interview' met de – piepkleine – foto van de gelijknamige sportmasseur uit Dommelen, die na het WK op vakantie gaat naar Italië. Misleidend.

kop 'Guus Hiddink is een lafaard'. De geïnterviewde noemt de bondscoach van het Nederlands elftal 'een slappe lul' en 'een lafaard, die niet eens de schoenen zou mogen poetsen van bijvoorbeeld Michels, Crujff of Van Gaal'. Verder zegt hij nog over zijn medespelers 'Persoonlijk zou ik Wim Jonk thuis laten' en 'Ik vrees dat Seedorf en Davids straks helemaal gaan doordraven', en over zijn eigen toekomst onthult hij: 'Als het WK voorbij is, ga ik naar Italië.'

Aan het eind komt de aap uit de mouw: bij een klein portretje van een man staat: 'Ronald de Boer (36) is sportmasseur te Dommelen. Na het WK gaat hij op vakantie naar Italië.'

De 'echte' Ronald de Boer vindt dat de publicatie in *Panorama* inbreuk maakt op zijn naam, zijn reputatie en zijn persoonlijke levenssfeer. Het blad verweert zich bij de rechter met de stelling dat de geïnterviewde sportmasseur, die nu eenmaal Ronald de Boer heet, het recht heeft om zijn mening te zeggen. Mocht er enige verwarring zijn, dan wordt die aan het eind van het artikel weggenomen. Het is maar een grap, die 'moet kunnen' en die valt onder de vrijheid van meningsuiting. Bovendien moeten bekende mensen zoals de profvoetballer Ronald de Boer zich meer laten welgefallen dan minder bekende mensen.

De president van de rechtbank in Amsterdam vindt dit grapje te ver gaan. De manier waarop het interview is aangekondigd op de voorpagina als 'Hét Oranje-interview' en in de inhoudsopgave en bij het artikel als 'HET GROTE RONALD DE BOER INTERVIEW' is ronduit misleidend. Bovendien legt *Panorama* De Boer uitlatingen in de mond die kwetsend zijn voor de mensen met wie hij werkt, zoals de bondscoach en andere spelers. De Boer hoeft zelfs 'als hoge boom' niet te aanvaarden dat op deze manier wordt aangehaakt aan zijn bekendheid. De foto van de werkelijk geïnterviewde aan het slot van het artikel kan de indruk niet wegnemen

dat het gaat om de mening van De Boer. Onder deze omstandigheden vindt de rechter het recht van de voetballer op zijn eer en goede naam zwaarder wegen dan het recht van *Panorama* op vrijheid van meningsuiting. *Panorama* wordt veroordeeld tot het publiceren van een rectificatie en een voorschot op de schadevergoeding van vijftienduizend gulden.

Inderdaad, grapje moet kunnen, maar hoe duidelijk is dit grapje? Volgens deze rechter ligt het er in elk geval niet duimendik boven op en was het zelfs 'ronduit misleidend'.

We zien in de rechtspraak dus toch regelmatig dat het aanhaken bij iemands populariteit, ook waar geen sprake is van een portret, onrechtmatig wordt bevonden, omdat het in strijd is met de algemene zorgvuldigheidsnorm. Het in commercials zonder toestemming profiteren van iemands naamsbekend is net als het zonder toestemming gebruiken van iemands portret ongeoorloofd. De populaire Nederlander kan immers een hoge vergoeding bedingen voor zijn medewerking aan zo'n reclame. Bij de koningin en bij Ronald de Boer zagen we dat niet zozeer inbreuk wordt gemaakt op de commerciële mogelijkheden van deze hoge bomen, maar dat hun privacy en goede naam wordt aangetast.

Als men in dit soort gevallen een beroep doet op het 'grapje moet kunnen', dan is van belang of het gebruik van andermans naam (of stem) misleidend is dan wel notoir een fake, net zoals dat bij het manipuleren van portretten en het inzetten van look-alikes het geval is. Maar dan moet men wel een rechter treffen die ontvankelijk is voor zo'n beroep op zijn gevoel voor humor.

VERWERKTE RECHTSPRAAK:

- Pres. Rb. Almelo 23 april 1964, *NJ* 1964, 304 (*Mies Bouwman*)
HR 16 januari 1970, *NJ* 1970, 220 m.nt. G.J. Scholten (*Ja zuster, nee zuster*)
- Rb. Zwolle 24 november 1971, *NJ* 1972, 285 (*Mies Bouwman*)
HR 19 januari 1979, *NJ* 1979, 383 m.nt. L. Wichers Hoeth; ook *BIE* 1979, p. 163 en *AMI* 1979-3, p. 52 m.nt. J.H. Spoor (*'t Schaep met de Vijf Pooten*)
- Rb. Rotterdam 4 februari 1994, *NJ* 1995, 39, *IER* 1996-3, 113 en 22 juni 1995, *IER* 1996-3, p. 116 (*Pogorelich/Honda*)
- Pres. Rb. Amsterdam 22 december 1994, *AMI* 1995-7, p. 136 m.nt. J.H. Spoor, *Mediaforum* 1995, p. B19, *IER* 1995, p. 61 (*Silvia Millecam*)
- Rb. Utrecht 4 december 1996, *NJ* 1998, 43 (*Stem Gert-Jan Dröge*)
HR 2 mei 1997, *NJ* 1997, 661 m.nt. D.W.F. Verkade; ook: *AMI* 1997-7, p. 143-145 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Discodanser M.*)
- Pres. Rb. Den Bosch 18 november 1997, *Mediaforum* 1998-1, nr. 3 (*Floris Johan Cruijff*)
- Pres. Rb. Amsterdam 11 juni 1998, *KG* 1998, 195 (*Ronald de Boer*)
- Pres. Rb. Alkmaar 17 september 1999, *AMI* 2000-1, p. 20 (*Ellen Brusse*)
- Pres. Rb. Amsterdam 7 juli 2000, *KG* 2000, 115; ook: *Mediaforum* 2000-9, nr. 56 m.nt. J.J.C. Kabel (*Stem koningin Beatrix*)
- Rb. Amsterdam 1 mei 2002, *Mediaforum* 2002-9, p. 284 (*Gaston Starreveld*)

De naakte waarheid

Epiloog en verantwoording

Mevrouw Jansen stelt dat meneer Pietersen zonder haar toestemming een naaktfoto van haar in het blad *Naturisme* heeft doen afdrukken.

Meneer Pietersen beweert echter dat de afgebeelde in het blad niet mevrouw Jansen is, maar zijn eigen echtgenote, mevrouw Pietersen. Ter zitting is ook die echtgenote verschenen teneinde het ongelijk van mevrouw Jansen aan te tonen, getuige de zinsnede in haar schriftelijke verklaring: ‘[...] dat ik hier nu sta om mijn lichaamsdelen te tonen voor de rechter.’

Zover heeft de kantonrechter te Zwolle het evenwel niet laten komen, alleen al niet omdat de bewijslevering buiten aanwezigheid van de niet-verschenen mevrouw Jansen in strijd zou komen met de goede procesorde en een grondige vergelijking tussen de twee dames onmogelijk was.

Mevrouw Jansen heeft volgens de rechter toen toch maar de naakte waarheid onder ogen gezien en haar eis ingetrokken. Maar zij wil wél dat meneer Pietersen wordt veroordeeld tot betaling van de proceskosten, omdat zij zegt van meet af aan bereid te zijn geweest de zaak in der minne te regelen, maar dit argument heeft volgens de kantonrechter weinig om het lijf. Mevrouw Jansen is de in het ongelijk gestelde partij. Het blote feit dat meneer Pietersen ten onrechte is aangesproken, rechtvaardigt niet de conclusie dat hij voor de proceskosten moet opdraaien.

Kledingpech eigen schuld? 'Het schadeveroorzakend handelen is niet gelegen in het achterwege laten van ondergoed, maar in de beslissing van Privé om de foto te publiceren.'

Soms inspireert een zaak de rechter tot een onverholen blijk van scepsis: 'Mens, waarom valt u mij hiermee lastig?' De Romeinen zeiden het al: *De minibus non curat praetor*, de rechter is er niet voor wisewasjes. De kantonrechter in Zwolle wist dat op de hier vermelde wijze nog geestig te verwoorden bovendien. Soms is de rechter misschien onbedoeld geestig, zoals in het vonnis over de mevrouw die 'kledingpech' had toen haar bloesje openviel en een blote borst zichtbaar werd. Een foto daarvan werd met spottend commentaar in *Privé* gepubliceerd. Het blad vond dat mevrouw – geen bekende persoon – dan maar ondergoed had moeten dragen onder zo'n gewaagde creatie. De rechter noemde dit standpunt ondeugdelijk: 'Het schadeveroorzakend handelen is niet gelegen in het achterwege laten van ondergoed, maar in de beslissing van *Privé* om de foto te publiceren.'

Geen handleiding

Dit boek is géén handleiding voor 'slachtoffers' van portretrecht-schendingen, noch voor fotoredacteuren van kranten en tijdschriften of programmamakers bij de omroep. Wij hebben ook geen praktische tips gegeven aan bekende Nederlanders over hoe zij hun

portretrecht kunnen uitbaten. Men doet er goed aan in voorkomende gevallen een advocaat te raadplegen, liefst een die gespecialiseerd is in auteurs- en mediarecht. Dan kent hij het klappen van de zweep. Zoals wij hierboven zagen, is het lang niet altijd verstandig meteen maar een gerechtelijke procedure te beginnen. Soms wordt de zaak er alleen maar erger mee, bijvoorbeeld door de nieuwe publiciteit die zo'n procedure met zich meebrengt én door de hoge kosten die men riskeert. Een wijs jurist heeft ooit gezegd dat het als een vriendendienst moet worden beschouwd iemand af te raden naar aanleiding van een perspublicatie naar de rechter te stappen. Een andere jurist zei het wat directer, toen hij een gekwetste cliënt beminnelijk maar overtuigend uitlegde dat die zich met zijn kwetsuren niet zozeer tot zijn advocaat moest wenden als wel tot een psychiater. Dat wil niet zeggen dat men alles over zijn kant hoeft te laten gaan. Wij hebben in dit boekje voldoende gevallen laten zien waarin een beroep op het portretrecht bij de rechter volstrekt terecht slaagde. Ook daarin kan een verstandig advocaat zijn cliënt adviseren.

Fotoredacteuren en programmamakers doen er goed aan bij twijfel over een voorgenomen publicatie of uitzending de juridisch adviseur van hun bedrijf om raad te vragen.

Schadevergoedingen

Omdat dit boek dus geen handleiding is voor portretrechtprocedures, hebben wij ook betrekkelijk weinig aandacht besteed aan de hoogte van de schadevergoedingen die bij een veroordeling plegen te worden opgelegd. De Nederlandse rechter is niet erg scheutig met het opleggen van hoge smartengelden als vergoeding voor de geleden immateriële schade, een ander woord voor gevoelens van ongenoegen en gederfde levensvreugde. Door de

bank genomen gaat het om bedragen tussen de duizend en vijfduizend euro, met uitschieters naar boven en naar beneden, afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Die kunnen telkens weer anders zijn en per geval zal dan ook beslist moeten worden hoeveel men gaat eisen. Dat hangt er uiteraard van af hoe aannemelijk men de geleden schade kan maken. Ook de materiële schade zal men moeten aantonen of minstens aannemelijk moeten maken, bijvoorbeeld door aan te geven wat de gederfde inkomsten zijn geweest. Ook hierover kunnen wij verder in het algemeen niet veel zeggen. Wat wij wel kunnen zeggen, is dat een voorschot op de schadevergoeding een snelle reactie kan zijn op de geconstateerde onrechtmatige publicatie die de schade kan beperken, zoals de Hoge Raad in het naturiste-arrest heeft erkend. In kort geding kan men zo'n voorschot eisen.

Beoordelingspatroon

Waarover dit boekje dan wel gaat, heeft de lezer inmiddels – dat hopen wij althans – begrepen. Wij hebben laten zien wat de algemene regels zijn en hoe de rechter die probeert toe te passen. Soms is dat niet moeilijk. Als de geportretteerde willens en wetens toestemming heeft gegeven en daardoor afstand gedaan van zijn portretrecht, dan zal de rechter hem meestal moeten teleurstellen. Maar vaker liggen de zaken wat gecompliceerder, dan is er een conflict tussen twee grondrechten, te weten de vrijheid van informatie waarop de media zich beroepen, en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, waarop de geportretteerde zich beroept. De rechter beslist in dit conflict door deze twee grote en fundamentele belangen tegenover elkaar af te wegen en dat kan hij alleen maar doen door alle omstandigheden van het geval in zijn overwegingen te betrekken. De ene omstandigheid pleit wat

meer voor toewijzing van de vordering, de andere voor afwijzing. Wat wij hebben proberen te laten zien, is hoe die telkens wisselende omstandigheden in de beoordeling worden betrokken en hoe de rechter op grond daarvan tot zijn conclusie komt. Wij hebben dus geprobeerd het beoordelingspatroon te laten zien, niet meer en niet minder.

Verantwoording

De verhalen in dit boekje zijn in zoverre levensecht dat zij nagenoeg allemaal zijn ontleend aan conflicten die voor de rechter zijn uitgevochten. Waar de rechter slechts die feiten vaststelt die voor zijn beslissing relevant zijn, hebben wij de vrijheid genomen de verhalen hier en daar een klein beetje in te kleuren. Namen zijn – behalve als het gaat om bekende personen – gefingeerd en hier en daar hebben wij er voor het verhaal ook wat andere dingen bij verzonnen.

De beslissingen en overwegingen van de rechter geven wij veelal in onze eigen woorden weer. Soms leggen wij hem overwegingen van een andere rechter in een vergelijkbare zaak in de mond. Maar wij staan ervoor in dat onze weergave steeds de kern van de rechtspraak raakt. Voor wie dat wil controleren, hebben wij de vindplaatsen vermeld waar men de authentieke teksten van de verwerkte vonnissen of arresten erop kan nalezen. Op deze wijze hopen wij een balans te hebben gevonden tussen enerzijds de controleerbaarheid van wat wij hebben geschreven en anderzijds de toegankelijkheid en leesbaarheid van dit boekje voor iedereen. Het betreft immers een recht dat ook iedereen aangaat.

Schending portretrecht?

Een probleem dat ons parten speelt, betreft de illustraties. Het zijn juist gepubliceerde portretten die tot de besproken conflicten bij

de rechter aanleiding gaven en hoe kunnen wij die conflicten nu beter illustreren dan aan de hand van juist de gewraakte afbeeldingen? Maar hoe ontkomen wij daarmee aan een nieuwe schending van het portretrecht, terwijl wij door dit boekje te schrijven pretenderen daar alles van te weten? Bij de timmerman hangen de deuren scheef, zou men ons dan kunnen verwijten. Voor de openbaarmaking zonder toestemming van de portretmaker beroepen wij ons op het citaatrecht, waarbij wij – voorzover wij die konden achterhalen – steeds de naam van de maker in de tekst hebben vermeld. Mocht iemand zich in dat opzicht te kort gedaan voelen, laat het ons weten en wij zullen het in een volgende druk corrigeren.

Maar de auteursrechtelijke regel van het citaatrecht geldt niet vanzelfsprekend ook voor een mogelijke inbreuk op de privacy. Wij hebben er daarom voor gekozen dat de illustraties een zo goed mogelijk beeld moeten geven van het geschetste conflict. Als dat nodig en mogelijk is door tegelijkertijd het portret onherkenbaar te maken, hebben wij dat gedaan. Is dat niet het geval, dan kozen wij voor publicatie van het conflictueuze portret en vertrouwen erop dat de daarmee mogelijk gepaard gaande inbreuk op de privacy van de betrokkene van zo geringe aard is dat zij – mede door het tijdverloop sinds de desbetreffende rechtszaak alsmede door de zakelijke context van dit boekje waarin het thans wordt openbaar gemaakt – niet opweegt tegen de informatieve waarde van de illustratie bij ons betoog.

Een en ander moet bijdragen aan het doel van dit boekje. Dat is het voor een groot publiek toegankelijk maken van een vaak voorkomend juridisch probleem, dat meestal even herkenbaar is als fundamenteel, namelijk een conflict tussen twee grondrechten.

Mr. Gerard Mom, mr. Elsbeth Polak, mr. Feer Verkade en Sytze van der Zee hebben het manuscript kritisch gelezen. Van hun op- en aanmerkingen hebben wij dankbaar gebruik gemaakt. Wij

zijn hun daarvoor erkentelijk. Uiteraard blijven wij als auteurs verantwoordelijk.

Amsterdam, maart 2003

Gerard Schuijt

Dirk Visser

VERWERKTE RECHTSPRAAK

HR 30 oktober 1987, *NJ* 1988, 277 m.nt. L. Wichers Hoeth

(Naturiste)

Pres. Rb. Amsterdam 18 februari 1993, *AMI* 1993-6, p. 110

(Blote borst)

Ktr. Zwolle 20 januari 2002, *Mediaforum* 2002-3, p. 92

(Jansen vs. Pietersen)

Enkele wetsteksten

Auteurswet

Artikel 19

1. Als inbreuk op het auteursrecht op een portret wordt niet beschouwd de verveelvoudiging daarvan door, of ten behoeve van, den geportretteerde of, na diens overlijden, zijne nabestaanden.
2. Bevat eene zelfde afbeelding het portret van twee of meer personen, dan staat die verveelvoudiging aan ieder hunner ten aanzien van andere portretten dan zijn eigen slechts vrij met toestemming van die andere personen of, gedurende tien jaren na hun overlijden, van hunne nabestaanden.
3. Ten aanzien van een fotografisch portret wordt mede niet als inbreuk op het auteursrecht beschouwd het openbaar maken daarvan in een nieuwsblad of tijdschrift door of met toestemming van een der personen, in het eerste lid genoemd, mits daarbij de naam des makers, voor zoover deze op of bij het portret is aangeduid, vermeld wordt.
4. Dit artikel is slechts van toepassing ten aanzien van portretten, welke vervaardigd zijn ingevolge eene opdracht, door of vanwege de geportretteerde personen, of te hunnen behoeve aan den maker gegeven.

Artikel 20

1. Tenzij anders is overeengekomen is degene, wien het auteursrecht op een portret toekomt, niet bevoegd dit openbaar te maken zonder toestemming van den geportretteerde of, gedurende tien jaren na diens overlijden, van diens nabestaanden.
2. Bevat eene zelfde afbeelding het portret van twee of meer personen, dan is ten aanzien van de gansche afbeelding de toestemming vereischt van alle geportretteerden of, gedurende tien jaren na hun overlijden, van hunne nabestaanden.
3. Het laatste lid van het voorgaande artikel is van toepassing.

Artikel 21

Is een portret vervaardigd zonder daartoe strekkende opdracht, den maker door of vanwege den geportretteerde, of te diens behoefte, gegeven, dan is openbaarmaking daarvan door dengene, wien het auteursrecht daarop toekomt, niet geoorloofd, voor zoover een redelijk belang van den geportretteerde of, na zijn overlijden, van een zijner nabestaanden zich tegen de openbaarmaking verzet.

Artikel 22

In het belang van de openbare veiligheid alsmede ter opsporing van strafbare feiten mogen afbeeldingen van welken aard ook door of vanwege de justitie worden veelevoudig en openlijk tentoongesteld en verspreid.

Artikel 25a

In deze paragraaf worden onder nabestaanden verstaan de ouders, de echtgenoot of de geregistreerde partner en de kinderen. De aan de nabestaanden toekomende bevoegdheden kunnen zelfstandig door ieder van hen worden uitgeoefend. Bij

verschil van mening kan de rechter een voor hen bindende beslissing geven.

Artikel 30

Indien iemand zonder daartoe gerechtigd te zijn een portret openbaar maakt gelden ten aanzien van het recht van den geportretteerde dezelfde bepalingen als in de artikelen 28 en 29 met betrekking tot het auteursrecht zijn gesteld.

Artikel 35

1. Hij die zonder daartoe gerechtigd te zijn een portret in het openbaar ten toon stelt of op andere wijze openbaar maakt, wordt gestraft met geldboete van de vierde categorie.
2. Het feit is eene overtreding.

Burgerlijk Wetboek

Onrechtmatige daad

Artikel 162

1. Hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden.
2. Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.
3. Een onrechtmatige daad kan aan de dader worden toegerekend, indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een

oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt.

Wetboek van Strafrecht

Heimelijk cameragebruik in woning of besloten lokaal

Artikel 139f

Met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vierde categorie wordt gestraft:

1°. hij die, gebruik makende van een door een list of een kunstgreep daartoe geschapen gelegenheid, van een in een woning of een niet voor het publiek toegankelijk lokaal aanwezige persoon met een technisch hulpmiddel opzettelijk een afbeelding vervaardigt waardoor diens rechtmatig belang kan worden geschaad;

2°. hij die de beschikking heeft over een afbeelding welke, naar hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, door of ten gevolge van een onder 1° strafbaar gestelde handeling is verkregen.

(Wetsontwerp 27 732, Artikel 139f, onderdeel 1°, komt te luiden:

1°. hij die, gebruik makende van een technisch hulpmiddel waarvan de aanwezigheid niet op duidelijke wijze kenbaar is gemaakt, opzettelijk en wederrechtelijk van een persoon, aanwezig in een woning of op een andere niet voor het publiek toegankelijke plaats, een afbeelding vervaardigt;)

Artikel 139g

Met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vierde categorie wordt gestraft hij die een afbeelding, als bedoeld in het vorige artikel, onder 2°, openbaar maakt.

Heimelijk cameratoezicht in besloten ruimte

Artikel 441b

Met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van de derde categorie wordt gestraft hij die, gebruik makende van een daartoe aangebracht technisch hulpmiddel waarvan de aanwezigheid niet op duidelijke wijze kenbaar is gemaakt, in een voor het publiek toegankelijke besloten ruimte, waarin spijzen, dranken of andere waren aan particulieren worden geleverd, van een daarin aanwezige persoon een afbeelding vervaardigt.

(Wetsontwerp 27 732

In artikel 441b wordt ‘in een voor het publiek toegankelijke besloten ruimte, waarin spijzen, dranken of andere waren aan particulieren worden geleverd, van een daarin aanwezige persoon een afbeelding vervaardigt’

vervangen door: ‘van een persoon, aanwezig op een voor het publiek toegankelijke plaats, wederrechtelijk een afbeelding vervaardigt.’)

Verklarende woordenlijst

Ami = Tijdschrift voor Auteurs-, media- en informatierecht

ARREST

Uitspraak van de Hoge Raad, van een gerechtshof (hof) of van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

BODEMPROCEDURE

Gewone, vaak tijdrovende, procedure die meestal bij de rechtbank begint. Deze procedure kan volgen op een kort geding (zie KORT GEDING), maar kan ook worden begonnen zonder dat een kort-geding-procedure is gevolgd.

CASSATIE

Letterlijk verbreking of vernietiging. Cassatie is de ‘vernietiging’ door de Hoge Raad van uitspraken van lagere rechters in het belang van de eenheid van recht. De Hoge Raad oordeelt niet over de feiten van een bepaalde zaak, maar beslist alleen of de vormvereisten juist zijn nageleefd en of het recht goed is toegepast. Tot de vormvereisten hoort ook een kloppende, niet-onbegrijpelijke redenering. Als de Hoge Raad een uitspraak van een lagere rechter vernietigt, kan hij de zaak zelf beslissen, als dat mogelijk is zonder opnieuw de feiten te beoordelen. Als dat laatste wel nodig is, verwijst hij de zaak naar een andere rechter die de feiten opnieuw moet beoordelen aan de hand van de door de Hoge Raad aangegeven maatstaven.

EHRM = Europees Hof voor de Rechten van de Mens, zie
EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS.

EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is ingesteld door de Raad van Europa, dat wil zeggen door de staten die het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden hebben ondertekend en geratificeerd. Het EHRM oordeelt over klachten van burgers van deze staten over beweerde schending van bepalingen uit het verdrag, zoals over schending van de vrijheid van meningsuiting, van de persoonlijke levenssfeer of van het recht op een eerlijk proces. Het EHRM is gevestigd in Straatsburg. Het EHRM is internationaal samengesteld. Er zijn vier secties, elk bestaande uit tien rechters.

GERECHTSHOF

Een gerechtshof – ook wel kort: hof – is een rechterlijke instantie waar drie rechters over een zaak oordelen en waarbij men in hoger beroep kan tegen een vonnis van een rechtbank. Er zijn in Nederland vijf gerechtshoven. Een uitspraak van een gerechtshof noemt men een arrest.

HOF

Zie GERECHTSHOF

HOGE RAAD

De Hoge Raad der Nederlanden is het hoogste nationale rechtscollege. Hij houdt zich vrijwel uitsluitend bezig met cassatie (zie CASSATIE), vandaar dat men spreekt van ‘in cassatie gaan’, dat wil zeggen in beroep bij de Hoge Raad. De Hoge

Raad is gevestigd in Den Haag. Een uitspraak van de Hoge Raad noemt men (meestal) een arrest.

HR = Hoge Raad, zie HOGE RAAD

KANTONGERECHT

De kantongerechten zijn bestuurlijk ondergebracht bij de rechtbanken (zie RECHTBANK). Bij de sector kanton worden onder andere huurzaken, arbeidszaken en geldvorderingen tot € 5000,- behandeld. Tot 1 januari 2002 kon men tegen een vonnis van de kantonrechter in hoger beroep gaan bij de rechtbank. Sinds die datum oordeelt het gerechtshof over zo'n hoger beroep. De kantonrechter is een alleensprekende rechter.

KG = Kort geding, weekblad waarin de belangrijkste kort-geding-rechtspraak wordt gepubliceerd. Zie KORT GEDING.

KORT GEDING

Spoeedprocedure bij de rechtbank. Tot 1 januari 2002 werd deze gevoerd bij een (vice-)president van een rechtbank, die sindsdien voorzieningenrechter wordt genoemd. De uitkomst van een kort geding heeft een voorlopig karakter. De rechter wordt om een spoedeisende voorziening gevraagd, zoals het stopzetten van een onrechtmatige situatie, een verbod om iets te herhalen en het plaatsen van een rectificatie. In zo'n procedure wordt dan ook geen schadevergoeding toegekend, maar in voorkomende gevallen slechts een voorschot op een in een bodemprocedure (zie BODEMPROCEDURE) te vorderen schadevergoeding. Laat men zo'n bodemprocedure achterwege, dan wordt de uitslag van het kort geding toch definitief. Van een vonnis in kort geding kan men in hoger beroep gaan bij het gerechtshof en daarna eventueel in cassatie bij de Hoge Raad.

m.nt. = met noot, d.z.w. commentaar op een rechterlijke uitspraak.

NJ = Nederlandse Jurisprudentie, weekblad waarin de belangrijkste rechtspraak wordt gepubliceerd.

ONRECHTMATIGE DAAD

Een onrechtmatige daad is een doen of nalaten waardoor men bij een ander schade veroorzaakt, terwijl dat doen of nalaten in strijd is met de wet, met een rechtsplicht of met de zorgvuldigheid die men in het maatschappelijk verkeer jegens elkaar in acht behoort te nemen. De benadeelde kan in dat geval de schade verhalen op degene die onrechtmatig handelt of heeft gehandeld. De burgerlijke rechter – niet de strafrechter – oordeelt over de vraag of er onrechtmatig is gehandeld en of en hoe de schade vergoed dient te worden.

Pres. = president (zie KORT GEDING).

Rb. = Rechtbank (zie RECHTBANK).

RECHTBANK

Een rechtbank is een rechterlijke instantie waar meestal drie rechters in eerste instantie over een zaak oordelen. In een kort-geding-procedure (zie KORT GEDING) oordeelde tot 1 januari 2002 een (vice-)president van de rechtbank, die sindsdien voorzieningenrechter wordt genoemd. De uitspraak van een rechtbank noemt men een vonnis. Er zijn in Nederland negentien rechtbanken. Wanneer men het niet eens is met het vonnis, kan men in hoger beroep gaan bij het gerechtshof.

VONNIS

Uitspraak van een rechtbank (zie RECHTBANK) of van een kantonrechter (zie KANTONGERECHT).

Vzr. = Voorzieningenrechter; zie KORT GEDING.

Literatuur over portretrecht

- ‘Contouren van een portretwet. Praeadvies van de Commissie Portretrecht van de Vereniging voor Media- en Communicatierecht’, *Mediaforum* 1996-10, p. RI-RI2
- Gerbrandy, S., *Kort commentaar op de Auteurswet 1912*, Arnhem: Gouda Quint 1988, p. 268-282
- Lingen, N. van, *Auteursrecht in hoofdlijnen*, Groningen: Martinus Nijhoff, 2002, p. 152-157
- Oerle, R.K.C. van, ‘Hoofdenhandel, het portret als handelswaar’, in: P.B. Hugenholtz & Jonge Balie Congrescommissie, *Recht in de kijker – Het recht en de media*, Zwolle: Tjeenk Willink 1990, p. 113-126
- Onrechtmatige Daad*, Deventer: Kluwer (losbladig), Hoofdstuk VII (Schuijt), aant. 122-139
- Pinckaers, J.C.S., *From Privacy Toward a New Intellectual Property Right in Persona* (diss. Universiteit van Amsterdam) Den Haag: Kluwer Law International 1996
- Polak, E.M., ‘Kop erop of kop eraf? Persfoto’s en portretrecht’, in: P.B. Hugenholtz & Jonge Balie Congrescommissie, *Recht in de kijker – Het recht en de media*, Zwolle: Tjeenk Willink 1990, p. 101-111
- Spoort, J.H., & D.W.F. Verkade, *Auteursrecht – Auteursrecht en naburige rechten*, Deventer: Kluwer 1993, p. 261-295

Register

Namen van personen en media, d.w.z. uitgevers, kranten en tijdschriften, omroepen, omroepprogramma's e.d.

- Alberti, Willeke 52, 52, 56, III,
122
Algemeen Handelsblad 129
Algemeen Nederlands
Persbureau (ANP) 59
Amerongen, Martin van 18, 24
Asser, Eli 98
Barend, Sonja 52, 52, 57, III, 122
Beatles, The 103, 109
Beatrix, koningin 13-14, 113-114,
118-119, 121, 122-123, 127, 136
Beau Monde 128
Bed- en andere geheimen 10-11,
37, 39
Bernhard, prins 28, 119
Beurden-Schildkamp, Margot
van 102
Bijlhout, Philomena 68
Blik op de weg 11, 84-85
Bloemendaal, Adèle 97-98, 97,
Blok, Hetty 27-28, 27, 31-32
Blond, blond & blond 86
Bloom, Phil 41-42, 43, 46
Boer, Ronald de 133-136, 133
Borst, Els 112, 117
Bouterse, Desi 69
Bouwman, Mies 129, 136
Bovelanders, Floris Jan 131-132
Brandsteder, Ron 116, 123
Breekijzer 11, 76, 81, 85, 96
Brouwers, Dolf 32-33, 32, 36, 52,
57
Brusse, Ellen 128-129, 136
Bureau Bijlmer 90, 95
Claudia 34-35
Claus, prins 113-114
Courbois, Kitty 32, 36, 55, 57
Crime Time 73, 76, 84
Cruijff, Johan 28, 30, 131-132,
134, 136
Davids, Edgar 28
De gulle minnaar 23
Dekkers, Daphne 35
Diana, prinses 119
Dicampos, Peter 42
Dijk, Quirine van 105, 110
Dröge, Gert-Jan 13-14, 124-127,
136
Drucker, H.L. 21
Drumpt, Ella van 23-24

- E., Ferdi 59-68, 60, 68, 71
- Elizabeth, koningin 119, 123
- Essaïdi, M.H. 77, 79
- Evangelische Omroep (EO)
78-79, 89-90
- Feyenoord (voetbalvereniging)
102, 109
- Fontein, Kees 48
- Fortuyn, Pim 28-30, 29, 66
- Froger, René 116, 122
- G., Volkert van der 65-67, 66
- Gaal, Louis van 134
- Gay Krant* 11, 12, 41, 54, 107, 108
- Geïllustreerde Pers BV 10
- Glamourland* 124
- Goede tijden slechte tijden* 43, 70
- Gootjes, Theo 70
- Gordon 116
- Grijn, Arjen van der 34
- Havertong, Gerda 55, 57
- Hazes, André 100
- Heijermans, Herman 32
- Heijn, Gerrit-Jan 59-60
- Heinsbroek, Herman 34
- Henneman, Maria 116, 122
- Hiddink, Guus 134
- IPA (verzekeringsmaatschappij)
81, 90
- Irene, prinses 114-116, 122
- Ja zuster, nee zuster* 26, 27, 30,
36, 136
- Jeltsin, Boris 119, 122
- Jiskefet* 34
- Jongewaard, Leen 27-32, 27,
97-98, 97
- Kamphuis, Bart 77
- Keyl, Catherine 106-107, 110
- Koeman, Ronald 116, 123
- Kok, Wim 112, 117
- Koot en Bie* 34
- Kooten, Kees van 34
- Kopspijkers* 34
- Kramer, Yep 102
- Kroes, Neelie 70-72, 71
- Kronenzeitung* 69
- Levensboom, De* 32, 55
- Lingen, N. van 24
- Maaren-van Balen, L.M. van 15
- Máxima, prinses 19-22, 111-112,
117, 122
- Medisch Centrum West* 23
- Meuldijk, Belinda 116, 122
- Meulen, A.A.M. van der 15-18,
17, 18, 24
- Michels, Rinus 134
- Mierlo, Hans van 112, 117
- Millecam, Silvia 12, 13, 34-36, 34,
136
- Mom, Gerard 142
- Naturistengids* 25-31, 25, 40
- Nederhorst, Guusje 43, 47, 102
- Nederlandse Omroep Stichting
(NOS) 61, 97
- News* 64, 72

- Niessen, F.M. 81, 90
Nieuwe Revu 7-10, 24, 30, 32, 46-54, 52, 67-68, 72, 75
 Nijs, Rob de 116, 122
 Oekel, Sjef van 32-33, 32, 36, 52, 57
 Overmars, Marc 116, 122
Panorama 31, 52, 52, 60-63, 102, 105-106, 106, 111-112, 117, 122, 133-135
Playboy 13, 23
 Pogorelich, Ivo 130-131, 136
Privé 106, 114-116, 138, 138
 Römer, Piet 97-98, 97
 Rooy, John de 114
Rosie 54
 Rost van Tonningen, M.M. 32
Rotterdams Dagblad 70-71
 RTL 37-40, 44, 54, 69, 79-81, 95
 Ruys de Beerenbrouck, jhr Charles J.M. 70-71
 Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) 112, 118, 127
 SBS6 86-90
't Schaep met de vijf Pooten 97-98, 97, 110, 122, 136
 Schinkel, firma 80-81, 94-95
 Schmidt, Annie M.G. 27
 Scholten, Teddy 100-101, 101, 104, 109
 Seedorf, Clarence 134
Sex, de stand van zaken 43, 46
 Spice Girls 103
Spoekhuis 11, 79-80, 85, 94, 96
 Stam, Nico van der 97-98
 Starreveld, Gaston 131, 136
 Stolk, Paul 59-63, 68, 72
 Storms, Pieter 11, 76, 81-90
Taxi 11, 76
 Thijn, Ed van 34
 TROS 46, 73-90
 Ulsen, Henk van 102, 110
 Vanderlijde, Arnold 102, 105, 106, 108, 112
 Verbeke, F.H. 117, 122
 Verkade, Feer 142
 Vlucht, Bram van der 33-36, 33
 VNU 98-100
 Vries, Sjoerd de 15, 17, 18, 24
 VSB 119
 Wessel, Gerard 8
 Willem-Alexander, prins 19-22, 112-114, 122
 Zalm, Gerrit 112, 117
Zembla 47

ISBN 90 5330 361 8
NUR 820

© 2003 Gerard Schuijt en Dirk Visser, Amsterdam

TEKSTCORRECTIE

Sjoerd de Jong

BOEKVERZORGING

MMS Grafisch Werk, Amsterdam

FOTO AUTEURS

Kors van Bennekom

MET DANK AAN

Willem, Theo van den Boomgaard, Theo Gootjes,
Herman Strover, Roel Rozenburg, Rob Wouda
en *Panorama*

DRUK

Haasbeek, Alphen aan den Rijn

www.metsenschilt.com

Wanneer kunnen bekende Nederlanders bezwaar maken tegen publicatie van hun portret in krant, tijdschrift of op televisie? En hoe zit het met 'gewone' Nederlanders? In een tiental verhalen zetten Gerard Schuijt en Dirk Visser op luchtige wijze uiteen wat het portretrecht inhoudt. De verhalen in *Portretrecht voor iedereen* zijn levensecht. Zij zijn allemaal ontleend aan bekende, voor de rechter uitgevochten conflicten. Een aansprekend en telkens weer actueel onderwerp wordt op een heldere manier voor iedereen toegankelijk gemaakt.

De auteurs zijn specialisten op het gebied van het mediarecht en het auteursrecht. Beide zijn werkzaam aan de Universiteit van Leiden. Gerard Schuijt (63, op de foto rechts) als bijzonder hoogleraar mediarecht en Dirk Visser (33) als hoofddocent auteursrecht en andere intellectuele eigendomsrechten. Gerard Schuijt is daarnaast verbonden aan het Instituut voor Informatierecht aan de Universiteit van Amsterdam. Dirk Visser is tevens advocaat bij Stibbe in Amsterdam.